

**T.C.
VANYÜZÜNCÜ YIL ÜNİVERSİTESİ
SOSYAL BİLİMLER ENSTİTÜSÜ
ULUSLARARASI POLİTİK EKONOMİ ANABİLİM DALI**

**DOĞU AKDENİZ'DE KEŞFEDİLEN HİDROKARBON KAYNAKLARININ
TÜRKİYE'NİN ENERJİ GÜVENLİĞİNDEKİ YERİ VE ÖNEMİ**

YÜKSEK LİSANS TEZİ

**HAZIRLAYAN
ELİF ERDOĞAN**

**DANIŞMAN
DR. ÖĞR. ÜYESİ HAKAN KARAASLAN**

VAN – 2022

KABUL VE ONAY SAYFASI

Elif ERDOĞAN tarafından hazırlanan “DOĞU AKDENİZ’DE KEŞFEDİLEN HİDROKARBON KAYNAKLARININ TÜRKİYE’NİN ENERJİ GÜVENLİĞİNDEKİ YERİ VE ÖNEMİ ” adlı tez çalışması aşağıdaki jüri tarafından OY BİRLİĞİ / OY ÇOKLUĞU ile Van Yüzüncü Yıl Üniversitesi Politik Ekonomi Anabilim Dalında YÜKSEK LİSANS TEZİ olarak kabul edilmiştir.	
Danışman: Dr. Öğr. Üyesi Hakan KARAASLAN, Devletler Hukuku, Van Yüzüncü Yıl Üniversitesi Bu tezin, kapsam ve kalite olarak Yüksek Lisans Tezi olduğunu onaylıyorum/onaylamıyorum	
Başkan: Dr. Öğr. Üyesi Abdullah EROL Siyasi Tarih, Van Yüzüncü Yıl Üniversitesi Bu tezin, kapsam ve kalite olarak Yüksek Lisans Tezi olduğunu onaylıyorum/onaylamıyorum	
Üye: Doç. Dr. Murat GÜL Uluslararası İlişkiler, Kırıkkale Üniversitesi Bu tezin, kapsam ve kalite olarak Yüksek Lisans Tezi olduğunu onaylıyorum/onaylamıyorum	
Üye : Unvanı Adı SOYADI Anabilim Dalı, Üniversite Adı Bu tezin, kapsam ve kalite olarak Yüksek Lisans Tezi olduğunu onaylıyorum/onaylamıyorum	
Yedek Üye : Unvanı Adı SOYADI Anabilim Dalı, Üniversite Adı Bu tezin, kapsam ve kalite olarak Yüksek Lisans Tezi olduğunu onaylıyorum/onaylamıyorum	
Yedek Üye : Unvanı Adı SOYADI Anabilim Dalı, Üniversite Adı Bu tezin, kapsam ve kalite olarak Yüksek Lisans Tezi olduğunu onaylıyorum/onaylamıyorum	
Tez Savunma Tarihi:	12/04/2022
Jüri tarafından kabul edilen bu tezin Yüksek Lisans Tezi olması için gerekli şartları yerine getirdiğini ve imzaların sahiplerine ait olduğunu onaylıyorum. Prof. Dr. Bekir KOÇLAR Sosyal Bilimler Enstitüsü Müdürü	

ETİK BEYAN

Van Yüzüncü Yıl Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü **Tez Yazım Kurallarına uygun olarak hazırladığım bu tez çalışmada;**

- Tez içinde sunduğum verileri, bilgileri ve dokümanları akademik ve etik kurallar çerçevesinde elde ettiğimi,
- Tüm bilgi, belge, değerlendirme ve sonuçları bilimsel etik ve ahlak kurallarına uygun olarak sunduğumu,
- Tez çalışmada yararlandığım eserlerin tümüne uygun atıfta bulunarak kaynak gösterdiğimi,
- Kullanılan verilerde herhangi bir değişiklik yapmadığımı,
- Bu tezde sunduğum çalışmanın özgün olduğunu

bildirir, aksi bir durumda aleyhime doğabilecek tüm hak kayıplarını kabullendiğimi beyan ederim. (12.04.2022)

(İmza)

ELİF ERDOĞAN

Yüksek Lisans Tezi

Elif ERDOĞAN

VAN YÜZÜNCÜYIL ÜNİVERSİTESİ

SOSYAL BİLİMLER ENTİTÜSÜ

Nisan, 2022

DOĞU AKDENİZ'DE KEŞKEDİLEN HİDROKARBON KAYNAKLARININ TÜRKİYE'NİN ENERJİ GÜVENLİĞİNDEKİ YERİ VE ÖNEMİ

ÖZET

Tarihi ve kültürel dokusuyla yüzyıllardır önemini koruyan Doğu Akdeniz son olarak 2000'li yılların başından itibaren hidrokarbon kaynaklarının keşfi ile gündeme gelmeye başlamış, son dönemde Türk dış politikasında da farklı bir yer edinmiştir. Potansiyel enerji kaynaklarının açığa çıkarılmasıyla bölgesel aktörler ve küresel aktörler arasında enerji odaklı bir mücadele alanı ortaya çıkmıştır. Bölgede ekonomik, askeri ve siyasi hususlarda yaşanan krizlerin ve karışıklıkların Türkiye'ye yansımaları da söz konusudur. Özellikle Münhasır Ekonomik Bölge (MEB) ve kıta sahanlığı alanlarında yaşanan anlaşmazlıklarda Türkiye, Yunanistan ve Güney Kıbrıs Rum Yönetimi (GKRY)'nin oldu-bitti girişimlerine karşı mücadelesini sürdürmektedir. Aynı zamanda milli menfaatlerin de söz konusu olduğu Doğu Akdeniz, Türkiye'nin enerji güvenliğini doğrudan ilgilendirmektedir. Bu bağlamda Türkiye, bölgedeki meşru haklarını uluslararası hukuk çerçevesinde her şekilde savunacağını açıkça belirtmiştir. Doğu Akdeniz'de çıkarılacak enerji kaynaklarının transfer edilmesinde en ideal güzergâh olan Türkiye, uluslararası enerji projelerine de büyük katkı sağlama potansiyeline sahiptir. Bu çalışma Doğu Akdeniz'de keşfedilen hidrokarbon kaynaklarının Türkiye'nin enerji güvenliğindeki yeri ve önemini analiz etmeyi amaçlamaktadır.

Anahtar Kelimeler : Enerji, Güvenlik, Enerji Güvenliği, Doğu Akdeniz, Türkiye

Sayfa Sayısı : XIII + 87

Tez Danışmanı : Dr. Öğr. Üyesi Hakan KARAASLAN

M. Sc. Thesis

Elif ERDOĞAN

VAN YUZUNCUYIL UNIVERSITY

INSTITUTE OF SOCIAL SCIENCES

April, 2022

**THE ROLE AND SIGNIFINANCE OF HYDROCARBON RESOURCES
DISCOVERED IN THE EASTERN MEDITERRANENAN TURKEY’S
ENERGY SECURITY**

ABSTRACT

The Eastern Mediterranean, which has maintained its importance for centuries with its historical and cultural texture, has come to the fore with the discovery of hydrocarbon resources since the beginning of the 2000’s, and has recently gained a different place in Turkish foreign policy. With the revealing of potential energy sources, an energy- oriented struggle area has emerged between regional and global actors. There are also reflections of the cries and turmoil in the region on economic, military and political issues of concern for Turkey. Especially in the conflicts in the Exclusive Economic Zone (EEZ) and continental shelf areas, Turkey continues its struggle against the fait accompli of Greece and Greek Cypriot Administtrain (GCA). At the same time, the Eastern Mditerranean, where national interests are at stake, is directly related to Turkey’s energy security. In this context, Turkey has clearly stated that it will defend its legitimate rights in the region in every way possible within the framework of international law. Turkey, which is the most ideal route fort he tranfer of energy resources to be extraced in the Eastern Mediterranean, has the potential to contribute greatly to international energy projects. This study aims to analyze theplace and importance of hydrocarbon resources discovered in the Eastern Mditerranean in Turkey’s energy security.

KeyWords : Energy, Security, Energy Security, Eastern
Mediterranen,Turkey

Number of Pages : XIII + 87

Advisor : Assist. Prof. Dr. Hakan KARAASLAN

İÇİNDEKİLER

ÖZET.....	iv
ABSTRACT	v
İÇİNDEKİLER	vi
SİMGELER VE KISALTMALAR DİZİNİ	ix
ŞEKİLLER LİSTESİ.....	xi
TABLolar DİZİNİ	xii
ÖNSÖZ.....	xiii
GİRİŞ	1
1. GÜVENLİK, ENERJİ VE ENERJİ GÜVENLİĞİ.....	5
1.1. Güvenlik Nedir?	5
1.1.1. Güvenlik ve Realizm.....	6
1.1.2. Güvenlik ve Liberalizm.....	7
1.2. Enerji Nedir ?.....	7
1.3. Enerji Güvenliği Kavramı.....	8
1.4. Enerji Güvenliğinin Boyutları	11
1.4.1. Mevcudiyet.....	11
1.4.2. Ekonomiklik	12
1.4.3. Erişilebilirlik	12
1.4.4. Sosyal Kabul Edilebilirlik.....	13
1.5. Sonuç.....	13
2. TÜRKİYE’NİN ENERJİ GÜVENLİĞİ	15
2.1. Türkiye’nin Perspektifinden Enerji Güvenliği	15
2.2. Türkiye’nin Enerji Güvenliğine Yönelik Politikaları ve Stratejileri	16
2.3. Türkiye’nin Yenilenebilir Enerji Kaynakları.....	18
2.3.1. Güneş Enerjisi	20
2.3.2. Jeotermal Enerji	20
2.3.3. Hidrolik Enerji	21
2.3.4. Elektrik Enerjisi	21
2.3.5. Nükleer Enerji	21
2.4. Türkiye’nin Doğal Gaz Tüketimi ve Doğal Gaz İthalatı	22

2.5. Türkiye'nin Petrol Tüketimi ve Petrol İthalatı	26
2.6. Türkiye'nin Enerji Temin Ettiği Boru Hatları	29
2.6.1. Tamamlanan Doğal Gaz Boru Hatları.....	30
2.7. Sonuç.....	32
3. DOĞU AKDENİZ'DE KEŞFEDİLEN HİDROKARBON KAYNAKLARININ TÜRKİYE'NİN ENERJİ GÜVENLİĞİNDEKİ YERİ VE ÖNEMİ	34
3.1. Doğu Akdeniz'in Coğrafi Yapısı, Tarihsel Gelişimi ve Enerji Rezervleri Açısından Önemi	34
3.2. Doğu Akdeniz'in Türkiye Açısından Jeopolitik ve Jeoekonomik Önemi	39
3.3. Doğu Akdeniz'deki Enerji Kaynaklarının Transferinde Olası Türkiye Güzergâhları.....	42
3.3.1. Doğu Akdeniz (East Med) Boru Hattı Projesi	44
3.3.2. TANAP (Mavi Akım 2)	45
3.3.3. Vasilikos Planı	47
3.4. Doğu Akdeniz Enerji Rekabetinde Yerel Aktörler	48
3.4.1. Mısır	48
3.4.2. İsrail	50
3.4.3. Güney Kıbrıs Rum Yönetimi (GKRY)	52
3.4.4. Kuzey Kıbrıs Türk Cumhuriyeti (KKTC).....	55
3.4.5. Lübnan	58
3.4.6. Libya	59
3.4.7. Filistin	61
3.4.8. Suriye	61
3.4.9. Yunanistan	62
3.4.10. Türkiye	63
3.5. Doğu Akdeniz Enerji Rekabetinde Uluslararası Aktörler.....	66
3.5.1. NATO.....	66
3.5.2. Birleşmiş Milletler(BM)	67
3.5.3. Amerika Birleşik Devletleri (ABD)	68
3.5.4. Avrupa Birliği (AB)	69
3.5.5. Rusya Federasyonu	71
3.5.6. Çin Halk Cumhuriyeti	73

3.6. Sonuç.....	74
SONUÇ.....	75
KAYNAKÇA	79
ÖZGEÇMİŞ	
LİSANSÜSTÜ TEZ ORJİNALLİK RAPORU	

SİMGELER VE KISALTMALAR DİZİNİ

Bu çalışmada kullanılmış kısaltmalar, açıklamaları ile birlikte aşağıda sunulmuştur.

Kısaltma	Açıklamalar
AB	Avrupa Birliği
ABD	Amerika Birleşik Devletleri
BM	Birleşmiş Milletler
BMDHS	Birleşmiş Milletler Deniz Hukuku Sözleşmesi
BMGK	Birleşmiş Milletler Güvenlik Konseyi
BP	British Petroleum
DGBH	Doğal Gaz Boru Hattı
DMH	Deniz Muhafızı Harekatı
EÇH	Etkin Çaba Harekatı
EPDK	Enerji Piyasası Düzenleme Kurumu
ETKB	Enerji ve Tabii Kaynaklar Bakanlığı
FIR	Uçuş Bilgisi Bölgesi
G 20	Gelişmiş 20 Ülke
G 7	Gelişmiş 7 Ülke
GKRY	Güney Kıbrıs Rum Yönetimi
GSMH	Gayri Safi Milli Hasıla
IEA	Uluslararası Enerji Ajansı
ITLOS	Uluslararası Deniz Hukuku Mahkemesi
İHA	İnsansız Hava Aracı
KKTC	Kuzey Kıbrıs Türk Cumhuriyeti
LNG	Sıvılaştırılmış Doğal Gaz
M³	Metreküp
MEB	Münhasır Ekonomik Bölge
NATO	Kuzey Atlantik Antlaşması Örgütü
OECD	Ekonomik Kalkınma ve İşbirliği Örgütü
OPEC	Petrol İhraç Eden Ülkeler Örgütü

SİHA	Silahlı İnsansız Hava Aracı
SSCB	Sovyet Sosyalist Cumhuriyetler Birliği
TANAP	Trans Anadolu Doğal Gaz Boru Hattı Projesi
TAP	Trans Adriyatik Boru Hattı Projesi
TBMM	Türkiye Büyük Millet Meclisi
TDK	Türk Dil Kurumu
TPAO	Türkiye Petrolleri Anonim Ortaklığı
UAD	Uluslararası Adalet Divanı
USGS	Amerika Jeoloji Araştırmaları Merkezi
WB	Dünya Bankası

ŞEKİLLER LİSTESİ

Şekil	Sayfa
Şekil 1. 1. Ekonomik ve Sanayi İş Birliği Örgütü (OECD) Ülkeleri Enerji Tüketiminde Artış Hızları	10
Şekil 2. 1. Türkiye’de Toplam Birincil Enerji Arzı (m3)	20
Şekil 2. 2. Türkiye’de Doğal Gaz Tüketiminin Sektörel Dağılımı	25
Şekil 2. 3. Türkiye’nin Petrol İthalatının Yapıldığı Kaynak Ülkelerin Payı (%)	27
Şekil 2. 4. Türkiye’deki Tüm Doğal Gaz Boru Hatlarının Geçiş Güzergâhı (2020). 29	
Şekil 2. 5. Türkiye’deki Tüm Petrol Boru Hatlarının Geçiş Güzergâhı (2020).....	31
Şekil 3. 1. Akdeniz Bölgesi’nin Genel Görünümü.....	35
Şekil 3. 3. Türkiye’nin Doğu Akdeniz Boru Hattı Projesi.....	43
Şekil 3. 4. Doğu Akdeniz Doğal Gaz (East Med) Boru Hattı Projesi Güzergahı	45
Şekil 3. 5. TANAP (Mavi Akım2) Projesi.....	46
Şekil 3. 6. İsrail-GKRY –Mısır Vasilikos Plan	47
Şekil 3. 7. Mısır’ın Petrol ve Doğal Gaz Rezervlerinin Bulunduğu Bölgeler	49
Şekil 3. 8. İsrail Sahasındaki Doğal Gaz Rezerv Miktarları	51
Şekil 3. 9. Türkiye ile GKRY Arası Çakışan İhtilafli Parseller.....	53
Şekil 3. 10. Kıbrıs Adası Etrafındaki Doğal Gaz Rezerv Sahala.....	57
Şekil 3. 11. Lübnan - İsrail Arası Çakışan MEB Alanı	59
Şekil 3. 12. Türkiye-Libya Kıta Sahanlığı Mutabakatı Sonrası Türkiye MEB Alanı 60	
Şekil 3. 13. Yunanistan’ınÇizdiği Türkiye MEB Sınırı.....	63
Şekil 3. 14. Doğu Akdeniz’deki Türk Kıta Sahanlığı Sınırları.....	65
Şekil 3. 15. AB Ülkelerinin Rusya’ya Olan Doğal Gaz Bağımlılık Oranları.....	71

TABLÖLER DİZİNİ

Tablo	Sayfa
Tablo 2. 1. 2013- 2018 Yılları Arası Doğal Gaz İthalat Miktarları (milyon sm ³).	24
Tablo 2. 2. Türkiye'nin Petrol İthal Ettiği Ülkeler ve İthalat Miktarları (ton).....	28
Tablo 3. 1. Doğu Akdeniz'de Keşfedilen Enerji Kaynakları	39
Tablo 3. 2. GKRY'nin Ruhsat Verdiği Firmalar ve Ortaklık Durumları(%)	54
Tablo 3. 3. Doğu Akdeniz'deki Çin Yatırımları (2005-2019)	74

ÖNSÖZ

Doğu Akdeniz’de Keşfedilen Hidrokarbon Kaynaklarının Türkiye’nin Enerji Güvenliğindeki Yeri ve Önemi analiz etmeyi amaçlayan bu çalışma, Doğu Akdeniz’de son dönemde özellikle enerji, siyasi, politika vb. hususlarda yaşanan gelişmelerin Türk dış politikasında ağırlık kazanması ile birlikte Türkiye’nin enerji güvenliğine etkilerini incelemeyi hedeflemektedir.

Öncelikle bu tez hazırlanırken ve oluşturulurken engin bilgi birikimi ve deneyimi ile yol gösteren, yapıcı eleştirileri ile daima motive eden tez danışmanım saygıdeğer hocam Sn. Dr. Öğr. Üyesi Hakan KARAASLAN’a sonsuz teşekkür ederim. Bu süreçte maddi ve manevi her türlü desteği sunan aileme ve arkadaşlarıma en içten duygularıyla teşekkür ederim.

GİRİŞ

Enerji, insanlığın oluşumu, gelişimi ve olgunlaşması dahil tüm evrelerinde var olan, olması gereken temel bir gereksinimdir. Günlük yaşamın içerisinde ise ısınma, barınma, teknolojik araç kullanımı gibi faaliyetlerde yakıt olarak yer alan önemli bir girdidir. 19. yüzyılda Sanayi Devrimi ile birlikte makinelerin üretim aşamasına geçerek endüstrileşmenin gelişme göstermesi sonucu odun ve kömürün yaydığı sera gazı nedeniyle bu tür yakıt araçlarının kullanım oranları azalmış, İngiltere’de otomotiv sektörünün gelişme göstermesi ile birlikte enerjide petrolün yakıt olarak kullanılması yaygın hale gelmeye başlamıştır. Enerjide ülkelerarası diplomasinin gelişimine de ortam hazırlayan bu olay ihtiyaç duyulan enerjiyi en kısa sürede tedarik etme noktasında endişeler de yaratmıştır (Yergin, 1991:12).

“Enerji Güvenliği” kavramı ise Sanayi Devrimi ile anlam bulmuş ve 1973 yılında Arap-İsrail Savaşı sonrası Arap ülkelerinin petrol kaynağına ambargo uygulaması petrolde ithalat bağımlılığı olan devletlerin enerji arz güvenliğinde tehlike yaratmıştır. Ülkeler enerjiyi dış ilişkilerinde potansiyel bir silah olarak kullanmaktadır. Bu sebeple enerjide oluşan talep artışı nedeniyle tedarikçi ülkelerin diplomatik ilişkilerinde elini güçlendiren politik bir araç konumundadır. Enerji güvenliği, ABD’nin kısıtlama sonrası petrol arzına ulaşamaması nedeniyle Ortadoğu ülkelerinde farklı kaynak arayışı ile küresel düzende yerini alarak enerji talep eden ve enerji arz eden ülkelerin esas ilişkisini oluşturmaktadır. Enerjinin kaynak dağılımında yaşanan istikrarsızlık enerji kaynaklarında çeşitli alternatifleride gerekli kılmaktadır. Bu gelişmeyle birlikte uzun yıllar özellikle petrolde liderliği elinde bulunduran Ortadoğu’nun sahip olduğu kaynakların azalış eğilimine girmesi neticesinde farklı arayışlar içerisine girilmiştir. Bu bağlamda Doğu Akdeniz’deki hidrokarbon rezervlerinin keşfi ile dünya rotası bu bölgeye doğru yönelmiştir.

Doğu Akdeniz’de son dönemde yaşanan mesele sadece enerjide yaşanan rekabetle sınırlı kalmayıp aynı zamanda siyasi, hukuki, güvenlik ve askeri kaynaklı birden fazla boyutu da içermektedir.

Ege ve Doğu Akdeniz’de özellikle Türkiye –Yunanistan-Güney Kıbrıs Rum Yönetimi (GKRY) 3’lüsü arasında devam eden kıta sahanlığı alanında yaşanan ayrılıklar, fosil kaynaklarının keşfedilmesi ve açığa çıkarılması ile birlikte büyük

sorunlara da kapı aralamıştır. Özellikle Yunanistan; Girit, Kaşot, Kerpe, Çoban, Rodos ve Meis hattını ilgili kıyı kabul ederek Türkiye'yi Doğu Akdeniz'den dışlamaya çalışmakta, GKRY ile birlikte ortay hatları esas alarak Türkiye'ye Antalya Körfezi ile sınırlı bir kıta sahanlığı ve MEB alanı bırakmaya yönelik hareket etmektedir (Yaycı, 2020: 57). Doğu Akdeniz'de devam eden mücadele, Türk dış politikasının son zamandaki en önemli gündem maddelerinden birini oluşturmuştur (Hatipoğlu, 2021: 27).

Bölgeye art arda envanterine kayıtlı yerli arama ve sondaj gemilerini sevk eden Türkiye, bölgedeki yerel ve küresel aktörlere karşı varlığını daha fazla hissettirmiştir. Doğu Akdeniz'de enerji mücadelesini alevlendiren ilk olgu, 2000'li yılların ortalarında keşfedilen enerji sahaları ile birlikte deniz yetki alanlarının (iç sular, kıta sahanlığı, Münhasır Ekonomik Bölge (MEB), açık deniz) kıyıdaş ülkeler tarafından net bir şekilde belirlenememesidir. Bölgedeki mevcut ülkelerin yanında küresel ölçekte güç sahibi olan Avrupa Birliği (AB), Birleşmiş Milletler (BM), Amerika Birleşik Devletleri (ABD), Rusya gibi aktörler de sürece dahil olmakla birlikte sahada jeostratejik mücadelelerini sürdürmektedir. Enerji eksenli ulusal aynı zamanda küresel mücadelenin cereyan ettiği coğrafya enerjinin keşfedilgi alanlar; Doğu Akdeniz ve Levant Havzası olarak iki ana bölüme ayrılmaktadır.

Birleşmiş Milletler Deniz Hukuku Sözleşmesi (BMDHS)'nin getirdiği hükümler çerçevesinde bölge ülkelerinin kıta sahanlığı sınırlandırması belirleme noktasında haklarının ihlal edilmemesi adına karşılıklı anlaşmaya varmaları gerektiği ve bölgede açığa çıkartılan hidrokarbon kaynaklarının üretim aşamasına dahil edilmesi, enerji arzında oluşacak fazlalığın belirlenen güzergah üzerinden dış pazara tahsis edilmesi amaçlanmaktadır. Fakat henüz proje aşamasında olan birtakım ekonomik sebeplerden ötürü faaliyete geçme noktasında belirsizlikler vardır.

Türkiye açısından bölgedeki hidrokarbon kaynaklar ve enerji boru hatları güzergâhları ne kadar önem teşkil etse de küresel sistemde değişen dünya dinamikleri nedeniyle enerji güvenliğinin politik, siyasi gibi hususlarda daha çok ön plana çıktığı görülmektedir. Bu açıdan Türkiye'nin bölgede meydana gelen olayları sadece enerji çerçevesinde yorumlaması yeterli değildir.

Bölgenin yerel aktörleri İsrail, Filistin (Gazze), Mısır, Güney Kıbrıs Rum Yönetimi (GKRY), Kuzey Kıbrıs Türk Cumhuriyeti (KKTC), Suriye, Lübnan ve

Yunanistan'ın kendi sahalarında keşfettiği doğal gaz kaynaklarını üretim aşamasına getirmek ve açığa çıkarılan enerjide arz fazlalığı oluşan ülkelerin bu kaynakları uygun bir şekilde dış pazara ulaştırma gibi temel gayelerinden bahsedilebilir. Bu duruma binaen enerji rezervleri ile Doğu Akdeniz bölgede büyük emelleri bulunan ABD, AB, Rusya gibi küresel aktörlerin de ilgi odağı haline gelmiştir. Türkiye'nin enerji bağımlılığı gözönüne alındığında Doğu Akdeniz'de kendi MEB'inde keşfedeceği enerji kaynakları, enerjiyi tedarik etmesi açısından önem teşkil etmektedir. Dolayısıyla bu tez, Türk dış politikasında artan önemine bağlı olarak Doğu Akdeniz'in uzun vadede Türkiye'nin enerji güvenliğini nasıl etkileyebileceği sorusu üzerine odaklanmaktadır. Bu bağlamda Doğu Akdeniz'in kadim bir coğrafya olması ve Türkiye'nin en uzun kıyı şeridinde sahip olması nedeniyle bölgesinde çıkarılacak enerjiden hakları doğrultusunda istifade etmesi olağan bir durumdur.

Doğu Akdeniz'de keşfedilen hidrokarbon kaynaklarının Türkiye'nin enerji güvenliğindeki önemini analiz etmeyi amaçlayan bu çalışma, Doğu Akdeniz'i birçok boyutuyla incelemeyi hedeflemektedir. Doğu Akdeniz'de yaşanan son gelişmeler küresel politikada güncel olarak yerini korumakla birlikte bölgenin enerji-jeopolitiğinde önemli değişiklikler meydana getirmiştir. Yaşanan bu değişiklikler, literatürde birden fazla çalışmaya konu olmuştur. Bölgede yaşanan politika ve enerji odaklı gelişmelerin Türkiye'nin enerji güvenliğine yansımaları kısmının inceleneceği bu çalışma ilaveten katkı sağlamayı hedeflemektedir.

Bu çalışmada Doğu Akdeniz jeo-politiğinde yaşanan enerji, politika ve siyasi kaynaklı birden fazla gelişmenin Türkiye'nin orta ve uzun vadede enerji güvenliğine önemli yansımalarının oluşacağı iddia edilmektedir.

Doğu Akdeniz'de keşfedilen hidrokarbon kaynaklarının Türkiye'nin enerji güvenliğindeki yeri ve önemini analiz eden bu çalışma hazırlanırken nitel araştırma yöntemlerine başvurulmuştur. Bu yöntemler arasında konuyla ilgili yazılmış kitaplar, kitap bölümleri makaleler, resmi açıklamaları içeren internet siteleri, devlet yetkililerinin söylemleri, ilgili tezler ve ekonomik kaynakları içeren ulusal ve uluslararası raporların verileri yer almaktadır.

Çalışma üç ana bölümden oluşmaktadır. İlk olarak güvenlik, enerji ve enerji güvenliğinin kavramsal tanımı ele alınmıştır. İkinci bölümde ise Türkiye'nin perspektifinden enerji güvenliği kavramı birincil enerji kaynakları enerji güvenliğine

yönelik politikaları ve ithal ettiği enerji kaynakları üzerinde durulmuştur. Çalışmanın üçüncü bölümünde ise son dönemde Doğu Akdeniz’de keşfedilen hidrokarbon kaynaklarının Türkiye’nin enerji güvenliğindeki yeri ve önemiirdelenecektir. Çalışmanın sonuç kısmında ise teze yöneltlen sorular cevaplandırılacak ve elde elde edilen bulgular ile ilgili değerlendirmeler yapılacaktır.

1. GÜVENLİK, ENERJİ VE ENERJİ GÜVENLİĞİ

Çalışmanın bu bölümünde genel olarak güvenlik, enerji ve enerji güvenliği kavramları ile ilgili tanımlamalara yer verilecektir. Enerji ve enerji güvenliğinin kavramsal açıdan irdelenmesi amaçlanmaktadır.

1.1. Güvenlik Nedir?

Güvenlik kavramı, savaş ve barış kavramları gibi yıllarca üzerinde çalışılan bir kavram olarak karşımıza çıkmaktadır(Pala,2019:11).Sözlük anlamı olarak güvenlik kelimesi toplum yaşamındaki hukuki düzenin engele uğramadan yürütülmesi, bireyin korkusuzca,güvenle yaşayabilme durumu olarak belirtilmektedir (TDK, 2019). Güvenlik, sıklıkla kullanılan bir terim olmakla birlikte tanımsal olarak üzerinde henüz uzlaşılmış bir kavram bulunmamaktadır(Sula, 2020: 1).Yine güvenlik, Uluslararası İlişkiler disiplini ekseninde en çok tartışılan ve incelenen kavramların başında gelmektedir. II. Dünya Savaşı'ndan sonra Soğuk Savaş Dönemi içerisinde güvenlik kavramı üzerine yoğunlaşmış ve bu dönemde küresel sistemde Amerika Birleşik Devletleri (ABD) ve Sovyet Sosyalist Cumhuriyetler Birliği (SSCB) liderliğinde iki kutuplu düzenin oluşması neticesinde temel güvenlik alanında yenitehditler oluşmuştur. Güvenlik tehditlerinin kaynağı askeri kökenle daraltılmayıp buna ilaveten, siyasi, ekonomik, çevresel faktörlerden kaynaklı güvenlik tehditleri de baş göstermeye başlamıştır(Karaaslan,2020:167-171).Güvenlik olgusu Karl Deutsh tarafından, Soğuk Savaş'ın rekabetçi ortamında, savaşın kaçınılmaz bir kader olmadığı, uluslararasıdüzen ile mümkün olabileceği varsayımıyla ortaya atılmıştır (Pamir, 2017: 5).Uluslararası düzende II. Dünya Savaşı sonrası ortaya çıkan devletler arasında meydana gelen barış antlaşmalarının maddelerinin nasıl belirleneceği, hangi ilkeler üzerinden gidileceği tartışılmıştır.Aynı zaman içerisinde uluslararası güvenlik, ortak güvenlik görüşü etrafında Milletler Cemiyeti'nin maddeleri doğrultusunda sağlanmaya çalışılmıştır (Karaaslan &Demirel, 2020: 2).Soğuk Savaş sonrasında anlamsal açıdan formasyona uğrayan güvenlik genel olarak; askeri güvenlik, devlet güvenliği veya ulusal güvenlik şeklinde ağırlık kazanmıştır (Sula, 2020:8).

Devletlerin dış politikalarını belirlemede yeralan güvenlik, aynı zamanda ulusal güvenliklerini sağlamaları bakımından önemli bir yer edinmektedir. Güvenlik

devletlerin ve özelde ise bireylerin varlıklarını ve devamlılıklarını sürdürmeleri adına bir zorunluluk haline gelmiştir. Modern zamanda farklı anlamlara haiz olan güvenliğinin dikkat çeken noktası ise toplumsal akde dayanıyor olmasıdır. Bu yeni anlayışa göre, güvenlik yalnızca birey ve toplumları korumak adına askeri boyutla sınırlandırılmayıp, politik, ekonomik, çevresel ve toplumsal boyutların da güvenlik çalışmalarına dahil edilmesi gerekmektedir. Uluslararası güvenlik problemleri kişileri, toplumları ve devletleri bütüncül açıdan tehdit etmektedir. 20. yüzyıldan itibaren uluslararası ilişkilerin nüfuz alanının genişlemesiyle birlikte güvenlik üzerine çalışmalar da hız kazanmıştır. Bu çalışmalara konu olan uluslararası güvenlik kavramı geçmişten günümüze etki eden bir güvenlik kavramıdır (Sula, 2020: 2-5).

II. Dünya Savaşı'ndan sonra ise anlamsal değişime uğramış olarak kendi alanında özerkliğini ilan etmiştir. Devletler, hem kendi güvenliğini hem de himayesindeki bireylerin güvenliğini muhafaza etmek sorumluluğundadır. Soğuk Savaş sonrasında güvenlik boyutu önem kazanmıştır ve birden fazla güvenlik boyutu meydana gelmiştir. Bir diğer deyişle güvenlikle ilgili yeni tehdit ve risk alanları çeşitlilik göstermeye başlamıştır. Soğuk Savaş'ın dahil edilerek oluşturulmasında askeri araçlara ilaveten sivil araçların da kullanım oranı da artmıştır (Sula, 2020: 5).

1.1.1. Güvenlik ve Realizm

Uluslararası İlişkiler disiplinde birbirleriyle çelişen teoriler yer almaktadır. Realizm ve liberalizm kavramları bu görüş ayrılıklarını yansıtan kuramların en başında gelmektedir. Realizm kavramı olarak uzun bir geçmişe sahiptir. Realizmin asıl odak noktası, uluslararası düzende güç ve çıkar ilişkilerinin olduğunu ve yine uluslararası düzende politika oluşturulurken bu ilişkiler bağlamında siyasal bir yol izlenildiği üzerinedir (Ak, 2018: 5). Realist kuramcılara göre devletler ulusal çıkarlarını korumak zorundadırlar ve bu durum sadece güvenlikle mümkündür. Yapısalcı Realist kuramcı Waltz'a göre bir ilişkide karşılıklı bağımlılıktan bahsedebilmek için ilişkinin kesintiye uğraması veya alışverişin azaltılması durumunda meydana gelecek maliyetlerin her iki taraf için de eşit miktarda oluşması gerekmektedir (Demiryol, 2019: 286). Oluşan bu maliyet, çıkış maliyeti olarak isimlendirilmekte ve maliyetin derecesine etki eden birden fazla unsurun etkili olmasından bahsedilebilmektedir. Yine realistler çıkış maliyetinin söz

konusu taraflar arasında eşit olarak taksim edilmesinin imkansız olduğunu ve güç dağılımında dengesizliğe neden olduğunu öne sürmektedirler. Realist görüşü benimseyenler, gelişen karşılıklı bağımlılığın devletler özelinde bir işbirliği ve barış unsuru olduğu iddiasını reddederler. Devletler arası oluşan karşılıklı bağımlılığı, Waltz 1979'da kaleme aldığı "Theory of International Politics" adlı eserinde bir 'efsane' olarak dile getirmiştir (Özçelik, 2021: 19).

1.1.2. Güvenlik ve Liberalizm

Realist görüşü savunanların aksine liberalist kuramcılar, karşılıklı bağımlılığın asimetric doğasının devletler arasında bir çatışma yaratacağını reddederler. Bireylerin refah ve menfaatini ön planda tutan liberalistler, güvenliğini de göz ardı etmemektedir. Genel olarak bakıldığında liberalizm devlet karşıtı bir görüşü savunmaz. Politik teoride, kurumlardan çok bireyleri daha fazla ön planda tutan bir görüştür. Bireylerin rasyonel davranışlarının toplumdaki özerkliklerine bağlı olduğuna vurgu yapmaktadır. Ekonomide oluşan karşılıklı bağımlılığın devletler arasında işbirliği ve huzurun sağlanmasında en önemli unsur olduğu görüşü siyasi alanda da sıklıkla dile getirilmeye başlanmıştır. Küresel sistemdeki sorunların güç kavramı ile çözümlendiği ya da güvenlik stratejilerinin bu yönde biçimlendiği bir süreç yaşanmaktadır (Erenel & Soydemir, 2021: 95-96).

1.2. Enerji Nedir ?

Tüm canlı varlıkların yaşam unsuru olan ve dünya üzerinde kurulmuş medeniyetlerin varlığını sürdürmek adına temel gereksinimlerin başında olan enerji kavramı en geniş hâliyle; insan yaşamında en temel ihtiyaçlarını karşılamak ve yaşamsal faaliyetlerin sürdürülebilirliğini sağlamak adına gerekli olan güç kaynağı olarak tanımlanabilir. Isınma, barınma aynı zamanda teknik aletlerin de kullanılmasında vazgeçilmez olan bir girdi konumundadır. İnsanoğlu hayatını idame ettirecek enerji gücüne tarih boyunca her daim ihtiyaç duymuştur. Başka bir ifadeyle, evrenin oluşumundan yaşamın her evresine kadar her şey ya da " kuvvetin ve gücün işe evrilmesi" olarak ifade edilen enerji, alternatif kaynaklardan farklı yollarla hayata geçen dönüşümüyle mümkün hale gelmektedir (Berkul, 2020: 311). Enerji kısaca iş yapabilme yeteneği olarak da tanımlanabilir.

Günümüz dünyasında kalkınmanın en vazgeçilmez unsuru olan enerji, asırlardır insan ve hayvan gücüne kaynak olarak kullanılmıştır (Alodalı & Usta & 2017:163). Enerjinin en önemli özellikleri arasında ülkeler ve devletler için vazgeçilmez bir konumda yer alması bulunmaktadır. Enerji, siyasi ve coğrafi gücün en önemli göstergelerinden biri olarak da ortaya çıkmaktadır. Bu nedenle enerji unsuru, güç kaynağı ve gücün yansıtılması adına stratejik olarak işbirliğini de zorunlu hale getirmektedir.

1.3. Enerji Güvenliği Kavramı

“Enerji Güvenliği” ülkelerin ekonomik ilişkilerinin varlığını idame ettirmek adına ihtiyaç duyulan sınırlı, birden fazla enerji kaynağında makul ve rahat yollardan süreklilik arz edecek şekilde temin edebilmek demektir. Yergin’in bakış açısına göre enerji güvenliğinin dört ana boyutu bulunmaktadır: enerjiyi tedarik ederken sağlanan fiziki güvenlik, ulaşılabilirlik, enerji politikası ve yatırım güvenliği olmak üzere dört boyutu mevcuttur (Yergin’den Akt. Telli, 2019:284).

Enerji güvenliği kavramına uluslararası örgütlerin bakış açıları şöyledir: Kuzey Atlantik Antlaşması Örgütü (NATO), enerjinin güvenliği hususunda enerji alt yapısının kurulması, istikrarlı bir enerji arzı oluşturulması, ulaşım imkanları ve enerji iletim güzergahlarının korunması gibi etkenler üzerine odaklanırken; AB ise enerjide bağımlılık durumuna vurgu yaparak, AB vatandaşları ve ekonomisi için devamlı ve asgari düzeyde enerjinin temin edilmesi gibi konulara dikkat çekmektedir (Öztopal & Yiğittepe & 2020: 262). Uluslararası Enerji Ajansı (IEA)’na göre ise enerji güvenliği; güvenilir ve ulaşılabilir kaynaklardan gerçekçi maliyetlerle enerji ihtiyacını karşılayabilme kabiliyetidir (Karabulut, 2016: 34).

Dünya Bankası (WB)’nın bakış açısıyla enerji güvenliği; ekonomik büyümeyi destekleme ve bu yolla yoksulluğu azaltma ayrıca milletlerin yaşam kalitesini yükseltmeye yönelik olarak sürdürülebilir biçimde enerji üretimi ve aynı zamanda tüketim imkanlarına sahip olmaları şeklinde belirtilmiştir (Özdemir, 2014:5). Enerji güvenliğinin en önemli parametrelerinden biri enerjide kaynak çeşitliliğinin artırılmasıdır (Korhan, 2010:5). Gün geçtikçe önemi artan enerji kaynakları, uluslararası enerji savaşını tetikleyen önemli bir pozisyon durumuna gelmiştir (Karabulut, 2016: 7).

Enerji arzında sürdürülebilirliği korumak ve enerji alternatiflerini bulmak; ülkelerin politikalarını belirlemede ana etken olmuştur. Enerji politikalarında istikrarı sağlamak, verimliliği yakalamak temel hedef haline getirilmelidir. 1960’larda kurulan Petrol İhraç Eden Ülkeler Örgütü (OPEC) ile 1970’lerde faaliyete başlayan Uluslararası Enerji Ajansı (IEA) gibi kuruluşlar, enerji piyasasını düzenlemek ve var olan enerji kaynaklarının ülkeler arasında homojen bir şekilde dağıtılmasını gerçekleştirmek amacıyla kurulmuş olan kuruluşlardır.

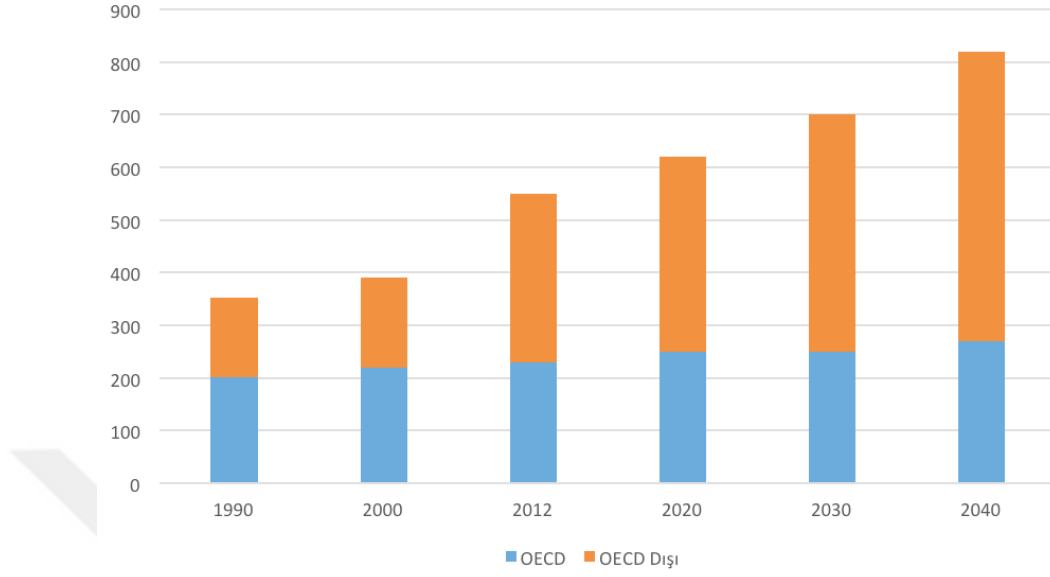
Enerji güvenliği konusunda yaşanan siyasi ve politik olaylar karşındabelirsizlik durumu yaşanabilmektedir. Kimi zaman bölgesel kimi zaman küresel boyutta yaşanan iç karışıklıklar veya siyasi krizler, bu enerji kaynaklarının güvenliğinde tehdit oluşturmaktadır. Bu tür durumlarda yaşanan krizi şartlarına uygun olarak çözmek enerji güvenliğinin geleceği açısından büyük önem arz etmektedir (Kavcıoğlu, 2019:15).

.Toplunun temel yapısını oluşturan bireyin yaşamındaki öneminden başlayarak tüm dünya ülkelerinin ekonomik, çevresel,yaşamsal faaliyetler gibi alanlardagerekşinimlerini karşılama bakımından, enerjiye güvenli bir şekilde ulaşmak enerji güvenliğinin esas konusunu teşkil etmektedir.

Enerji kaynağı sahibi ülkelerle yaşanan bazı siyasi ve askeri krizler enerji akışında sıkıntı yaratarak enerji güvenliği boyutları kavramından olan ulaşılabilirlik boyutu kavramının devre dışı kalmasına da neden olabilmektedir. Benzer sorunlar karşısında temkinli olunup yaşanan sorunun daha fazla enerjinin güvenliği üzerinde kesinti yaratmamasına dikkat edilmelidir.

Enerji güvenliğinde arz meselesi, enerji kaynaklarının sınırsız olmadığı varsayımı ve bununla birlikte artan enerji talebi, ’enerji sorunu’nu gündeme getirmektedir.Özellikle yenilenebilir enerji kaynaklarının yaygın olarak kullanılmaması fosil yakıtların yakın bir zamanda tükeneyeceği ihtimali nedeniyle oluşan kaygılar ve enerji kaynaklarının yoğun olduğu bölgelerde çıkan sorunlar enerji güvenliğini gündemde ilk sıraya taşınmıştır (Anlar, 2017:7).

Şekil 1. 1. *Ekonomik ve Sanayi İş Birliği Örgütü (OECD) Ülkeleri Enerji Tüketiminde Artış Hızları*

Kaynak :SETA,2019:26

Şekil 1.1.'de belirtildiği gibi Ekonomik ve Sanayi İş Birliği Örgütü (OECD) ülkeleri enerji tüketiminde artış hızını yıllar içinde sadece % 0.5'lik bir oranda farkla gerçekleştirmiştir. OECD dışı ülkelerde ise sanayi ve hizmet sektöründe yaşanan hızlı bir artış nedeniyle enerji tüketim oranı 1990 -2020 yılları arası yaklaşık olarak 2 katı kadar yükselmiştir.Grafikteki verilerden yola çıkarak OECD'ye dahil olmayan ülkelerin enerjide tüketim paylarının hızla arttığı görülmektedir. Gelecekle ilgili projeksiyonlarda da enerjideki tüketimden dolayı talebin uzun bir dönemde artacağı düşünülmektedir.Tahmini verilere göre, 2040 yılına kadar enerji tüketiminin güncel miktarın 4 katı kadar artacağı düşünülmektedir. Son zamanlarda; Çin, Hindistan,Nijerya gibi kalabalık nüfusu, sanayi ve endüstri sektörleri ile ekonomik olarak gelişen ve doğal olarak enerji tüketimi de artan OECD dışı ülkelerin bu enerji tüketimini daha açık bir şekilde yönlendirdiği görülmektedir (Özev, 2017: 25)

En enerji kaynağına sorunsuz ve en kısa sürede ulaşabilmek sadece bölge güvenliğinin sağlanmasıyla mümkündür.Kimi zaman enerjiye ulaşma noktasında yaşanan ihlaller sonrası enerjiye ulaşmak güçleşmektedir. Enerji tedarikinin sağlanabilmesi için özellikle Türkiye gibi ekonomik yönden gelişimini sürdüren ülkeler açısından

önemli sorunlara yol açabilmektedir.Son on yıl içerisinde G-20 ülkeleri içerisinde hızlı bir yükseliş yakalayan ülke konumuna gelmiştir.Uluslararası ticaretin ve rekabetin vazgeçilmezi olan enerjinin sağlanması ve hızlı bir şekilde temin edilmesi ülkelerin sanayileşmesinde de büyük yer edinmektedir (Özev, 2017: 26).

1.4. Enerji Güvenliğinin Boyutları

Enerji güvenliği tarih sahnesi boyunca hep varlığını devam ettirmiştir. Özellikle 21.yüzyılın enerji güvenliğinin tüm sahalara etki ettiği içinde bulunduğumuz dönemde, günümüz dünyasında enerjide yaşanan rekabetin ayrılmaz bir bütünü yani iç içe geçmiş hâli olarak datanımlanabilir.Enerji güvenliğinin;enerji kaynaklarının ilgili ülkelere daha uygun, temiz yollar aracılığıyla temin edilmesi durumu daha önce de belirtilmiştir (Hatipoğlu, 2019: 6).Enerji güvenliğinin mevcut boyutları arasında öne çıkan dört temel boyutu bulunmaktadır.Asya Pasifik Enerji Araştırmaları Merkezi tarafınca belirlenen enerji güvenliği boyutları “mevcudiyet”, “ekonomiklik”, “erişilebilirlik” ve“sosyal kabuledilebilirlik”olarakadlandırılmaktadır (Berkul, 2020: 326). Bu boyutlar şu şekilde açıklanabilir:

1.4.1. Mevcudiyet

Enerji güvenliğinin bu boyutları genişletilecek olunursa kısıtlı miktarda rezervi bulunan hidrokarbon kaynaklarına ulaşım açısından mevcudiyetlik kavramı yani var olan enerji kaynaklarına ulaşım noktasında önemini artırmaktadır.Enerji güvenliğinin en önemli ve neredeyse tüm tanımlamalarında bulunması gereken bir boyutu olarak açıklanabilir.Enerji kaynaklarının istenildiği anda temin edilmeye hazır bir şekilde var olması anlamına karşılık gelmektedir (Pekşen, 2012: 17).Özellikle ithalatçı konumunda olan ülkelerin mevcut durumda bulunan petrol ve doğal gazı ulaşılması ve taşınması açısından büyük önem arz etmektedir. Fosil enerji kaynaklarının sınırlı miktarda bulunmasından dolayı kullanılabilirlik boyutu ciddi tehdit altına girmektedir. Özellikle petrol arzını sınırlı tutan OPEC ülkeleri enerji ithalatçı konumunda olan ülkeler açısından büyük sorun teşkil etmektedir. Rezerv enerji kaynaklarının çıkarılması maliyetinin yüksek olması nedeniyle mevcudiyetlik boyutu noktasında sorunlar yaşanmaktadır. Enerji kaynaklarının

yeryüzünde az sayıda bölgede bulunuyor olması enerjide yaşanan akışı daha kırılgan ve hassas hâle getirmektedir (Berkul, 2020:327).

1.4.2. Ekonomiklik

Enerji güvenliğinin bir başka boyutu olan ekonomiklik boyutu enerji kaynağına en uygun fiyata ulaşılması demektir. Enerji arzının, tüketici ülkeler tarafından yatırımda kullanılacağı alanda ucuz, maliyetinin düşük olarak temin edilmesi karşılığında da denk gelmektedir. Talep güvenliğini önemseyen enerji ihracatçısı ülkeler için ekonomide yaşanan krizler, politik alanda yaşanan istikrarsızlıklar ve savaşlar nedeniyle enerji arzında meydana gelen kesintiler, enerji fiyatlarındaki dalgalanmalar olumsuz etki yaratmaktadır. Ekonomiklik boyutunun bir unsuru olarak enerji fiyatları, enerjiyi ihraç eden ülkelerin iç yönetimlerinden veya bu ülkelerin yer aldıkları bölgedeki gelişmelerden de dolaylı olarak etkilenebilmektedirler (Biresellioğlu, 2012:23). Bu bağlamda, otoriter rejimlerle yönetilen ülkelerin karşılıklı ilişkiler vasıtasıyla enerji ticaret rotasını değiştirip enerji arzının fiyatlarını etkileyebileceği düşünülürken; demokratik yönetimle yönetilen ülkelerin demokrasi anlayışıyla enerji arzını ve fiyatlarını belirlemeyi seçebileceği ön görülmektedir (Berkul, 2020: 334).

1.4.3. Erişilebilirlik

Enerji hidrokarbon kaynaklarına ulaşım noktasında hem enerjiyi temin eden hem de enerjiyi ihraç eden ülkeler kimi zaman sorun yaşayabilmektedir. Bu durum; genellikle enerji nakli sırasında yaşanan bir durum olupbölge güvenliğinin sabote edilmesinden kaynaklanmaktadır..Askeri, beşeri faktörlerin neden olduğu sorunlar, zaman zaman enerji akışını sekteyeuğratalabilir.1979’da yaşanan Arap-İsrail Savaşı neticesinde yaşanan ikinci bir enerji krizi nedeniyle Arap ülkeleri petrol arzını kısırarak farklı konumlarda olan ülkeleri zor durumda bırakmıştır.Bu durumu bir getirisi olarak, enerji fiyat dalgalanmalarınakarşı enerji arz güvenliğini korumak isteyen ihracatçı ülkeler için istenmeyen bir durum olarak karşımıza çıkmaktadır(Berkul, 2020: 332).

1.4.4. Sosyal Kabul Edilebilirlik

Enerji güvenliğinin bu boyutu çevre ve toplum ile etkileşimiyle ilgilidir (Hatipoğlu,2019:7).Enerji kaynağının temini esnasında özellikle enerjinin taşınmasıyla o bölgede yaşamını sürdüren insanların çevre ile uyum içerisinde olmasını tanımlar.Çünkü Sanayi Devrimi ile yoğun olarak kullanılmaya başlanan fosil yakıtlar, atmosferdeki beşeri faktörden kaynaklanan karbon emisyonunu artırmış ve ekolojik dengede bozulmalar meydana getirmiştir (Berkul, 2020: 336). Enerjinin kaynağı olan ülkelerle enerjinin taşınacağı ülkeler arasındaki güvenlik ilişkisi, bölgede yaşayan insanların yaşamına herhangi bir olumsuz etki yapmamalıdır. Enerjinin nakledilmesi süresince yaşanan siyasi ya da askeri sorunlar toplum yaşamını olumsuz yönden etkileyebilmektedir. Çevresel bir faktörden kaynaklanan kaygı nedeniyle enerji nakli sırasında enerji güvenliği sekteye uğratılabilir.Teknolojik gelişmelere bağlı olarak yeni enerji rezervlerinin keşfi ile birlikte enerji kaynaklarına ulaşılmasında, taşınmasında kaynakların depolanmasında çevre dostu araçların kullanımı sosyal kabuledilebilirlik boyutunun tamamlayıcı unsurları olarak yer edinmektedir.

1.5. Sonuç

Enerji, insanlığın var oluşundan bu yana ilk çağlarda sadece ilkel anlamda ısınma,barınma, pişirme gibi temel ihtiyaçlarını karşılamaktayken; sanayi ve teknolojik ilerleme ile birlikte ev aletleri, araç kullanma vb. faaliyetlerde kullanılan en önemli girdi olarak yerini almıştır.Yüzyıllardır enerjiye olan gereksinim nedeniyle enerji bağımlılığı kavramı da gelişme göstermiştir. Enerjiye olan talep ülkelerin ekonomik olarak kalkınma ve büyümeleri ile doğrudan ilişkilidir. Dünyadaki bütün ülkelerin ortak ekonomik hedeflerinden biri şüphesiz enerjide dışa bağımlılığı azaltmak, düşük bütçeli ve çevre dostu enerji kaynakları tüketmektir. Enerji güvenliği ise ithalatçı ve ihracatçı ülkeler arasında oluşan enerji alışverişinde güvenilir hesaplı ve temiz yollar vasıtasıyla enerjiyi temin etmek olarak da tanımlanabilir. Uluslararası düzende güvenlik kavramı ile enerjinin bütünleşmesi enerjiyi tedarik etme alternatiflerinin üretilmesiyle meydana gelmiştir. Enerji güvenliği,enerjinin güvenilir araçlarla en kısa sürede temin edilmesini

tanımlamaktadır. Enerji güvenliğinin sağlanması ise enerjiye ulaşmada enerjinin birden fazla boyutuyla mümkündür. Enerjiyi en kısa sürede ve makul bir şekilde tedarik etme çabaları ülkelerin enerji diplomasisi gibi farklı alternatifleri de geliştirmelerine de yol açmıştır.

2. TÜRKİYE’NİN ENERJİ GÜVENLİĞİ

2.1. Türkiye’nin Perspektifinden Enerji Güvenliği

Çalışmanın bu bölümünde Türkiye’nin enerji güvenliğine bakışı ve enerji politikalarında yer edinen birincil enerji kaynakları ile enerji tedarikini sağladığı transfer boru hattı güzergâhları hakkında bilgilendirme yapılacaktır.

Türkiye, küresel sistemde her daim ekonomik gelişmesini ve kalkınmasını sürdürdüğü sürece enerjiye olan ihtiyacı da sürekli olarak bir artış gösterecektir. Bu durumda enerjiye olan ihtiyacı karşılamak adına başvurduğu yollarda güvenliğini de oluşturmak ve korumak zorundadır. Türkiye konumu itibarıyla enerji kaynakları rezervlerinin bulunduğu ülkelere Doğu ile Batı yönünden doğal bir köprü oluşturmuş durumdadır. Enerji kaynağı sahibi olan ülkelerde yaşanan iç savaş, kimi zaman enerji güvenliğini tehdit edebilmektedir. Yine Türkiye’nin enerji kaynağını tedarik edeceği sınır bölgelerinde enerji nakil boru hatlarına yapılan terör saldırıları da güvenlik olgusunu sabote edebilmektedir (Yavuzaslan, 2009:12).

Türkiye enerji güvenliğinde politikasını oluştururken Enerji ve Tabi Kaynaklar Bakanlığı (ETKB)’nin belirlemiş olduğu veriler doğrultusunda hareket etmektedir. Enerji güvenliğinde uzun vadede yerli kaynakların veriminin artırılıp kullanılması amaçlanmaktadır. Fosil kaynaklarda yetersizlik yaşandığı durumlarda farklı alternatif arayışlar içerisine girildiği zaman yenilenebilir enerji kaynaklarının kullanımı devreye girmektedir. Doğa koşullarına bağlı olduğu için yenilenebilir enerji kaynakları zamanında şartlara uygun olarak uygulanmak zorundadır. Ayrıca nükleer enerji santrallerini üretim aşamasına dahil etmek istemesi seçenekleri içerisinde gösterilebilir <https://enerji.gov.tr/bilgi-merkezi-enerji-jeotermal>(Erişim Tarihi:06.06.2021).

Türkiye’nin enerji kaynaklarına olan gereksinimini tatmin edebilecek seviyeye ulaşma noktasında, yenilenebilir enerji kaynakları büyük önem atfetmektedir. Özellikle Türkiye’nin geleceği açısından önem arz eden “Hedef 2023 Vizyonu” içerisinde yer alan yenilenebilir milli enerji kaynakları önemli bir yer edinmektedir. Türkiye, dünya ekonomileri arasında hızlı ve pozitif yönde büyüyen bir ekonomiye sahip olduğu için endüstrileşmeyle birlikte milli enerji kaynaklarında çeşitliliğini sağlamaya gitmelidir. Bu doğrultuda Türkiye enerji arz güvenliğinin

güçlendirilmesi, yerli ve yenilenebilir olma esasına dayalı “Milli Enerji ve Maden Politikası” benimsenmiştir (Enerji ve Tabi Kaynaklar Bakanlığı, 2020:1).Türkiye’nin enerji politikası hedeflerindeki ileriye dönük amacı, enerjiye ulaşmadaki ana hattın oluşmasını sağlayacak, kaynak-güzergâh çeşitlendirmesi yaparak daha fazla enerji kaynağı elde etmekle birlikte enerji arz güvenliğine katkı sağlamaktır.

2.2. Türkiye’nin Enerji Güvenliğine Yönelik Politikaları ve Stratejileri

Enerji açığının artış göstermesi enerji tüketiminin üretimi aşması, daha çok enerji kaynağı temin etme yollarını aramak anlamına karşılık gelmektedir. Türkiye’nin petrol ve doğal gaz gibi fosil enerji yakıtlarına olan ihtiyacı yüksek bir orandadır. Doğal gaza olan ithalat bağımlılığı oranı resmi olarak %98 civarındadır (Enerji ve Tabi Kaynaklar Bakanlığı, 2019:4). Doğal olarak Türkiye kaynak çeşitlendirmesini artırma ya da enerji temininde farklı seçenekleri geliştirme yoluna gitmektedir. Türkiye bu enerji bağımlılığını azaltmak adına enerjiyi tedarik edebileceği kaynaklara sahip farklı ülke arayışlarına gitmekte aynı zamanda yenilenebilir enerji kaynaklarından alternatifler oluşturmaya çalışmaktadır.

Türkiye bu duruma binaen, son dönemde özellikle rüzgar, jeotermal enerji, güneş enerjisi gibi yenilenebilir olması mümkün olan enerji kaynaklarının kullanılması ile enerji verimini artırma yollarına gitmiştir.Türkiye yenilenebilir enerji kaynaklarına verdiği önem nedeniyle 26 Ocak 2009 tarihinde Uluslararası Yenilenebilir Enerji Ajansı (IEA)’nın kurucu üyeleri arasında yer almıştır (Dışişleri Bakanlığı, 2020. 3). Türkiye Asya ve Avrupa kıtalarının kesişim noktasında yer aldığı için enerji kaynaklarının taşınması noktasında önemli bir lojistik görev taşımaktadır. Özellikle Avrupa ülkelerinin doğal gaz ve petrol enerji kaynaklarının taşınmasında Boğazların kullanılmasından dolayı daha da önemli hale gelmektedir. OECD ülkeleri arasında enerji talebinin en hızlı arttığı ülkelerin başında gelmektedir (https://www.mfa.gov.tr/turkiye_nin-enerji-stratejisi(Erişim tarihi 23.07. 2021). Bu şekilde dünya ekonomisi üzerinde daha fazla söz sahibi olma şansı artmaktadır.Enerji güvenliğinin daha sağlam temellere dayanması adına ülkelerarası uygulanabilir bir enerji diplomasisinin oluşması gerekmektedir.Uluslararası ilişkilerin yönünü belirleyen etkenlerden olan enerji diplomasisi, kaynakların çeşitlendirilmesi ve uygun yollarla temin edilmesini zorunlu kılmaktadır (Özaydın,2018:4). İşte bu

noktada enerjinin ithalini azaltmak adına Türkiye'nin yenilenebilir enerji kaynaklarına yönelmesi ve bu kaynak çeşitlerini geliştirmesi devreye girmektedir. Özellikle yenilenebilir enerji kaynak çeşitlerini daha etkin ve en yüksek verimde kullanmak enerjideki ithalata olan bağımlılığı azaltabilecektir.

Enerjideki açığı azaltmanın diğer bir diğer yöntemi de enerjiyi ithal edebilecek yakın kaynak ülkeleri ile karşılıklı ticari ilişkileri geliştirmektir. Daha çok kaynak tedarik edilecek ülkelerle yakın ilişkiler kurmak enerjide avantaj sağlayacaktır. Genel olarak enerji politikaları ana hatları ile incelendiğinde teknoloji, ekonomi ve enerji ile ilgili kararların alındığı kurumsal yapıdan oluşmakta ve kısa dönemde arz-talep yönetimi, uzun dönemde ise “planlama faaliyetlerini” barındırmaktadır (Kocaoğlu & Usta& Alodalı, 2018: 28).

Enerji politikalarının en temelinde hem yer altı enerji kaynakları hem de yer üstü enerji kaynaklarının en etkin bir şekilde kullanılması ve uzun dönemde ihtiyaçları karşılamak adına daha fazla arama ve geliştirme faaliyetleri ile ekonomik ihtiyaçları gidermeye yönelik çalışmalar yapmak ve piyasa koşullarına uygun bir şekilde fiyatlandırma yapılarak üretimde kullanması amacı bulunmaktadır. Fakat enerji kullanımında bu tür faaliyetler yürütülürken ilgili bakanlıkların belirlediği politika kuralları ve belirli stratejiler çerçevesinde hareket edilmelidir (Çağlıyan, 2004: 15).

Enerji güvenliği politikaları, ülkelerin enerji kaynağı temininde gündemi belirleyen temel unsurdur. Özellikle kazan- kazan ilkesi ile hem enerji tüketen hem de enerji üreten ülkelerin karşılıklı çıkar alışverişine dayalı bir politika gütmesi gerekmektedir. Enerjide bağımlılığın yarattığı zorunluluk nedeniyle enerji kaynakları yönünden zengin olan coğrafyaya yakınlığı ile bölgede önemli bir aktör konumunda olan Türkiye, jeopolitik konumunun getirdiği avantajların farkına vararak, hem vatandaşa hem de sınırındaki bölgeye karşı sorumluluk bilinci ile hareket etmektedir (Enerji ve Tabii Kaynaklar Bakanlığı, 2020: 6). Dünyada uluslararası ticaretteki hareketlilikte yaşanan rekabetten dolayı enerji açığı olan ve bu bağlamda enerji talebi en fazla olan ülkelerin başında gelen Türkiye, kendi topraklarında yetersiz rezervdeki enerji kaynaklarını elinde barındıran ancak teknik olarak ulaşılması güç olan ülkelerden ziyade sınır komşusu ülkelerle diplomatik ilişkiler kurmaya çalıştığı görülmektedir.

Son zamanlarda özellikle Türkiye'nin enerji arz güvenliğini sağlamak amacıyla bölgesel çapta kaynak sahibi ülkelerle anlaşmalı olarak çeşitli boru hatları oluşturmuştur. Türkiye'nin enerjiye ulaşması adına söz konusu boru hatları üzerinden transferini gerçekleştirmesi fiziksel açıdan büyük kolaylık oluşturacaktır. Bu boru hatlarından bazıları:

- Rusya ile yapılan Mavi- Akım Gaz Boru Hattı (16 milyar m³)
- Trans Anadolu Doğal Gaz Boru Hattı (TANAP) (16 milyar m³)
- Türk Akım Gaz Boru Hattı (31,5 milyar m³)
- Bakü-Tiflis-Ceyhan Ana ihraç Ham Petrol Boru Hattı(50 milyon varil)
- İran- Türkiyegüzergahında yapılan Doğu Anadolu Doğal Gaz Ana İletim Hattı (10 milyar m³)
- Kerkük-Yumurtalık Ham Petrol Boru Hattı (70,9 milyon ton)(Enerji ve Tabii Kaynaklar Bakanlığı,2018)
- Ceyhan – Kırıkkale Ham Petrol Boru Hattı (7,2 milyon ton)
- Batman – Dört Yol Ham Petrol Boru Hattı(84, milyon ton)
- Türkiye- Yunanistan Doğal Gaz Boru Hattı(10 milyar m³)
- Bakü- Tiflis- Erzurum Doğal Gaz Boru Hattı (6,6 milyar m³) (Kavaz, 2020: 285). Bu boru hatları ile enerji akışının düzenli ve güvenilir bir şekilde yapılması amaçlanmaktadır. Enerji hatlarının dışarıdan herhangi bir tehdit maruz kalmadığı veya enerji transferini sağlayan boru hatlarına müdahale edilmediği sürece enerji arzındaki akış sorunsuz bir şekilde sağlanabilmektedir.

2.3. Türkiye'nin Yenilenebilir Enerji Kaynakları

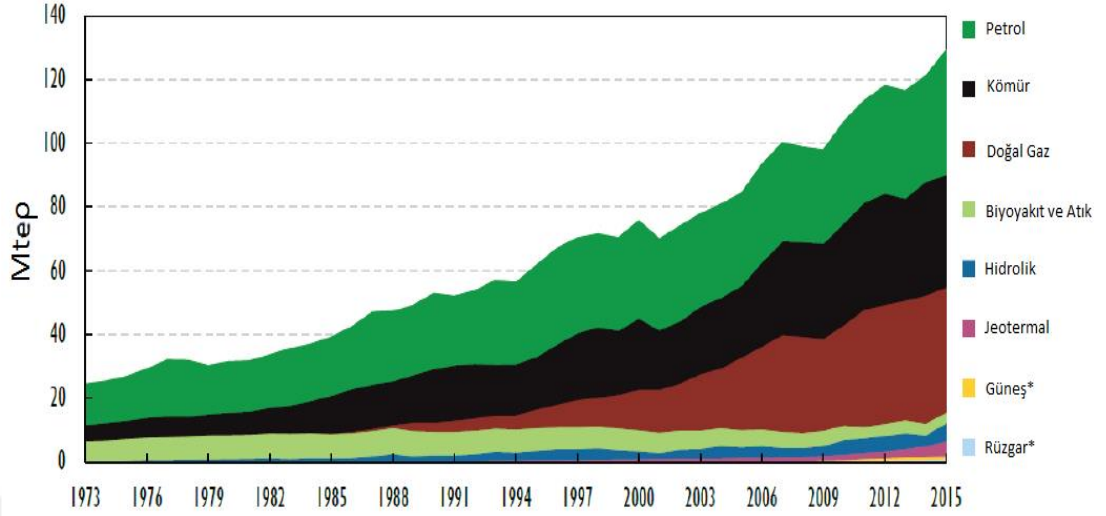
Türkiye'nin yenilenebilir enerji kaynakları grubunda ilk sırayı coğrafi yapısı ve matematiksel konumu sebebiyle güneş enerjisi ve hidrolik enerji kaynağı almaktadır. Yer şekilleri açısından engebeli bir yapıda olması akarsuların akış hızını ve enerji potansiyelini artıran en önemli sebeptir (Enerji ve Tabii Kaynaklar Bakanlığı, 2020 : 2)

Bu enerji kaynaklarını etkileyen doğal nedenler enerjide verimi artırır niteliktedir. Fosil yakıtlarının yetersiz kaldığı durumlarda özellikle Türkiye gibi

rezervi k t olan ülkeler yenilenebilir enerji kaynaklarında verimi artırarak enerjide başka seçenekler oluşturmaya çalışacaklardır. Böylelikle enerjide dışa olan bağımlılığı azaltmaya çalışacaktır. Bu tür enerji kaynakların seçilmesinin diğ r bir sebebi ise  evre dostu olması, negatif dışsalılık yaymaması ayrıca üretim ve işletim aşamasında maliyetlerinin daha uygun olması gibi hususlardır ( zev, 2017:8-9).

Enerji ve Tabii Kaynaklar Bakanlığı (ETKB)'na göre enerji kaynaklarını ve doğıal kaynakları verimli ve çevreye duyarlı şekilde değıerlendirerek ülke refahına en yüksek katkıyı sağılamak misyonu çerçevesinde “enerjide ve doğıal kaynaklarda güvenli bir gelecek” vizyonunu ortaya koymuş ve bu doğırultuda Türkiye'nin enerji politikalarını belirlemeye yönelik adımlar atmaktadır(<https://enerji.gov.tr/Erişim> Tarihi:02.08.2021).Türkiye, yenilenebilir yerli enerji kaynaklarını geliştirerek enerji sahasında diğ r dünya ülkeleri içerisinde ekonomik olarak daha yüksek bir konuma gelmeyi amaçlamaktadır. Türkiye'deki karar alıcıları uygun ve yerinde politikalar uygulayarak stratejik açıdan daha avantajlı olup yerli kaynakları daha verimli ve kullanılabilir hâle getirebilirler. İşte bu noktada enerji kaynaklarını teminini sağılamak amacıyla birden fazla seçenek oluşturmaları gerekmektedir (Pamir, 2017:15). Özellikle diğ r gelişmekte olan tüm ülkeler gibi, Türkiye de yenilenebilir enerji kaynaklarının geliştirilmesine büyük önem vermektedir. Türkiye yenilenebilir enerjide kurulu güç bakımından Avrupa'da 5. ve dünyada 12. Sıraya yükselmiştir (T.C.Dış İşleri Bakanlığı, 2021:1).

Şekil 2. 1. Türkiye’de Toplam Birincil Enerji Arzı (m3)

Kaynak: Uluslararası Enerji Ajansı (IEA): 2016

Türkiye’nin enerji temininde rol alan kaynaklara bakıldığında ilk sırada petrol kaynağı yer almaktadır. Daha sonra ise enerji arzında birincil enerji kaynaklarından kömürün olduğu görülmektedir. Türkiye, kömür türevleri bakımından zengin bir ülke kaynağıdır. Linyit rezervinin bol bulunmasından dolayı bu enerjide dışarıdan ithal edilmemektedir(<https://enerji.gov.tr/bilgi-merkezi/>)(Erişim Tarihi:06.06.2021).

2.3.1. Güneş Enerjisi

İklim koşullarının uygun olduğu ve güneşlenme sürelerinin uzun olduğu yerlere kurulan güneş enerjisi sistemlerinden maksimum seviyede verim alabilmek için sistemlerin yerinde bir şekilde kurulması gerekmektedir. Türkiye’de güneşli gün sürelerinin uzun olmasından dolayı güneş enerjisi, sınırsız gücünden faydalanılan yenilenebilir enerji kaynakları arasındadır. Son dönemde Konya’da kurulan Güneş Enerji Santrali(GES) ile güneş ışıklarından gelen enerji parçalarını elektrik enerjisine çeviren santraller yer almıştır(<https://csb.gov.tr>Erişim Tarihi:06.06.2021).

2.3.2. Jeotermal Enerji

Jeotermal enerji, yer katmanının çeşitli derinliklerinde biriken ısı ve basıncın oluşturduğu sıcaklıkların; bölgesel , atmosferik ortalama sıcaklığın üzerinde olan, çevresindeki yer altı ve yer üstü sularına göre daha fazla çözülmüş mineraller , tuzlar

ve gazlar içerebilen sıcak su, buhar ve gazlar ile yüzeye çıkan ısı enerjisidir <https://enerji.gov.tr/bilgi-merkezi-enerji-jeotermal> (Erişim tarihi: 06.06.2021).

Özellikle kırık fay hatlarının bulunduğu Ege Bölgesi'nin iç kesimlerinde jeotermal enerji potansiyeli olan bölgelerde arama çalışmaları için desteklemeler yapılmaktadır. Ülkemiz jeotermal enerji potansiyeli açısından yüksek bir konumdadır. Bundan dolayı hem ucuz hem de temiz bir enerji kaynağına sahip olma özelliği nedeniyle son zamanlarda önemi artmıştır (<https://enerji.gov.tr/bilgi-merkezenerji/> (Erişim Tarihi: 06.06.2021).

2.3.3. Hidrolik Enerji

Yenilenebilir bir enerji kaynağı olarak hem çevre dostu olması hem de üretim aşamasında düşük risk taşıması bakımından tercih edilen bir diğer yerli enerji kaynağı, hidrolik enerji kaynağı santralleridir. Ülkemiz hidrolik enerjisi yüksek olan akarsulara sahiptir. Bu oran, Avrupa ülkelerinin yaklaşık %16'sına tekabül etmektedir. Hidroelektrik Santralleri(HES)'ler işletmeler açısından düşük maliyetli olmasından dolayı tercih edilen üretim girdisidir (Çevre ve Şehircilik Bakanlığı, 2021:1).

2.3.4. Elektrik Enerjisi

Türkiye'deki elektrik üretimi aşamasında doğal gaz başta olmak üzere birden fazla enerji kaynağı kullanılmaktadır. Elektrik üretiminde, 2018 verilerine göre %37,3 oranında kömür, %29,8 oranında doğal gaz, %19,8 hidrolik enerji başta olmak üzere birçok enerji kaynağı kullanılmıştır. Son dönemde öncelik kömür yakıtı olmak üzere birden fazla kaynağın elektrik üretimindeki payının artmasından dolayı Türkiye, daha fazla kaynak tedariki için farklı alternatifler geliştirdiği görülmektedir <https://www.enerjiportalı.com/> (Erişim Tarihi :20.08.2021)

2.3.5. Nükleer Enerji

Artan enerji talebine karşılık birdiğer alternatif kaynağı olan nükleer enerji özellikle son dönemde önemini daha fazla arttırmıştır. nükleer enerji ilk olarak 1789 yılında Uranyum'un keşfedilmesi ile ortaya çıkmıştır. Daha sonra atomun parçalanmasıyla açığa çıkan ısı enerjisi üretim aşamasında devreye girmektedir.

Yayılan bu ısı ile birlikte elektrik üretimi elde edilmeye başlanmıştır. Bu sayede çevreye herhangi bir olumsuz etkisi olmadan enerji üretiminin sağlanması ile birlikte dışa olan bağımlılık azaltılmak istenmektedir. Nükleer enerji, iklim değişikliğinin olumsuz etkilerini azaltarak temiz, güvenilir ve uygun fiyatlı enerjiye erişim sağlar (<https://www.iaea.org/topics/energy/>Erişim Tarihi: 06.08 20.21). Bu çerçevede halihazırda Akkuyu Nükleer Güç Santrali'nin inşaatı sürmektedir. Akkuyu NGS'de ilk reaktörün 2023 yılında faaliyete geçirilmesi planlanmaktadır (T.C.Dış İşleri Bakanlığı, 2020: 2). Son dönemde geliştirilebilir sürdürülebilir ve tercih edilen enerji seçeneği olmasından dolayı Türkiye gibi birçok enerji açığı yaşayan ülkelerin enerji sepetinde alternatif bir enerji kaynağı olarak yer almaktadır.

2.4. Türkiye'nin Doğal Gaz Tüketimi ve Doğal Gaz İthalatı

Türkiye'nin enerji sektöründe doğal gaz her zaman önemli bir etken olmuştur (Satman, 2014:8). Ülkemizde 1970'li yıllarda kullanım alanı bulan doğal gazın birçok üretim sektöründe ve hane halkının tüketimi nedeniyle en çok kullanılan enerji kaynağı olmasından dolayı ülke içi talep oranı da yüksektir. Ülkemizde doğal gazın elektrik üretiminde de mevcut kullanım oranı yüksek bir orana sahiptir. Doğal gaza olan talep fazlalığı nedeniyle doğal gaz rezervi sahibi ülkelerle ithalat yapmak ve enerji kaynağı sahibi birden fazla ülke ile ilişkiler kurulması gereklidir. Son istatistiksel verilere göre Türkiye'nin 2020 yılı doğal gaz tüketimi bir önceki yıla göre % 6,6 artarak 48,3 milyar m³ olmuştur.

2000-2020 yılları arası yıllık doğal gaz tüketimi 2009, 2015,2016, 2018 ve 2019 yıllarında önceki yıla oranla düşüş gösterirken, sonraki yıllarda artış göstermiştir. (<https://www.enerjiatlası.com/dogalgaz/>Erişim Tarihi:17.09.2021).

Türkiye'de sadece belli bölgelerde bulunan ve talebi karşılayacak düzeyde olmayan yok denilecek kadar sınırlı düzeyde bulunan doğal gaz rezervi bu miktarı karşılamak için ithalat yapmayı gerekli kılmıştır. Yine ülkemizde 2019 yılında yaklaşık 45,3 milyar metreküp (m³) doğal gaz tüketilmiş ve toplam 483 m³'lük bir üretim yapılmıştır (<https://enerji.gov.tr/> Erişim Tarihi:17.09.2021).

Son yılların doğal gaz ithalat miktarlarına bakıldığında doğal gazda enerji açığının yüksek olduğu görülmektedir. Dünyada ise doğal gaz rezervlerinin bulunduğu bölgeler 79,1 trilyon m³ (%40,9)'ü Ortadoğu ülkelerinde, 62,2 trilyon m³

(%32,1)'ü Avrupa ve Asya ülkelerinde, 33,1trilyon m³(%17,1)'lük miktarlar ile Afrika AsyaPasifik ülkeleri olarak gösterilebilir ([/https://www.botas.gov](https://www.botas.gov) //Erişim Tarihi:18.09.20

Tablo 2. 1. 2013- 2018 Yılları Arası Doğal Gaz İthalat Miktarları (milyon sm³)

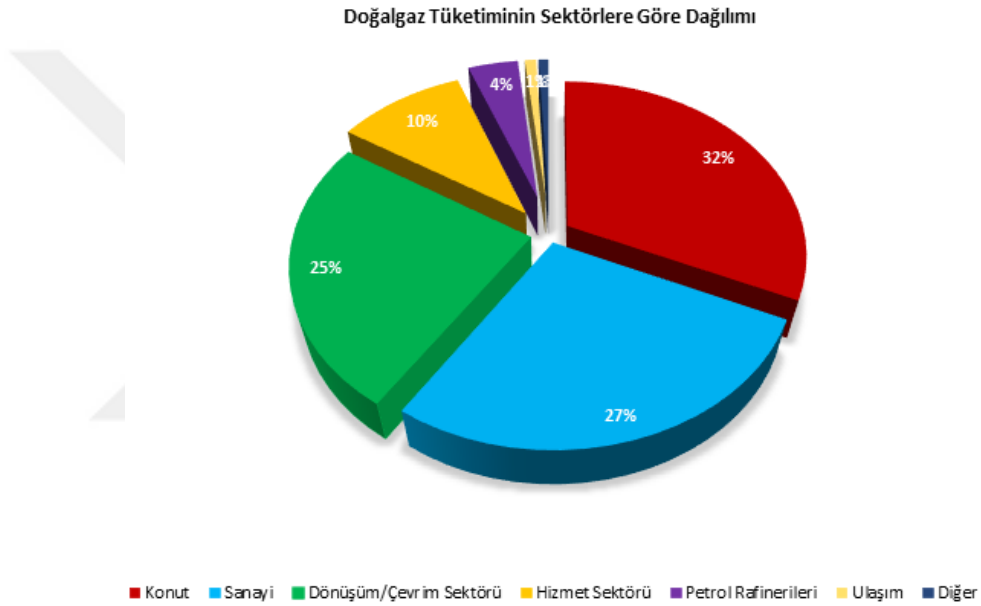
Ülkeler	Rusya		İran		Azerbaycan		Cezayir		Nijerya		Diğer*		Toplam	Bir Önceki yıla göre yüzde değişim
Yıl	Miktar	Pay (%)	Miktar	Pay (%)	Miktar	Pay (%)	Miktar	Pay (%)	Miktar	Pay (%)	Miktar	Pay (%)	Miktar	
2013	26.212	57,9	8.730	19,28	4.245	9,38	3.917	8,651	1.274	2,81	892	1,974	45.269	-1,42
2014	26.975	54,76	8.932	18,13	6.074	12,33	4.179	8,48	1.414	2,87	1.689	3,43	49.262	8,82
2015	26.783	55,31	7.826	16,16	6.169	12,74	3.916	8,09	1.240	2,56	2.493	5,15	48.427	-1,7
2016	26.783	55,31	7.826	16,62	6.480	13,98	4.284	9,24	1.220	2,63	2.124	4,58	46.352	-4,28
2017	28.690	51,93	9.251	16,74	6.544	11,85	4.617	8,36	1.344	2,43	4.804	8,7	55.250	19,2
2018	23.642	46,95	7.863	15,61	7.527	14,95	4.521	8,98	1.668	3,31	5.140	10,21	50.361	-8,85

Kaynak: Enerji Piyasası Düzenleme Kurumu,2018:19

*Spot LNG ithalatının yapıldığı ülkeleri temsil etmektedir.

Tablo 2. 1.'de görüldüğü üzere doğal gaz ithal edilen ülkelerde çeşitlilik yoluna gidilmiştir. Örnek olarak 2013-2018 yıllarındaki veriler incelendiğinde ithalatı en büyük paya sahip olan Rusya'nın payında düşme yaşanmıştır. Bu durumun asıl sebebi ise Cezayir ve Nijerya gibi ülkelere de doğal gaz ithalatının gerçekleştirilmesidir. Ham petrol kaynağındaki en büyük ihracatçı olma özelliğini koruyan Rusya'nın, diğer ülkelerin sınırlı rezerv kaynaklarından dolayı bu durumunu uzun bir süre sürdüreceği öngörülmektedir.

Şekil 2. 2. Türkiye’de Doğal Gaz Tüketiminin Sektörel Dağılımı

Kaynak: Enerji ve Tabii Kaynaklar Bakanlığı, 2020:3

Yukarıdaki şekil üzerinde de görüldüğü gibi Türkiye’deki çeşitli sektörler bakımından doğal gazın üretim aşamasında büyük bir pay aldığı anlaşılmaktadır. Üretimde doğal gaz kullanımının %27’lik oranına sahip olan sanayi sektörü bu anlamda açığını kapatmak adına doğal gaz ithalatını dış kaynaklardan sağlamaktadır. Doğal gaz ithalatında baş aktör olan Rusya ithalatın gerçekleştiği birinci ülke konumundadır. Mikro düzeyde bireylerin yaşamına dahil olan doğal gazın ülke ekonomilerinin temel dayanağı olan sanayi, hizmet gibi makro alandaki sektörlerin her aşamasında kullanıldığı ve yer edindiği görülmektedir.

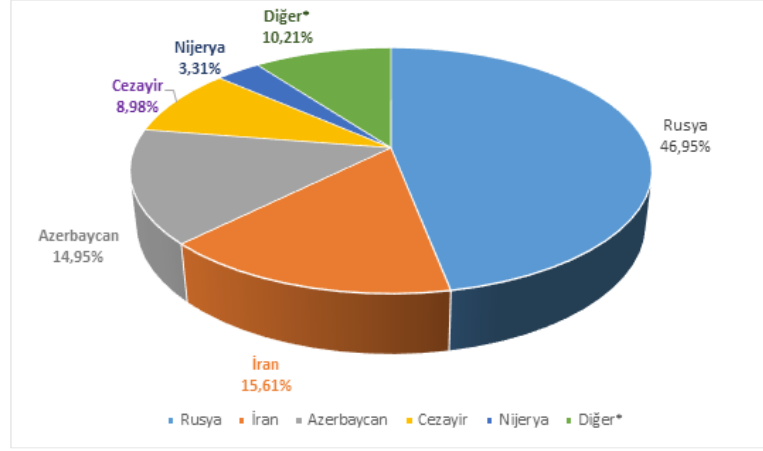
2.5. Türkiye'nin Petrol Tüketimi ve Petrol İthalatı

Hidrokarbon grubuna dahil olan bir diğer yenilenemeyen enerji kaynağı olan petrol, ülkemizin sanayisinde ve endüstrisinde önemli bir hammadde olarak kullanılan enerji kaynağıdır. Aynı zamanda organik maddelerin bozunup, basınç ve ısıya maruz kalmasıyla meydana gelmektedir. Bileşiminde hidrojen ve karbon elementleri bulunmaktadır (Enerji ve Tabii Kaynaklar Bakanlığı, 2020: 8). Petrol kaynağının bulunduğu yerler oldukça sınırlı olup tüketimi üretiminden oldukça fazladır. Dünyada ise sadece belli bölgelerde kanıtlanmış petrol rezervleri bulunmaktadır.

Dünya kanıtlanmış petrol rezervi 1.696,6 milyar varil olarak tespit edilmiştir. Petrol rezervinin 807,7 milyar varili (%47,6) Orta Doğu ülkelerinde, 330,1 milyar varili (%19,5) Güney ve Orta Amerika ülkelerinde, 226,1 milyar varili Kuzey Amerika ülkelerinde (%13,3) bulunmaktadır (<https://www.botas.gov.tr//dunyadaki-petrorezervleri> Erişim Tarihi: 18.09.2021). Türkiye'de mevcut petrol rezervlerinin bulunduğu bölgelere bakılacak olursa, rezervlerin belirli bölgelerde toplandığı görülmektedir. Özellikle Güneydoğu Anadolu Bölgesi'nde Batman, Adıyaman ve Diyarbakır'da petrol yataklarının bir kısmı bulunmaktadır. tahmin edilmektedir. Bu bölgelerde çıkarılan petrol rezervi enerji ihtiyacının çok az bir bölümünü karşılamaktadır. İhtiyaç duyulan ham petrol ve türevleri kaynaklarının kalan kısmı, ithalat yoluyla temin edilmektedir.

İthalat noktasında doğal gazda olduğu gibi petrol arzının da büyük bir bölümü Rusya'dan temin edilmektedir. Petrol kaynağının sanayi üretiminde en fazla tercih edilen enerji türü olmasından dolayı petrol tüketimi miktarı, iç üretim miktarını aşmaktadır. Petrol türleri kalemlerinden en fazla tercih edilen ve ithalatta yüksek bir paya sahip olan ham petrolün ana kaynağı olan Rusya bu anlamda Türkiye'ye en fazla ihracatı gerçekleştiren, enerji arz eden ülke olarak yerini almaktadır.

Şekil 2. 3. Türkiye'nin Petrol İthalatının Yapıldığı Kaynak Ülkelerin Payı (%)

Kaynak: Enerji Piyasası Düzenleme Kurumu (EPDK)2018:27

Şekil 2.11'deki petrol ithalatı pastasından %46,95'lik oranla en fazla payın ilk olarak Rusya'ya ait olduğu anlaşılmaktadır. Ardından %15,61'lik enerji oranıyla İran gelmektedir. Sırasıyla; Azerbaycan %14,95, Cezayir %8,98, Nijerya % 3,31'lik pay oranlarıyla, Türkiye'nin en fazla petrol ithal ettiği ülkeler arasında yerini almaktadırlar. Son dönemde petrol enerjisinde ithalat ülkelerinden en çok alınan enerji türleri arasına girmesinin en önemli nedeni bu bölgelerde bu enerji kaynaklarının yeni keşfediliyor olması durumundan kaynaklanmaktadır.

Tablo 2. 2. Türkiye'nin Petrol İthal Ettiği Ülkeler ve İthalat Miktarları (ton)

Ülke	Ham Petrol	Motorin Türleri	FuelOil Türleri	HavacılıkYakıtları	Denizcilik Yakıtları	Diğer Ürünler	Toplam	Pay (%)
Rusya Federasyonu	1.897.774,751	5.053.097,664			2.467,791	2.804.815,901	9.758.156,107	25,21
İran	7.109.530,987						7.109.530,987	18,37
Irak		4.305.242,528					4.305.242,528	17,08
Hindistan		155.691,748	21.953,867	21.953,867			1.934.475,595	11,12
Suudi Arabistan	1.756.829,980	155.691,748		21.953,867			1.934.475,595	5,00
Yunanistan	62.327,572	1.725.827,188		126.384,815			1.914.539,575	4,95
Kuveyt	1.403.769,666			32.951,552			1.436.721,218	3,71

Kaynak:EPDK(2018):28

Tablo 2.7’de görüldüğü gibi sanayide yoğun miktarda kullanılan ham petrol ithalatında ilk sırada %25.21’ilk oranla Rusya yer almaktadır. Beraberinde yine ham petrol kaynağında %18.37’lik oranla İran, %17.08’lik oranla ise Irak gelmektedir. Tablo incelendiğinde Yunanistan, Kuveyt gibi ülkelerden de petrol ithalatının gerçekleştirildiği görülmektedir.

2.6. Türkiye’nin Enerji Temin Ettiği Boru Hatları

Türkiye enerji kaynağı sahibi ülkelerden enerji talep ederken çeşitli boru hatları üzerinden enerji teminini gerçekleştirmektedir. Bu enerji transit boru hatları içerisinde tamamlanan yani mevcut olarak kullanılan ve proje olarak çalışmaları devam eden boru hatları bulunmaktadır. Trans boru hatlarının enerji aktarımında önemi tartışılmaz.

Enerji boru hatlarının geçiş güzergahı üzerinde kesişim noktası olan Türkiye, bir çok enerji boru hattının faaliyete geçirilmesinde önemli görev üstlenmektedir.

Şekil 2. 4. Türkiye’deki Tüm Doğal Gaz Boru Hatlarının Geçiş Güzergâhı (2020)

Kaynak: Enerji ve Tabii Kaynaklar Bakanlığı, 2019:5

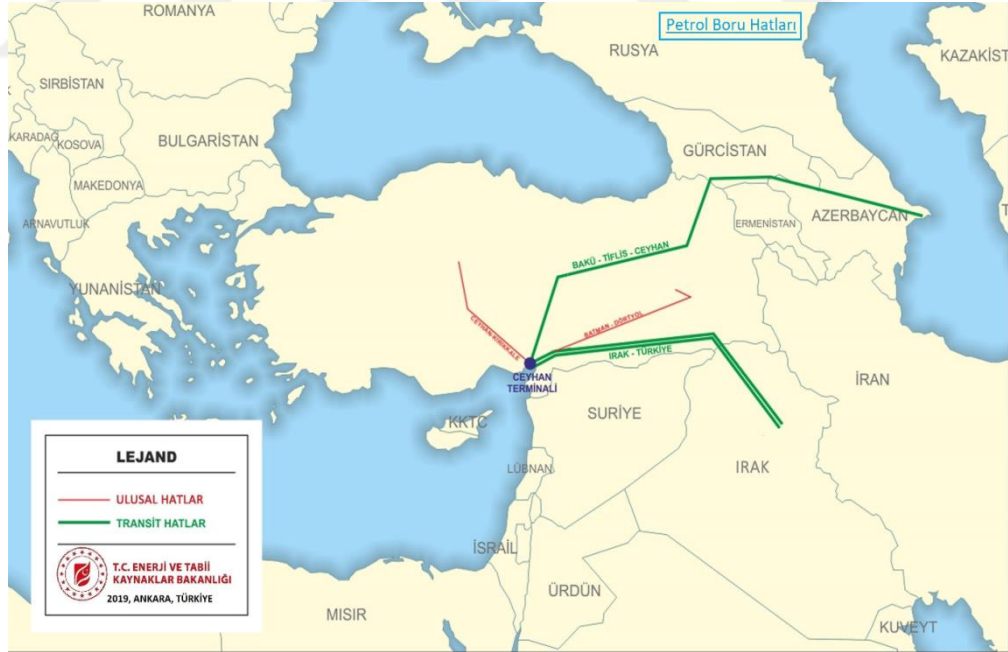
2.6.1. Tamamlanan Doğal Gaz Boru Hatları

- **Rusya –Türkiye Doğal Gaz Boru Hattı (Batı Hattı)**
- Ülkemizde Bulgaristan sınırında Malkoçlar'dan giren Hamitabat Ambarlı,İstanbul, İzmir,Bursa, Eskişehir güzergâhından geçerek Ankara'ya ulaşan bu Rusya- Türkiye Doğal Gaz Boru Hattı 845 km uzunluğundadır (Enerji ve Tabi Kaynaklar Bakanlığı, 2020: 3)
- **Rusya Federasyonu Türkiye Doğal Gaz Boru Hattı**
- Adı geçen doğal gaz boru hattının kurulumu ve faaliyete geçirilmesi Rusya Federasyonu ile BOTAS arasındaki anlaşma ile sağlanmıştır.
- **Doğu Anadolu Doğal Ana İletim Hattı (İran-Türkiye)**
- 10 Aralık 2001 tarihinden itibaren İran'dan gaz sevkiyatı başlamıştır.
- **Samsun- Ankara Doğal Gaz Ana İletim Hattı**
- Diğer adı Mavi Akım olan bu enerji boru hattı, 2003 yılından itibaren faaliyetini sürdürmektedir.
- **Türkiye- Yunanistan Doğal Gaz Ana İletim Hattı**
- Türkiye'den Yunanistan'agaz iletiminde kullanılan boru hattıdır.
- **Bakü- Tiflis- Erzurum Doğal Gaz Boru Hattı (BTE)**
- 2007 yılında çalışmaları tamamlanmıştır.
- **Dörtüol Yüzer LNG Depolama ve Gazlaştırma Terminali**
- Azerbaycan üzerinden gazın sıvılaştırılıp iletilmesi amacıyla kullanılan boru hattıdır (BOTAS, 2020: 4).
- **TANAP (Trans AnatolianPipeline Project)**
- 2019 yılı itibariyle Türkiye üzerinden Avrupa'ya gaz arzını transfer etmek amacıyla faaliyette bulunan bir diğer boru hattı projesidir.TANAP halihazırda 6 milyar m³ doğal gazı Türkiye pazarına 10 milyar m³gazı ise Avrupa'ya taşıyabilme kapasitesine sahiptir. TANAP'ın gaz taşıma kapasitesini genişletmek amacıyla gaz transferi esnasında aktif olarak daha fazla kullanılması yerinde bir karar olacaktır.
- **Türk Akım Projesi**
- Ülkemize gaz arzını sağlayacak kara çalışması tamamlanmıştır. Bununla birlikte Avrupa'ya gaz arzını transfer etme noktasında kullanılacak boru hatlarından olan bu boru hattı projesi 1 Ocak 2020 tarihi itibariyle gaz akışına

başlamıştır.Batı hattından gelen doğal gazı direkt olarak bu proje ile alan Türkiye'nin enerjide merkez olma iddiası güçlenmiştir. BOTAŞ ve GAZPROM'un kurduğu ortak firma tarafından işletilen bu proje, Avrupa'nın doğal gaz ihtiyacını da karşılayan önemli bir rota niteliği taşımaktadır (BOTAŞ, 2020:4).

- **Kuzey Marmara Doğal Gaz Depolama Tevsi Projesi**
 - **SarosFSRU Projesi**
 - Yüzer sistemlerde sistemlerden transfer edilen doğal gazın ulusal vsm doğal gaz şebeke sistemine aktarılması amacıyla inşası devam eden boru hattı projesidir.
 - **BOTAŞ Dört Yol Ceyhan Pompa İstasyonu ve HPBH Yapım İşi**
 - Bu proje ile gemi taşımacılığı ile doğal gaz iletimini sağlamak amaçlanmaktadır ve 2022 yılında faaliyete geçirilmesi planlanmaktadır (BOTAŞ, 2020 : 5).
- Petrol Boru Hatları

Şekil 2. 5. Türkiye'deki Tüm Petrol Boru Hatlarının Geçiş Güzergâhı (2020)

Kaynak: Enerji ve Tabi Kaynaklar Bakanlığı,2020:5

➤ **Irak-Türkiye Ham Petrol Boru Hattı**

- 1973'te Türkiye ve Irak Cumhuriyeti hükümetleri arasında imzalanan ham petrol üretim alanlarında üretilen ham petrolün Ceyhan Boru Hattının Türkiye tarafının ve aynı zamanda boru hattının Türkiye bölümünün yapılmasını sağlayan boru hattıdır (Enerji ve Tabi Kaynaklar Bakanlığı, 2020: 11).

➤ **Bakü –Tiflis – Ceyhan Ana İhraç Ham Petrol Boru Hattı (BTC)**

- Azerbaycan'ın 1991'den sonra egemenliğini kazanması ile Türkiye'nin de Azerbaycan'ın bağımsızlığını tanıması sonrası iki millet tek devlet anlayışı hakim olmuştur. BTC (Bakü- Tiflis-Ceyhan Ham Petrol Boru Hattı), ham petrolü ile ilk olarak Azeri petrolü olmakla birlikte, Hazar Bölgesi'nde üretilecek petrolün güvenilir, ekonomik ve çevre faktörü bakımından uygun olan bir boru hattı sistemi vesilesiyle Azerbaycan, Gürcistan üzerinden Ceyhan'a transfer edilmesi ve bu bölgeden de tankerler aracılığıyla küresel enerji pazarına ulaştırılması istenmektedir (Enerji ve Tabi Kaynaklar Bakanlığı, 2020:12). Azerbaycan petrol şirketi SOCAR ile Türk şirketi BOTAŞ arasında varılan anlaşma ile Azerbaycan gazı Türkiye'ye iletilmektedir. Gazın kalan kısmı ise Türk hattından geçerek farklı ülkelere dağıtılmaktadır. Bu boru hattı ile Türkiye, Azeri gazının en önemli alıcısı konumuna gelmiştir (Şimşek, 2016:16).

2.7. Sonuç

Türkiye'nin enerji politikalarındaki hedefi, uzun dönemde yenilenebilir enerji kaynaklarının en düşük maliyetle üretime dahil edilmesi hedeflenmektedir. Özellikle doğal gaz enerjisinde yüksek oranda Rusya'ya olan bağımlılığını azaltmak adına yerli enerji kaynaklarından enerji temini sağlamak amacıyla çalışmalar yürütmüştür. Türkiye, enerji diplomasisi ve enerji kaynaklarında yeni alternatifler oluşturmak adına birden fazla kaynak sahibi ülke ile ekonomik yönlü işbirliğine gitmektedir. Karar alıcıları tarafından son dönemde üzerinde çalışılan enerji politikası kavramı, Türkiye'nin refahını artırmak ve yenilenemeyen enerji gruplarında dış kaynaklara olan bağımlılığı en aza indirme prensibi üzerine kuruludur. Türkiye, enerjideki dışa olan bağımlılığını azaltılmak adına çeşitli alternatifler geliştirmektedir. Küresel makroekonomik koşullar ve yatırım ortamı, jeopolitik ve teknolojik gelişmeler, belirli ülkelerin enerji vizyonu ve

politikaları, Türkiye'nin bir enerji merkezi haline getirilmesi hususuna, yapılabilecek teşviklerle büyük katkı sağlama potansiyeline sahiptir.

3. DOĞU AKDENİZ'DE KEŞFEDİLEN HİDROKARBON KAYNAKLARININ TÜRKİYE'NİN ENERJİ GÜVENLİĞİNDEKİ YERİ VE ÖNEMİ

Tezin bu bölümünde Doğu Akdeniz'de keşfedilen hidrokarbon kaynaklarının Türkiye'nin enerji güvenliğindeki yeri ve önemine değinilecektir. Siyasi, hukuk ve enerji hususlarda çok boyutlu olarak ele alınan Doğu Akdeniz'in, Türkiye'nin enerji güvenliğine olan etkileri incelenmiştir. Yakın zamanda ortaya çıkarılan enerji kaynaklarının bölgede küresel bir enerji rekabeti yarattığı da gözler önüne serilmektedir.

3.1. Doğu Akdeniz'in Coğrafi Yapısı, Tarihsel Gelişimi ve Enerji Rezervleri Açısından Önemi

"Doğu Akdeniz", Ege Denizi'nden uzanarak Türkiye'nin güneyinden Ortadoğu'ya doğru ilerleyen geniş bir coğrafyaya sahiptir. Afro-Avrasya merkezinde bulunan, Atlas Okyanusu ile Hint Okyanusu arasında coğrafi bir bağ kuran, Süveyş Kanalı ve Cebelitarık Boğazı gibi stratejik geçiş yolları üzerinde bulunan Doğu Akdeniz; etimolojide kelime anlamı olarak Fransız lügatında, doğu anlamına gelen, "*Levant*" sözcüğünden türeyen, "*Levantin*" yani doğulu anlamını taşımaktadır (Batı, 2021: 143) Antik Roma'da ise Doğu Akdeniz'e özgü, "*Bizim Deniz*" anlamına karşılık gelen, Latince "*More Nostrum*" ismi kullanılmıştır (Özçelik, 2020: 83). Doğu-Batı uzunluğu tahmini 4000 km, Kuzey-Güney genişliği 750 km, yüz ölçümü 2,9 milyon km, ortalama derinliği 1.400m olan ayrıca Tunus ve Sicilya Adası'nın doğusundaki bölgeyi kapsayan Akdeniz, Doğu ile Batı ticaretinin en önemli kesişim noktasıdır. Önemli bir kültür merkezi olan Doğu Akdeniz tarih boyunca Avrupa, Ortadoğu, Afrika ve Asya bölgelerinin önemli geçiş noktalarından biri haline gelmiştir (Özçelik, 2021: 84). Lübnanlı yazar Amin Maalouf, Doğu Akdeniz'i, altın çağını yaşayan ve ışıkları söndüğünde dünyaya karanlığı yayan bir bölge olarak tanımlamıştır (A. Maalouf'tan Akt. Koçer, 2020:125).

1869'da faaliyete giren Süveyş Kanalı ile Akdeniz'deki ticari faaliyetlerde artış meydana gelmiş ve batılı güçler tarafından Süveyş Kanalı güvenlik engeline takılmıştır. 19. yüzyılda Akdeniz dünyasında düzen kuran İngiltere, bölgeyi Hindistan yolunun güvenliği için vazgeçilemez olarak görmüş ve Akdeniz'deki politikasını yeniden oluşturmuştur. Mısır, Mezopotamya gibi verimli topraklara ev sahipliği yapması

nedeniyeyeDoğu Akdeniz, nüfus yoğunluğunun artması ile birlikte önemli bir cazibe merkezi haline gelmiştir (Koçer, 2021:126). Eskilerden bu yana Doğu Akdeniz birçok uygarlıkta farklı kavramlarda isimler almıştır. İngiliz ve Latin dillerinde “*Karalar Arasındaki Deniz*” ismi ile adlandırılırken, Romalılar “*Bizim Deniz*”, Almanca lügatında “*Orta Deniz*”, Yahudiler ise “*Büyük Deniz*” ile isimlendirmişlerdir. Türkler ise Türkçe karşılığı olarakbugünkü isimle anılan “*Akdeniz*” sözcüğünü kullanmışlardır. Mısırlıların “*BüyükYeşil*”olarak atfettikleri Doğu Akdeniz,sürekli farklı nitelermelere sahip olmuştur (Özçelik, 2020: 83-84).

Akdeniz Bölgesi’nin özgünlüğünün temelinde eski imparatorlukların ve medeniyetlerin kuruluş merkezi olan ve zengin kültürü, askeri, siyasi ve ticari alanlarda üstünlüğü bulunmaktadır. Akdeniz Havzası tarihin dönüm noktalarından olan Haçlı Seferleri, coğrafi keşiflerden başlayarak sömürgecilikten dünya savaşlarına kadar birçok olgunun merkezinde yer almıştır. Üç ana din için kutsal kabul edilen mekanlara da sahip olanLevant Havzası, aynı zamanda Doğu Akdeniz’in doğuya açılan kapısı niteliğindedir(Ediz,2021:59).Türk Denizci Barbaros Hayrettin Paşa’nın Akdeniz’e yönelik “*Denizlere Hakim Olan Dünyaya Hakim Olur*”sözü ise Osmanlı İmparatorluğu’nun hüküm sürdüğü dönemde denizlere hakim olma arzusunun var olduğunu göstermektedir. Osmanlı İmparatorluğu’nun Doğu Akdeniz’deki hakimiyeti 16. yüzyılda aynı zamanda karada da gerçekleşmiş ve denizlerdeki egemenliğini de pekiştirmiştir. Fakat ticari faaliyetlerde Venedikliler gibi başarılıolamamış ve bölgede ekonomik açıdan ticari gelişme gösterememiştir.Bu tarihten sonra bölgedeki İngiliz ve Fransız devletlerinin baskın olmasıyla birlikte Rusya’nın sıcak denizlere inme hedefleri ile birlikte Osmanlı’nın Doğu Akdeniz’deki gücü zayıflamaya başlamıştır. 18. yüzyıldan itibaren Osmanlı İmparatorluğu, bölgede diğer güçlere karşı denge politikası benimsemiş ve alanında gücünü arttırmaya çalışmıştır (Yıldız, 2020: 49).

Doğu Akdeniz,Avrupa, Afro-Asya ve Afrika kıtalarının kesişme noktası olmasıyla birlikte özellikle 2000’li yılların ilk yarısından itibaren mevcut enerji kaynaklarına ek olarak hidrokarbon rezervlerinin keşfedilmesi üzerine verimli bir enerji havzası halini almıştır (Yılmaz, 2020:56).

Şekil 3. 1. Akdeniz Bölgesi'nin Genel Görünümü

Kaynak: Ülger, 2020:16

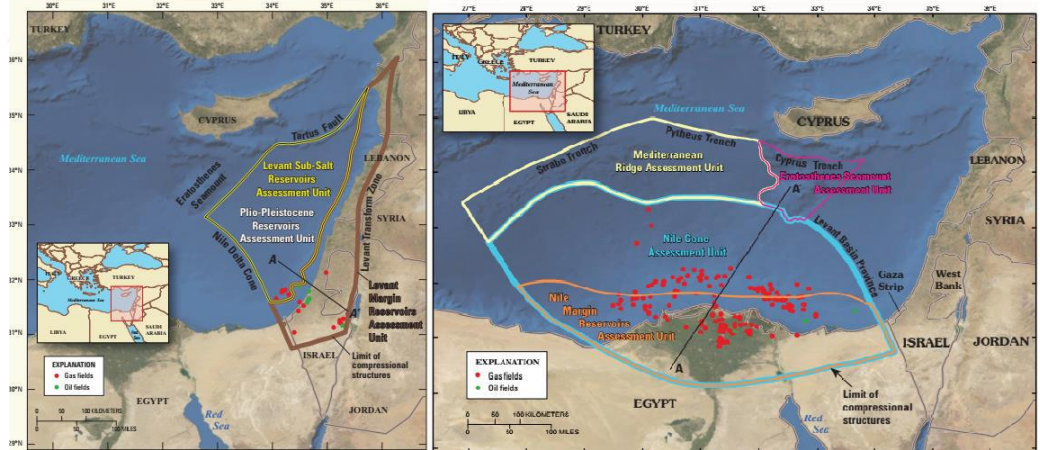
Akdeniz Bölgesi'nin coğrafi sınırlarına genel olarak bakıldığında İtalya'nın Sicilya Adası'nın batıya yönelen uç bölgesindeki Lilibeo Burnu arasında gelişen hattın doğu kısmındaki bölgeyi ifade ettiği konusunda genel bir görüş vardır. Bu tanımlamaya göre Akdeniz; İtalya, Slovenya, Hırvatistan, Bosna-Hersek, Karadağ, Arnavutluk, Yunanistan, Türkiye, Suriye, Lübnan, İsrail ve Tunus ülkelerine ait kıyılar ile kaplıdır(Yaycı,2012:2).Önemli ve stratejik bir bölge tanımına çok eskilerden beri sahip olan Doğu Akdeniz, tarihin farklı zamanlarında çeşitli uygarlıkların güç gösterilerine sahne olmuştur.Çünkü Doğu Akdeniz Türkiye ve Suriye üzerinden Mezopotamya ve Yakındoğu'ya,Süveyş Kanalı ile de Arap Yarım Adası'na Basra Körfezi'ne ulaşmaktadır.Birçok uzman tarafından ise bölge sahip olduğu verimli topraklar nedeniyle 'Verimli Hilal'vasfına sahip olmuştur (Yaycı, 2020: 19).Doğu Akdeniz'de farklı boyutlara ve niteliklere sahip birden fazla ada yer almaktadır(Yaycı, 2020: 20-21). Malta, Messina, Meis ve Kıbrıs bu Adalara örnek olarak gösterilebilir. Fakat Kıbrıs Adası çevresi sahip olduğu enerji kaynakları ile stratejik bir ayrıcalık kazanmıştır.

2006 yılında Doğu Akdeniz'de hidrokarbon kaynaklarını keşfetmek amacıyla bölgede ilk olarak Mısır'ın Zohr Sahası'nda doğal gaz keşfetmesiyle devamında diğer arama faaliyetlerinin başlamasıyla bu bölge adını duyurmaya başlamıştır.Libya, Mısır, İsrail ve Yunanistan'ın aktif olarak politikalar yürüttükleri Doğu Akdeniz,Levant Havzası'nda yer alan doğal gazsahaları ile sıklıkla gündemi şekillendirmiştir. Oldukça fazla miktarda rezerve sahip olan Doğu Akdeniz, son dönemde küresel enerji ticaret

merkezinde bir üs konumuna gelmiştir. Fakat 2011 yılında Ortadoğu’da baş gösteren Arap Baharı bağlamında bölgede meydana gelen siyasi gelişmeler neticesinde Mısır’da özellikle devrilen Mübarek ve Suriye’de ise Esad Yönetimi’nin devrilmesi sonrası oluşacak rejim boşluğunu kimlerin ikame edeceği netlik kazanmamıştır. Büyük bir siyasi karmaşa yaratan bu durum Doğu Akdeniz’in güvenliği açısından ciddi tehdit ve sorunlar da meydana getirmiştir (Ediger, 2012:17).Tarihsel seyir içerisinde anlaşılıyor ki sahip olduğu topraklar ve açığa çıkarılan yer altı zenginlikleri açısından bölgedeki devletler ve bölge dışı güçlerin sahip olma isteği ve bölgeyi kontrol altına alma arzuları bulunmaktadır.

Doğu Akdeniz, eskiden beri süregelen İsrail-Filistin ve Kıbrıs sorunlarının yaşandığı bir coğrafyadır. Bu sorunların yaşanmasıyla birlikte Soğuk Savaş sonrası gündem olan din, mezhep ve etnik kökenli çatışmalar; bölgesel ve küresel olarak gerçekleştirilen terör eylemleri, düzensiz göç ve Münhasır Ekonomik Bölge (MEB) uyuşmazlığı gibi sorunlar da bölgenin güvenliğini ve istikrarını ciddi oranda tehdit eden hususlar olarak ön plana çıkmaktadır(Koçer,2020:126).

Şekil 3. 2. Doğu Akdeniz’de Keşfedilen Enerji Kaynakları Sahaları

Kaynak : <https://www.usgs.gov/energy> (Erişim tarihi: 20.03.2022)

Doğu Akdeniz’de kıyıdaş devletlerin kendi enerji sahalarında yaptığı keşif çalışmaları sonrası enerjide kendi ihtiyaçlarını karşılayacak miktarda rezerv elde ettikleri anlaşılmaktadır. Özellikle 2009 yılından itibaren sürekli olarak yeni enerji sahalarının keşfedilmesi ile enerjiyi sahiplenmek adına bölgedeki kıyı ülkelerinin ciddi bir rekabet içinde olduğu bilinmektedir. GKRY (Afrodit) ile özellikle İsrail’in

(Leviathan) belirli bölgelerinde keşfedilen enerji sahalarını sahiplenmek adına mücadele sürdürdüğü söylenebilir (Korkut, 2020: 166).

2010 yılında ABD jeolojik Araştırma Merkezi(USGS)'nin yayınlamış olduğu raporlar doğrultusunda Filistin, İsrail, Lübnan, Suriye,KKTC'yi ve GKRY'yi kapsayan Levant Havzası'nda 6 trilyon metreküp(m³) doğal gaz ile işlenebilir 1,7 milyar varil petrol rezervinin bulunduğu tahmin edilmektedir (Yetim, 2020: 243). Buna ilaveten 3,45 trilyon m³ doğal gaz rezervi de bulunmaktadır Nil Havzası'nda ise 1,8 milyar varil çıkarılabilir petrol kaynağı ile 6 milyar varil LNG dönüşümlü doğal gaz kaynağının da mevcut olduğu belirtilmiştir (Yorulmaz vd.,2020:22).

İsrail'in GKRY ile enerji sahalarında ekonomik alanlarını belirleme adına yaptığı gizli ittifaklar, bölgede diğer ülkeler açısından kriz yaşanmasına neden olmaktadır.GKRY'nin bu tutumu, enerji arz güvenliğini korumak isteyen Avrupa'nın çıkarıcı tavırlarına karşı işlerini kolaylaştırmaktadır. GKRY ise enerji arama çalışmalarını belirlenen alanlarda hukuk kuralları ile örtüşmeyecek şekilde yoğunlaştırmaktadır. Potansiyel olarak yüksek bir rezerve sahip olan bölge Avrupa enerji arzına büyük bir katkı sağlayacaktır. Son dönemde uluslararası şirketler tarafından Doğu Akdeniz'de farklı boyutlarda enerji rezervleri açığa çıkartılmıştır. Bunların başında; Mısır'ınZohr Sahası (850 milyar m³), GKRY Afrodit Sahasında (140 milyar m³), İsrail'in Tamar Adası'nda(280 milyar m³) ve Leviathan alanında (620 milyar m³) farklı boyutlarda doğal gaz rezerv miktarları keşfedilmiştir(İnat,Ataman, 2020:160).

Tablo 3. 1. Doğu Akdeniz’de Keşfedilen Enerji Kaynakları

Ülkeler	Keşfedildiği Tarih	Doğal Gaz Sahaları	Rezerv Miktarı Milyar M ³	Üretim Yılı
Mısır	2015	Zohr	850	2017
	2015	Batı Nil Deltası	140	2017
	2015	Atoll	42,5	2018
	2015	Nooros	19,8	2016
Filistin	2000	Gazze Marine	28,3	2017
İsrail	1999	Noa	1,4	2012
	2000	Mari-B	25	2004
	2009	Dalit	14,1	2013
	2009	Tamar	283	2013
	2010	Leviathan	509	2019*
	2011	Dolphin	2,2	2019*
	2012	Shimson	8,4	**
	2012	Tanin	33,9	2020*
	2013	Kariş	50,9	2020*
GKRY	2011	Afrodit	198	2019*

Kaynak: EIA :2018 :12 *Tahmini Üretim Yılı **Üretim Tarihi Belli Değil

Nil Havzası’nda 2010 yılında yapılan jeolojik araştırmalar sonucunda 1,8 milyar varil petrol, 6,3 trilyon m³ doğal gaz ve 6 milyar varil sıvılaştırılmış doğal gaz (LNG) olduğu tespit edilmiştir (Furuncu, 2020: 251). 2018 yılından itibaren ise yerli ve yabancı firmalar tarafından Kuzey Kıbrıs Adası açıklarında 30 arama (80 bin 756 m), 18 tespit (38 bin 161 m) ve 51’i üretim olmak üzere 99 kuyu açılmış ve bu kuyularda yaklaşık olarak 210 bin metre derinlikte sondaj çalışması gerçekleştirilmiştir (Furuncu, 2020: 240).

3.2. Doğu Akdeniz’in Türkiye Açısından Jeopolitik ve Jeoekonomik Önemi

Doğu Akdeniz, Türkiye’nin kuruluşundan bu yana tarihsel bağı ve milliyetçilik duygusu kavramıyla bağlı olduğu bir bölge olmasının yanında; son zamanda enerji sahalarının keşfedilmesi ile birlikte ekonomik çıkarlarının da gözetildiği bir alan haline gelmiştir. Türkiye açısından önemli ve dikkate değer boyutta olan bölgede enerji kaynağı olmasının yanı sıra Doğu Akdeniz sorunu, ulusal egemenliğin ve toprak bütünlüğünün sınırların ötesinde de devam ettiğinin ispatı niteliğindedir. Doğu Akdeniz meselesi, Türkiye’nin siyasi ve ekonomik geleceğine etkisi ile kültürel değerlerinin sürdüğü bir bölge olma özelliğini de taşımaktadır (Şahin, 2020:9).

Doğu Akdeniz’de yaşanan son gelişmeler,asında siyasi ve askeri alanda ne denli istikrarsızlığın yaşandığını da göstermektedir.Türkiye Doğu Akdeniz’de hem kendi bütünlüğüne hem de KKTC’nin bütünlüğüne yönelik oluşturulan ABD ve AB kaynaklı caydırma ve dışlama politikalarına karşı tüm diplomatik, hukuki enstrümanlarını da kullanarak aynı zamanda sismik arama ve sondaj faaliyetlerini sürdürmektedir (Güney,2020:152).

1982’de yürürlüğe giren daha önce teamül hukuku olarak kullanılan BM Deniz Hukuku Sözleşmesi (BMDHS)’nin kıta sahanlığının sınırlandırılmasına ilişkin 74. ve 83. maddelerinin hükümleri gereğince kıyıdaş ülkelere tanınan 200 deniz mili genişliğine kadar MEB belirleme sınırı kesin hale getirilmiştir.Sözleşmeye göre her devlet, deniz sınırının12 mili geçmemesi koşuluyla karasularının genişliğini tespit etme hakkına sahiptir. Uluslararası Deniz Hukukuna göre kıyıları karşılıklı ya da bitişik olan devletlerin karasuları sınırlarını kendi aralarında yapacakları uluslararası hukuk çerçevesinde oluşturulacak bir anlaşmayla kesin olarak çizmeleri gerekmektedir. Deniz Hukukunun bu kararı gereği Doğu Akdeniz’de Yunanistan veya başka bir devlet esasen kıta sahanlığı sınırını çizme hakkına tek başına sahip değildir(Şahin, 2020:43).Yunanistan ve GKRY’nin bölgedeki deniz yetki alanlarını uluslararası hukuk kurallarının dışına çıkarak sahiplenme düşünceleri, özellikle Türkiye ve KKTC’yi kendi sularına hapsedmelerine yol açmaktadır (Furuncu, 2020: 232).

Türkiye, 1982 yılında yürürlüğe giren BMDHS’ninhükümlerinin egemenlik haklarına ve hukukun esaslarına uymadığı gerekçesiyletaraf olmamasına rağmen Doğu Akdeniz’de Uluslararası Adalet Divanı(UAD) içtihatlarına uygun olarak haklarını aradığı ve dış politikasını da bu doğrultuda şekillendirdiği bilinmektedir (Sağsen, 2021: 28).

Türkiye’nin Doğu Akdeniz’de siyasi ve diplomatik kaynaklı yaşanan soruna ilişkin Cumhurbaşkanı Recep Tayyip Erdoğan’nın 22 Eylül 2020’de 75. BM Genel Kurulu’na hitaben dile getirdiği mesaj şu şekildedir:

“Doğu Akdeniz’de bir süredir yaşanan gerilimin gerisinde kazanan hepsini alır, anlayışıyla hareket eden ülkeler bulunuyor. Ülkemizi dışlama amaçlı nafile adımların başarı şansı kesinlikle yoktur. Bizim ne Doğu Akdeniz.’de ne de başka bölgede kimsenin hakkında hukukunda meşru çıkarlarında gözüümüz bulunmuyor. Ancak ülkemizin ve Kıbrıs Türklerinin haklarının çiğnenmesine, çıkarlarının yok sayılmasına da göz yumamayız. Bölgede bugün yaşanan sıkıntıların sebebi Yunanistan ile GKRY’nin 2003’ten beri maksimalist taleplerle attıkları tek yanlı adımlardır.Anlaşmazlıkların samimi bir diyalogla uluslararası hukuk temelinde hakkaniyete uygun biçimde çözümü öncelikli tercihimizdir.Ancak aksi yöndeki hiçbir dayatmaya,tacize saldırıya asla müsamaha göstermeyeceğimizi de açıkça ifade etmek istiyorum.

Bu amaçla tüm bölge ülkelerinin hak ve çıkarlarının göz önünde bulundurulduğu, içinde Kıbrıs Türklerinin de yer aldığı bölgesel bir konferans düzenlenmesini teklif ediyoruz(<https://www.tccb.gov.tr/ErişimTarihi:17.02.2022>).

Türkiye,AB devletlerini ve ABD’yi Kıbrıs sorunu için çözüme kavuşturmaya davet etmekte, aynı zamanda KKTC’yi uluslararası platformda tanımaya, taraflar arasında uzlaşmacı bir tutum sergilemelerine yönelik politikalar gütmektedir.KKTC’nin uluslararası sistemde devlet statüsünde sayılmamasından dolayı MEB’i ile ilgili BM’ye nota verememektedir.GKRY ise ‘Kıbrıs Cumhuriyeti’ nin temsilcisi sıfatıyla nota verme yetkisini kullanmaktadır (Ülger, 2020: 260).

Bölgede üstün bir güce sahip olan Türkiye, söz konusu gücünü kullanarak bölgede ön plana çıkmayı hedeflemektedir (Ediger, 2012: 15).Türkiye, Yunanistan ve GKRY’nin bencil tutumları karşısında kendi ekipmanları olan Hayrettin Paşa ve Oruç Reis isimli sismikaraştırma gemileri ve Fatih ve Yavuz olarak adlandırdığı sondaj gemileri ile defililen sahada yer almaktadır.İsrail-Filistin meselesi,Libya mevzunsundan da anlaşılacağı üzere bölgedeki gerilime neden olan sorunlara bakıldığında hukuk kurallarının aksine bölge ülkelerinin güçleri baskın olmaktadır.KKTC kendi sularında TPAO’ya verdiği ruhsatlar sayesinde ada açıklarında enerji arama çalışmalarını sürdürmektedir (Şahin & Günar, 2021: 55).

Doğu Akdeniz enerji-jeopolitiğinde meydana gelen gelişmelerin yanında jeoekonomik alanda gerçekleştirilen forumlar ve anlaşmalar da söz konusudur. Bu duruma en açık örnek olarak ABD’nin desteklediği 14 Ocak 2019 ‘da yapılan Mısır, İsrail, İtalya, Ürdün, Filistin ve GKRY’nin enerji bakanlığı yetkilileri ile Dünya Bankası (WB) ve AB Komisyonu temsilcilerinin iştirak edeceği bir toplantı kurulması kararı sonrası “Doğu Akdeniz Gaz Forumu” oluşturulmuştur. Söz konusu forum ile aynı zamanda bir iş ortaklığının gerçekleşeceği işaret edilerek bölgedeki mevcut doğal gaz kaynaklarından etkin bir şekilde yararlanmak adına teknik ve ekonomik açılardan bir anlaşmaya varılmıştır (Kısacık, 2021: 252).

Bölgedeki kıyı uzunluğu en fazla olan Türkiye’nin, en iyi boru hatları alt yapısını bünyesinde barındırmasına rağmen foruma dahil edilmemesi, aynı zamanda KKTC’nin de devre dışı bırakılması, Doğu Akdeniz’de dış güçler tarafından kurgulanan enerji oyununun politik bir göstergesidir.Son minvalde ise Ocak 2020 tarihinde yedi ülkenin toplantı gerçekleştirmek için yeniden toplanması ile Doğu Akdeniz Gaz

Forumu'nun resmi olarak kurulması konusunda anlaşmaya varılmıştır. Yaşanan bu gelişmeler neticesinde Amerikalı Akedemisyen Brenda Shaffer, Türkiye'nin Foruma kasıtlı olarak dahil edilmemesi adına şu hususa değinmiştir:

“Türkiye, çok gelişmiş bir alt yapı ağına sahip büyük bir gaz pazarıdır. Ankara'yı Doğu Akdeniz Gaz Forumu'na bu noktaya kadar dahil etmemek büyük hatadır. Kilit oyuncu içermiyorsa işbirliği için forum olamaz. Umarım bu düzeltilecektir. Washington Türkiye'yi dahil etmek için onay vermelidir”.(Şahin, 2021:43)

Amerika Birleşik Devletleri (ABD)'ninde destek çıktığı forum ile bölge ülkelerinin çıkarlarını korunması vaad edilerek ve bölgesel bir gaz piyasası meydana getirmek, altyapı maliyetlerini minimumda tutmak ve rekabetçi piyasa için alternatif fiyatlar oluşturmak da istenilmiştir (Kısacık, 2021: 254).

Türkiye, kullandığı petrolün % 93'nü ve doğal gazın ise %99'unu ithal etmek durumunda olmasından dolayı Doğu Akdeniz'de gerçekleştirilen hidrokarbon arama faaliyetleri oldukça önem kazanmaktadır (Furuncu, 2020: 231).

3.3. Doğu Akdeniz'deki Enerji Kaynaklarının Transferinde Olası Türkiye Güzergâhları

Enerji kaynaklarının güvenli, sürdürülebilir ve daha düşük bir maliyetli bir şekilde tedarikini sağlamak adına son yıllarda boru hatları ve bunlara ilişkin projeler ön plana çıkmaya başlamıştır. Doğu Akdeniz'de keşfedilen hidrokarbon kaynaklarının transferi için öngörülen çalışmalar yapılmakta olup enerji arama faaliyetlerini yapmak amacıyla söz konusu bölgede sismik arama ve sondaj gemileri yer edinmektedir. Boru hattı noktasında üç ihtimal üzerinde durulmaktadır. İlk olarak: Kıbrıs Adası'nın güney kısmı başlangıç noktası olan ve sırasıyla Girit Adası, Yunanistan ve son olarak İtalya'ya ulaşan Doğu Akdeniz Boru Hattı Projesi'dir. İkinci alternatif olarak ise bölgede bulunan hidrokarbon rezervlerinin Türkiye üzerinden sağlanacak boru hattı ile Avrupa pazarına ulaştırılması ihtimali üzerinde durulmaktadır. Üçüncü seçenek ise Mısır ve İsrail'de oluşturulması düşünülen sıvılaştırılmış doğal gaz LNG(Liquefied Natural Gas) tesisleri ile bölgeden çıkarılacak doğal gazın üretim aşamasına getirilmesi ve enerji piyasalarına iletilmesi üzerinde çalışılması söz konusudur. Belirlenen alanlarda her ülkenin arama çalışmaları devam etmektedir (Kavaz, 2020: 278).

Şekil 3. 3. Türkiye'nin Doğu Akdeniz Boru Hattı Projesi

Kaynak: <https://www.habernediyor.com/gundem> (Erişim Tarihi :24.02.2022)

Bölgede keşfedilen enerji kaynakları son 20 yıllık süreçte Doğu Akdeniz’de MEB anlaşmazlıkları ve enerji kaynaklarının dış pazarlara aktarılması amacıyla oluşturulması düşünülen güzergâhlar bölge ülkelerarası işbirliğini de zorunlu getirmektedir. Özellikle İsrail, Mısır ve GKRY’nin kendi menfaatleri doğrultusunda işbirliğine giderek diğer ülkelerin haklarını yok sayarak hareket etmeleri gerginliklerin yaşanmasına da neden olmaktadır (Akarçay, 2021: 220).

Türkiye, İsrail doğal gazının dış pazara iletilmesi noktasında hesaplı aynı zamanda ideal bir güzergah olması nedeniyle dış aktörler tarafından ihtimallere dahil edilmektedir. Bu süreç içinde İsrail gazının Türkiye üzerinden Hayfa-Ceyhan arası transfer edilmesi düşünülmüş ve Leviathan bölgesinden çıkarılacak olan doğal gazın Kıbrıs güzergâhı üzerinden Mersin’e taşınması tasarlanmıştır. Tasarlanan bu proje bölgedeki siyasî ve ekonomik sorunlar nedeniyle hayata geçirilememiştir. Daha sonra Türkiye’yi söz konusu boru hattı projesinden soyutlamak isteyen Yunanistan, İsrail’i de içeren Doğu Akdeniz (East Med) Boru Hattı Projesi’ni tasarlamıştır (Yorulmaz & Demirdöğen, 2020: 39).

Doğu Akdeniz Bölgesi’nde yaşanan enerji mücadelesi küresel olarak büyük etki yaratmakta ve bölgede açığa çıkarılan hidrokarbon rezervlerinin dış piyasaya sunulması bağlamında gerginliklerin yaşanmasına da zemin hazırlamaktadır. Bu

nedenle enerji kaynaklarının transfer edilmesi aşamasında farklı alternatifler ortaya çıkmaktadır.

Adı geçen Doğu Akdeniz Boru Hattı Projesi(EastMed) aslında açık deniz ‘*offshore*’ ve kara ‘*onshore*’ alanları olmak üzere iki bölümden oluşmaktadır. Projenin planlamasında boru hattının 1.300 km’lik kısmı deniz altından ve 360 km’lik kısmı ise kara üzerinden geçirilmesi düşünülmektedir. Adı geçen ve uygulanması planlanan proje ile Levant bölgesindeki enerji rezervlerinden Avrupa’ya başlangıçta yıllık olarak 10 milyar m³ gaz aktarımının yapılması planlanmaktadır.Fakat yapılan fayda-maliyet analizi sonrası projenin gerçekleştirilmesi için 7 milyar dolarlık bir bütçenin olması gerektiği tartışılmaktadır. Güzergahları ise şu şekildedir:

- Levant Havzası’ndan Kıbrıs Adası’na uzanan 200 km uzunluğuna sahip açık deniz boru hattı
- Kıbrıs Adası ile Girit Adası arasında kesişen 700 km’lik alana sahip açık deniz boru hattı
- Girit Adası’ndan Yunanistan’a doğru uzanan 400 km’lik açık deniz boru hattı
- Yunanistan’ın güney kısmında yer alan Mora Yarımadası’ndan başlayan ülkenin kuzeybatısına uzanan 600 km’lik kara boru hattı (Kavaz, 2020: 7).

3.3.1. Doğu Akdeniz (East Med) Boru Hattı Projesi

EastMed doğal gaz boru hattı ile ilgili diğer bir mesele ise projenin Türk kıta sahanlığı içerisinden geçirilmesi düşüncesidir. Bu açıdan Türkiye’nin adı geçen boru hattı projesinin kendi alanından geçirilmesi noktasında onay vermeme hakkı bulunmaktadır. Fakat projenin güzergahının oluşturulabilmesi için taraflar Türkiye’nin hukuki olarak iznine tabi olmaktadırlar. Projenin yüksek maliyetli oluşu ve Avrupa’nın doğal gaz talebinin yüksek olması nedeniyle boru hattının Türkiye üzerinden geçirilmesinin hesaplı bir alternatif olduğu görülmektedir.

Şekil 3. 4. Doğu Akdeniz Doğal Gaz (East Med) Boru Hattı Projesi Güzergahı

Kaynak:Kavaz, 2020:279

2020 yılında Atina’da gerçekleşen İsrail,Yunanistan ve GKRY arasında imzalanan bu proje ile Türkiye’nin gücünü azaltmak adına saf dışı bırakılmak istenmesi algı operasyonu olarak nitelendirilebilir.Türkiye’nin transit ülke olarak hedefi günümüzde bölge ülkeleri tarafından desteklenmemektedir. Bu durumun en basit örneği olarak ise hem ülkemizin hen de KKTC’nin söz konusu enerji denklemine dahil edilmemesi olarak gösterilebilir (Kısacık, 2021: 254).

Türkiye sahip olduğu boru hatları ile sağladığı başarı neticesinde enerji kaynaklarının transferi noktasında son zamanda ön plana çıkmaktadır. Bu nedenle Türkiye’nin sahip olduğu jeostratejik konumu ve fiziki altyapısı ile Avrupa’nın enerji arz güvenliğine büyük oranda katkı sağlayacaktır. Bölgedeki kaynakların Türkiye rotası üzerinden dış pazara aktarılması hususunda geçiş güzergahı oluşturulmaktadır. Yunanistan’nın söz konusu projeyi, Türkiye dahil edilmeden faaliyete sokmak istemesi karşısında, Türkiye’nin boru hattının kendi kıta sahanlığından geçecek olması nedeniyle haklarının ihlal edileceğini dile getirmektedir (Kavaz, 2020: 282).

3.3.2. TANAP (Mavi Akım 2)

İsrail gazının, Kerkük –Yumurtalık Petrol Boru Hattı, Trans Anadolu Doğal Gaz Boru Hattı Projesi (TANAP) Boru hatları kesiştiği hat üzerinden Avrupa’ya taşınması için tasarlanan boru hattıdır. Rus gazında olduğu gibi Türkiye’nin iç tüketimi

de karşılanacak bununla birlikte Avrupa'nın doğal gaz ihtiyacı giderilecektir (Demirdöğen & Yorulmaz,2020: 40-41).

Şekil 3. 5. TANAP (Mavi Akım2) Projesi

Kaynak: <https://www.star.com.tr/ekonomi> (Erişim Tarihi : 23 .12.2021)

TANAP, projesine bakıldığında mevcut durumda 6 milyar m³ Türkiye piyasasına, 10 milyar m³'ü ise Avrupa piyasasına olmak üzere toplamda 16 milyar m³ doğal gaz iletme kapasitesi bulunmaktadır. Dolayısıyla Doğu Akdeniz'deki söz konusu kaynakların Avrupa'ya iletilmesi hususunda TANAP ile aynı kapasiteye sahip eş zamanlı olarak çalışması gereken bir projenin tasarlanması gerekmektedir (Kavaz, 2020: 280).

Hazar Bölgesi'de keşfedilen doğal gaz enerjisini TANAP ve devamı olan Trans Adriyatik Boru Hattı Projesi (TAP) ile Avrupa'ya transfer etmeyi planlayan Türkiye, Türk Akım Boru Hattı ile Batı'ya iletilen doğal gazın temin edilmesinde önemli bir görev üstlenmektedir. Bu enerji transferleri ile Türkiye, kendi alanında kaydadeğer bir enerji ticaret merkezi olma seviyesine de çıkabilecektir. Öte taraftan Doğu Akdeniz'de bulunan enerji kaynaklarının TANAP güzergahı üzerinden Avrupa'ya taşınması aşamasında sorunların yaşanma olasılığı da bulunmaktadır.

Türkiye üzerinden geçirilmesi planlanan söz konusu güzergahın ekonomik kazançlarının yanı sıra politik avantajları da söz konusudur. Doğu Akdeniz Havzası'ndaki enerji kaynaklarının Türkiye rotası üzerinden Avrupa kıtasına taşınması Türkiye- AB ilişkilerine olumlu katkı sağlayacaktır. İkinci önemli avantaj ise

Türkiye'nin küresel piyasada enerji ticaret merkezi haline gelmesi, Avrupa'nın enerji arz güvenliğine sunacağı katkıdır. Türkiye'nin transit ülke konumundan faydalanmak isteyen AB, Rusya'ya olan enerji bağımlılığını büyük ölçüde azaltacaktır (Kavaz,2020 :281).

3.3.3. Vasilikos Planı

Doğu Akdeniz' de son zamanda bulunmuş olan hidrokarbon rezervleri, bölge dinamiklerinde değişimler meydana getirmiş enerji rekabetinde yaşanan gerginlikler ittifaklar meydana getirmiştir. Bu ittifaklar sonucunda Türkiye'nin dahil edilmediği Vasilikos Planı gibi projeler ortaya çıkmıştır. İsrail'in Leviathan ve GKRY'nin Vasilikos Bölgesi'nden çıkarılacak gazın Mısır'ın sahip olduğu LNG terminallerine taşınıp bu bölgede depolanması düşünülmektedir. 2018 küresel doğal gaz ticareti verilerine bakıldığında bölgeler arası boru hatları toplam transferin %54,3'ünü karşılamaktayken LNG 'nin payı % 45,7 ile yüksek seviyelere çıkmıştır (Kavaz , 2020: 287). Gelecek projeksiyonları ise LNG türündeki doğal gazın transfer payının sürekli artacağını göstermektedir. LNG ticaretinin artış trendi içerisinde yer almasının en önemli nedenleri arasında bahse konu olan kaynağın mobilitesinin yüksek ve transferinin sürdürülebilir olması yer almaktadır (Kavaz, 2020: 287-288).

Şekil 3. 6. *İsrail-GKRY –Mısır Vasilikos Plan*

Kaynak: <https://www.southsecurityschool> (Erişim Tarihi: 20.03.2022)

Mısır'daki LNG 'deki kapasitesinden faydalanılmak amacıyla planlanan söz konusu proje ile İsrail'e ait doğal gaz kaynaklarının bu tesiste depolanıp Ceyhan Boru Hattı üzerinden Avrupa pazarına sunulması düşünülmektedir (Kavaz, 2020: 289).

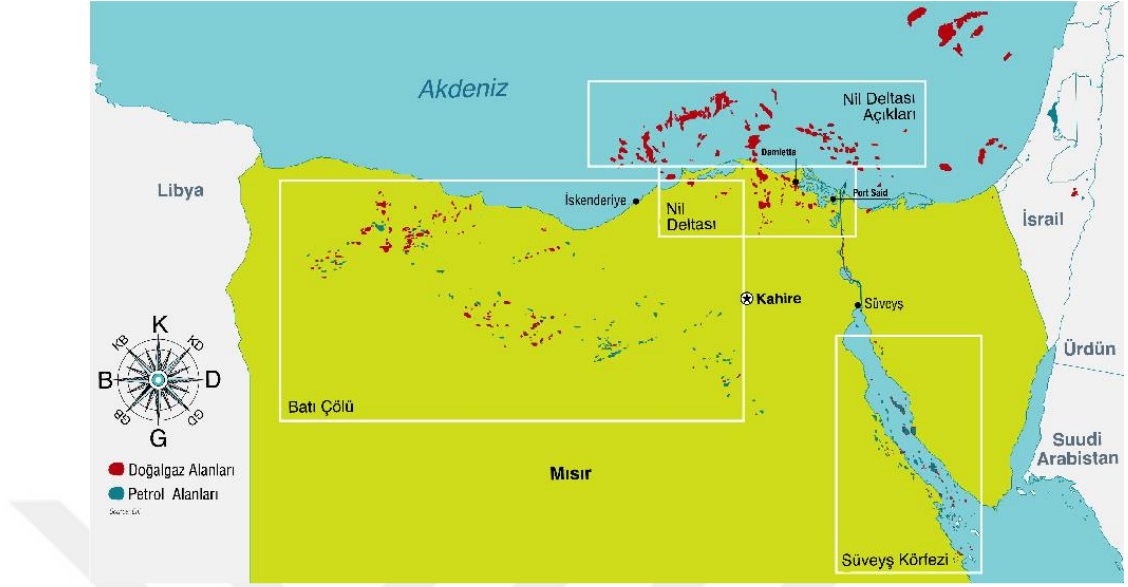
3.4. Doğu Akdeniz Enerji Rekabetinde Yerel Aktörler

3.4.1. Mısır

Doğu Akdeniz'de Afrika kıtasının en kalabalık nüfusunu taşıyan Mısır, aynı zamanda 522 millik kıyı şeridi ile bölgede en uzun kıyıya sahip ikinci ülkedir (Telci vd., 2020). Bölgesinde açığa çıkan hidrokarbon kaynakları bir doğal gaz üretim merkezine haline gelmeyi amaç edinmektedir. İlk aşamada Zohr adasında 1969 yılında keşfettiği doğal gaz ile elde ettiği fazlalığı ihraç edebilecek duruma gelmiştir. Zamanla Mısır 2011 yılında Arap Baharı ile birlikte gelişen süreçte ekonomisinin bozulması ve 2014 yılından sonra ise ülke içi üretimin azalması gibi siyasi ve ekonomik kaynaklı faktörlerle birlikte enerjideki talep miktarının artması sonucu doğal gazı ithal etmeye başlamıştır. Ekonomisindeki konjontürel dalgalanma nedeniyle petrol ve doğal gazı temin etmede büyük sorunların oluşması sonucu 1960'lı yılların sonundan itibaren Nil Havzası'nda arama ve sondaj çalışmalarını yürüten Mısır, bu tarihten itibaren talep açığından kaynaklı sıvılaştırılmış doğal gazı (LNG) ithal eden ülke durumuna gelmiştir. Mısır MEB'inde ulaşılan rezerv miktarlarına bakıldığında keşfedilen kaynakların işletilebilir düzeye geldiği anlaşılmaktadır (Furuncu, 2020: 252).

850 milyar m³'lük bir miktarda bir doğal gaz miktarı ile Zohr Sahası, Doğu Akdeniz'de keşfedilen en büyük doğal gaz rezerv özelliği taşımaktadır. Bu enerji keşfinin ardından 2018 yılı itibariyle günlük doğal gaz keşif miktarı 22,65 milyon m³ iken 2019 yılı itibariyle günlük 76 milyon m³'e kadar çıkmaktadır. Daha sonra ise doğal gaz üretim kapasitesinin maksimum 90 milyon m³ miktarına çıkartılması düşünülmektedir. Mısır Doğal Gaz firması (EGAS) 2020 yılının ilk çeyreğine kadar olan süreci kapsayan zaman itibariyle Doğu Akdeniz'de doğal gaz bloğunda arama çalışmaları için 13 adet arama ve sondaj ruhsatı vermeyi hedeflemektedir (İnat, Ataman, 2020: 256). Keşfettiği rezervleri piyasaya süren Mısır diğer bir taraftan ruhsat alanlarını Shell, Eni, BP gibi yabancı enerji sondaj şirketlerine vererek kendi sahasında arama ve sondaj faaliyetlerini hızlandırmaktadır (Furuncu, 2020: 256).

Şekil 3. 7. Mısır'ın Petrol ve Doğal Gaz Rezervlerinin Bulunduğu Bölgeler

Kaynak:Energyegypt:2015

İtalyan lisanslı ENİ şirketinin yaptığı enerji arama faaliyetlerinde Mısır MEB'inde bulunan Nil Deltası Havzası'nda Akdeniz'in en büyük doğal gaz rezervleri keşfedilmiştir. Zohr sahasında bulunan doğal gaz yatakları ise Mısır'ı stratejik açıdan farklı bir boyuta taşımıştır. Nil Delta Sahası'nda 2019'da tahmini 39 milyon m³'lük üretimle Mısır'ın doğal gaz tüketim miktarının bir bölümü karşılanmıştır. Bir başka doğal gaz sahası olan Atoll'un keşfini ise İngiliz firması BP enerji şirketi, 2015 yılında açıklamıştır. Sahadaki rezerv miktarına göre yaklaşık 42 m³'lük doğal gaz rezervi ve 31 m³'lük kondensat bulunduğunu hesaplamıştır (Furuncu, 2020: 255).

Türkiye- Mısır ilişkileri bölgede yaşanan Arap Baharı gerilimi ve Doğu Akdeniz'de iki ülkenin de çıkarlarındaki farklılık nedeniyle kırılgan yapı hali ni alarak derinleşmiştir (Helvacıköylü vd., 2021: 275). GKRY'nin ilk kez 2003 yılında Mısır ile MEB sınırlandırma anlaşması imzalamasının ardından kıyı şeridi uzunluğu olarak coğrafi üstünlüğü bulunan Türkiye, bu bakımdan anlaşma yapmanın gerekliliğini anlamış ve Doğu Akdeniz'deki Türk dış politikasında Mısır ile ittifak uluslararası hukuk kuralları gereği öncelik olarak yerini almıştır. Fakat bölgede siyasi gerilimin tırmanışa geçmesi nedeniyle hayata geçirilememiştir. Ekonomik olarak bölgedeki doğal gaz boru hattı projeleri açısından Türkiye ile rekabet halinde olan Mısır, doğal gaz piyasasında değişikliğe giderek gaz piyasası dağıtım şebekesinde varlığını sağlamlaştırmıştır (Kısacık, 2020: 275).

3.4.2. İsrail

Önemli doğal gaz rezerv miktarlarına sahip olan bir diğer Doğu Akdeniz kıyıdaş ülkesi İsrail, özellikle son zamanda Tamar sahasında 2009 yılı itibariyle keşfettiği 281 milyar m³’lük mevcut doğal gaz rezerv miktarı ile bölgede enerjide üretim aşamasına geçmiştir. 2010 yılında Arap baharı ile Akdeniz Havzası’nda önemli siyasi ve jeopolitik değişiklikler meydana gelmiştir. Bu olaydan sonra İsrail doğal gaz ihraç eden ülke konumuna gelmiştir (Varol, 2020:296).

Bölgedeki Tamar sahasında 7,1 ile 8,5 milyon m³ miktarı arasında üretim tesisleriyle üretimini gerçekleştirmektedir. Tamar sahasında günlük miktarı 30 milyon m³ olan doğal gaz enerji miktarı ile İsrail’in enerji ihtiyacını önemli düzeyde karşılamaktadır. Bölgede Noble (% 32,5), Isramco (%28,75), Tamar Petroleum (% 9,25); Dor (%4) ve Everest (%3,5) gibi belirli oranlarda bölgede enerji arama çalışmalarında hak sahibi olan enerji şirketleridir (Furuncu, 2020: 258).

İsrail’in yıllık doğal gaz ihtiyacının 2023 yılına doğru giderek artacağı ön görülmekle birlikte 19 milyar m³ oranına yükseleceği tahmin edilmektedir. İsrail mevcut doğal gaz kaynaklarını yaklaşık %40’ını ihraç etmek amacıyla bu doğrultuda politikalar geliştirmektedir. İsrail’deki doğal gazı Avrupa’ya taşımak amacıyla tasarlanan, İsrail-Türkiye arasında deniz altından geçmesi planlanan boru hattı projesi gündemindedir. Fakat Doğu Akdeniz’de Rusya’nın Suriye’de bulunması engeline takılan İsrail, planladığı boru hattını doğal gaz kaynaklarını taşımak ve buradan da Avrupa pazarına ulaştırmak hedefini faaliyete geçirememektedir. Henüz kesin bir çözüme kavuşamayan Kıbrıs sorunu nedeniyle bölgede net bir güzergah oluşturulamamasından dolayı Lübnan ve Suriye MEB’lerinden geçirme gibi durumu söz konusu değildir. Bu boru hattının GKRY ve KKTC bölgelerinden geçmesi siyasi sebeplerden dolayı şimdilik mümkün gözükmemektedir (Varol, 2019:297). Amerikan Noble Enerji şirket söz konusu alanda Tamar sahasında bulduğu doğal gazı üretime uygun hale getirmiştir.

Şekil 3. 8. İsrail Sahasındaki Doğal Gaz Rezerv Miktarları

Kaynak : <https://www.aa.com.tr/tr/analiz/> (Erişim Tarihi:25.02.2022)

İsrail, Doğu Akdeniz politikalarını belirlerken her daim kendi ekonomisine gözönünde bulundurmaktadır. Yakın zamana göre önemli bir enerji ithalatçısı konumunda olan İsrail’in enerjisini temin ederken kullandığı güzergah, Doğu Akdeniz’i de içermektedir. Takip ettiği bu güzergahın ekonomik katkıları, direkt ve dolaylı olarak gruplandırılabilir. Doğrudan katkısı, İsrail’in sahip olduğu alanları işleten enerji firmalarının ödediği ruhsat yerleri ücreti, şerefiye (değerlenme payı), telif hakları, işletim vergisi ve kâr payları ile kazandığı satış gelirleridir (Oruç, 2020: 210). Dolaylı olarak katkılarını belirtmek gerekir ise; ihtiyaç duyduğu enerjiye sahip olması ve bu sayede enerjiye olan bağımlılığını asgari seviyeye indirerek dış borçlarını azaltması, maliyetini düşürmesi, gayrisafi milli hasılanın artması, istihdamın artış göstermesi, ekonomik büyümenin gerçekleşmesi, ekonomisine olan dolaylı yansımalarıdır (Oruç, 2020: 211).

3.4.3. Güney Kıbrıs Rum Yönetimi (GKRY)

GKRY, 2000’li yılların başından itibaren tek taraflı faaliyetler icra etmek bazı bölge devletleriyle ikili antlaşmalar yapmak gayesiyle Doğu Akdeniz’deki deniz yetki alanlarının sınırlarını, azami derecede kendi menfaatine uygun bir biçimde şekillendirmek yönünde aktif bir siyaset izlemektedir (Yaycı, 2020: 36). İsrail’in Akdeniz Havzası’nda önemli bir siyasi ortağı olan ve 2004 yılında ABüyeliğinin vermiş olduğu inisiyatif nedeniyle GKRY, Doğu Akdeniz’teki hakimi rolüne girmektedir. Bölgede İsrail ile 2010 yılında, Lübnan ile de 2007 yılında tek taraflı MEB anlaşması imzalamıştır (Koçer, 2020: 261).

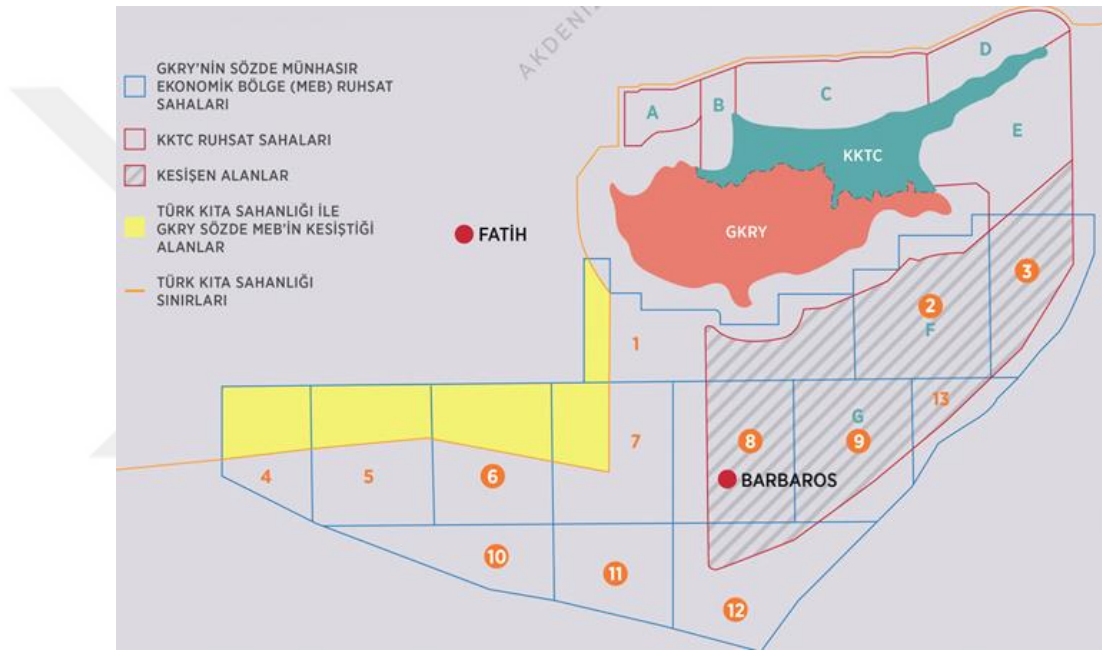
GKRY 2003’te Mısır, Lübnan ve İsrail ile de imzaladığı ve geçerliliği tartışılan MEB anlaşmaları nedeniyle GKRY’nin enerji arama ve sondaj çalışmaları hız kazanmıştır. GKRY, 26 Ocak 2007 tarihinde kendi yetki alanına giren sahayı 13 parsellik bölümlere ayırmıştır. Kendi MEB’indeki 1,4,5,6 ve 7 numaralı parseller Türk kıta sahanlığı ile çakışmaktadır (Kısacık, 2021:246).

Ankara, 1982 tarihli BMDHS’nin 123. Maddesi hükmüne “coğrafi bakımdan elverişsiz alanlar kapalı veya yarı kapalı havza özelliği kıyısı bulunan devletlerin kıta sahanlığını belirlemede işbirliği yapmaları” gerektiğini belirtmekte ve bu durum karşısında kendi egemenlik sahasının ihlal edildiğini öne sürmektedir. Diğer 2,3,8,9,12 numaralı parseller ise KKTC’nin yetki alanına girmektedir. GKRY, bölgede tek taraflı olarak tanınan MEB alanlarında İtalyan ENI şirketi, Fransız Total ve ABD’li Noble, ExxonMobil enerji şirketleri Güney Kore firması Kogas enerji şirketleri gibi birden fazla yabancı sondaj firmalarına bölgede arama çalışmalarını yapmaları adına ruhsat yetkisi vermiştir.

Gelinen sonuç itibarıyla tüm uyarılara rağmen GKRY, enerji arama çalışmalarını kesintisiz bir şekilde sürdürmektedir. Ada’nın güney kısmında kalan bölgede iki(2D) ve üç(3D) boyutlu olarak araştırmalar yapılmış bununla birlikte bölgedeki farklı yabancı firmalara arama yapmaları amacıyla ruhsatlar verilmiştir (Furuncu, 2020: 240). Fransa bölgede askeri kaynaklı gemilerini indirebilmek için yeni tesisler oluşturmayı istemekle birlikte GKRY ile 2017 yılında savunma ittifakı anlaşması yapmıştır. Söz konusu ittifakı oluşturan anlaşma 2020’de yürürlüğe konulmuş, anlaşmada Fransız donanmasının Kıbrıs’ın güneyinde doğal gaz araştırmalarını yürüten “TOTAL” enerji firmasına ait donanmalarını da korumayı vaat

etmiştir (Kısacık, 2021:248). GKRY enerji arama ve sondaj çalışmalarını sürdürmek adına “Kıbrıs Cumhuriyeti”adıyla kendi tarafında siyasi otoritesini oluşturarak Doğu Akdeniz’de arama ve çalışmalarını yürütmekadına farklı enerji firmaları ile lisans ihalesine gitmiştir. Böylece enerji firmalarında, çeşitli kriterleri baz alarak, başvuruda bulunacak olan firmanın finans ve teknik kaynaklarkabımından yeterli olması, arama faaliyetlerinin nasıl yürütüleceği ve firmanın önceki faaliyetlerindeki performansını dikkate almaktadır (Furuncu, 2020 : 261).

Şekil 3. 9. Türkiye ile GKRY Arası Çakışan İhtilaflı Parseller

Kaynak: <https://iktibasdergisi.com/> Erişim Tarihi:17.02.2022)

Varılan son duruma göre Türkiye GKRY’nin Mısır ile işbirliğine diplomatik yollarla itiraz ederek, BM Genel Sekreterliği’ne nota göndererek hidrokarbon çalışmalarının bölgedeki siyasi sorunun çözümü sonrasına bırakılmasını ve ortak bir komite kararıyla deniz yetki alanlarının iki kesim için belirlenmesini önermiştir. GKRY arama ve enerji şirketlerini ruhsatlandırma işlemleri devam ederken, askeri alanda da bir hareketlilik meydana gelmiştir. Türk savaş gemileri tarafından 10 Şubat 2018 tarihinde enerji arama firması Eni Şirketi sondaj faaliyetini sürdürdüğü gemisi durdurulmuştur.Fransa’nın ise bölgede kıyıdaş bir ülke olmamasına rağmen kendi bünyesinde bulunan hem arama ve sondaj gemileri ile hem de askeri donanmasıyla

bölgede yer edinmektedir. Fransa'nın GKRY ile 2007 yılında imzaladığı askeri anlaşma nedeniyle bölgede arama ve sondaj çalışmalarına katılmak istediği söylenebilir. Türkiye'nin sonuç alamadığı bu girişimleri karşısında hem kendi haklarını koruma hem de KKTC'nin haklarını muhafaza etme adına Kıbrıs Adası çevresinde 7 ruhsat sahası belirlenerek TPAO'ya arama sondaj yetkisi vermiştir (Özdemir , 2020 : 342).

Tablo 3. 2. GKRY'nin Ruhsat Verdiği Firmalar ve Ortaklık Durumları(%)

Parseller	Eni	Total	QatarGas	Kogas	Noble	Delek	Shell	ExxonMobil
2	60	20		20				
3	50	30		20				
6,7,11	50	50						
8	60	40						
9	60	20		20				
10			40					60
12					35	30	35	

Kaynak:Furuncu, 2019: 20

Lisans ihalesinin ikinci aşamasını gerçekleştiren GKRY, Enerji ve Ticaret Bakanlıklarının yetkilileri ile üçüncü ihaleye geçmiştir. KKTC'nin ruhsat alanlarıyla kesişen 2,3 ve 9 numaralı parsellerde İtalyan ENİ ve Güney Kore şirketi KOGAS ile konsorsiyum sondaj çalışmalarını sürdürmek için ruhsat yetkisini almıştır. 2016 yılındaise son zamanda ihale yoluyla verdiği ruhsatlar ile 8 firmadan toplam 6 başvuru almıştır. 6 numaralı ruhsatın % 50'si Eni firmasına, kalan yüzde 50'si Total' e 8 numaralı ruhsatın % 100'ü Eni'ye ve 10 numaralı ruhsatın ise % 60'ı Exxonmobil'e ve % 40'ı Katar Petroleum'atahsis edilmiştir(Furuncu, 2021:264).

Fransız TOTAL enerji şirketinin sondaj faaliyetleri için ruhsatlandırıldığı görülmektedir. Kuzey Kıbrıs'ın ruhsat alanları ile çakışan 12. Parselde de GKRY tarafından ruhsatlandırma işlemi yapılarak Amerikan Noble enerji şirketi ile Delek ve Shell şirketleri sondaj çalışmaları için yetkilendirilmiştir. İtalyan Eni şirketi 2018 yılında Calypso sahasında 169-226 milyar m³ doğal gaz sahası keşfetmesi ile bu bölgede enerji kaynakları bakımından zengin olduğu anlaşılmıştır. Fakat bu sahalarda KKTC'nin yetki alanını kapsadığı için kendi payı da bulunmaktadır. Bu bağlamda KKTC'ye TPAO'ya arama çalışmalarını meşru bir şekilde yürütebilmesi amacıyla ruhsatlandırma yetkisi verilmiştir (Kısacık, 2021: 247).

3.4.4. Kuzey Kıbrıs Türk Cumhuriyeti (KKTC)

Doğu Akdeniz Bölgesi'nin üçüncü büyük adası olma vasfını taşıyan Kıbrıs bölgesinde diplomatik gelişmelerin ve stratejik rekabetin de asıl nedenini oluşturmaktadır. Jeolojik dönemde Mersin-İskenderun Bölgesi'nden koparak bir ada halini alarak şekillenmiş ve Anadolu'nun doğal bir uzantısı konumuna gelmiştir. Öyle ki deniz yolları, ticaret rotaları ve hava yolları üzerinde yer almasından dolayı, Kıbrıs için "Sabit Uçak Gemisi" terimi de sıklıkla getirilmektedir (Yaycı, 2012: 5). Kıbrıs Adası Ortadoğu'yu kontrol altına almak isteyen küresel aktörlerin cazibe merkezi haline de gelmiştir. Doğu Akdeniz Havzası'nda giderek jeostratejik açıdan önemli ve ekonomik değeri yüksek yer altı zenginliklerinin bulunmasıyla jeoekonomik olarak da değerlendirilmesi ile Kıbrıs adası, Türkiye'ye güçlü bağlılığı söz konusu olan bir soydaş (yavruvatan) ülkedir. Bu önem ve değere binaen yıllar öncesinden öngörülmesi bakışıyla M. Kemal Atatürk 1930'lu yıllarda yaşanan işgalde Kıbrıs'ı işaret ederek ;

"Efendiler, Kıbrıs düşman elinde bulunduğu sürece, bu bölgenin ikmal yolları tıkanmıştır. Kıbrıs'a dikkat ediniz. Bu ada bizim için önemlidir". (Armaoğlu, 2018:4) sözleri ile mevcut stratejik durumu gözler önüne sermiştir. Günümüz KKTC'nin özgür ve bağımsız bir devlet olarak Türkiye ile ilişkilerinin bağlılığı yıllar öncesinden dikkat çekmiştir (Akarçay, 2018: 16).

Türkiye'nin yıllardır süregelen Kıbrıs Sorunu'nun arka planını oluşturan asıl etmen, Kıbrıs Türklerinin vatandaşlık haklarının korunmasına ilişkin hakkaniyete dayanan bir yaklaşımı benimsemiş olmasıdır. Uluslararası hukuki normlara uygun olarak 1960'ta Kıbrıs Cumhuriyeti'nin kuruluşu, Ada'yı yönetme hususunda Türkler ile Rumları karşı karşıya getirmiştir. 2004 yılında BM'in desteklediği ve Ada tarafından referanduma sunulan Annan Planı ile Adada yeni bir müşterek devletin kurulması isteniyordu fakat referanduma sunulan bu plan GKRY'nin oy çokluğuyla reddedilmiştir. 1968 yılından bugüne belirli periyodlarla devam eden müzakereler ile ulaşılmak istenen temel hedef, GKRY açısından kendisinin yöneteceği 'Kıbrıs Cumhuriyeti'ni yeniden canlandırmak fikrine karşın Türkiye'nin Kıbrıs Türklerinin özerkliğine herhangi bir zarar gelmemesi adına atılan adımlar olarak gösterilebilir (Arı, 2021: 53).

KKTC kendi menfaatlerini muhafaza etme noktasında iradesini kullanarak, yeni bir siyasi ve hukuki yapılanma söz konusu olmadan GKRY yönetimaltına girmek istememektedir. AB, Kıbrıs sorunu karşısında Mayıs 2004 tarihinden itibaren tam üyeliği bulunan GKRY'nin tarafını seçerken, aynı zamanda AB, Kıbrıs Adası'nın bölgede enerji güvenliğini yüksek oranda şekillendirdiğini göz ardı etmektedir. Kıbrıs ilk zamanlar KıbrıslıTürkler ile Rumlar arasında bölgesel bir çapta sorun teşkil ederken, tarihsel süreç içerisinde küresel bir sorun haline gelmiştir (Korkut, 2020: 164).

Türkiye'nin iki devletli resmi görüşü şu şekildedir:

Türkiye, yeni fikirler ve çözüm modelleri üzerinde çalışma vizyonu ile hareket etmekte, geçmişte olduğu gibi ucu açık hedefi belli olmayan, müphem belgeler temelinde yürütülen müzakerelerle zaman kaybedilmemesi gerektiğine inanmaktadır. Ada'da bugün iki ayrı halk, iki ayrı demokrasi ve iki ayrı devlet bulunmaktadır. Kıbrıs meselesinin çözümüne ilişkin müzakerelerin ve ulaşılmak istenen hedefin bu gerçek üzerine inşa edilmesi gerekmektedir. Türkiye bu anlayışla iki devletli çözümün müzakere edilmesinin zamanının geldiği görüşündedir.”(T.C Dış İşleri Bakanlığı, 2021: 13).

Türkiye bu açıklamayı yaparken bir diğer taraftan Türkiye'nin Doğu Akdeniz'de hidrokarbon arama faaliyetlerine aktif bir şekilde katılması bölgede sıcak çatışmaların yaşanması ihtimalini deartırmaktadır.Doğu Akdeniz'de keşfedilen enerji kaynakları da Kıbrıs Sorununa da farklı bir boyut kazandırmıştır.Genel olarak Doğu Akdeniz bölgesi özelde Kıbrıs'ın sahip olduğu jeostratejik ve jeoenerjik konumu gelecek dönemde dünya siyasetinde rotayı ciddi anlamda değiştirebilecek güce sahiptir (Çalık, 2017: 98).

Ada'da KKTC'yi ülke olarak tek tanıyan ve Garantör devlet sıfatı bulunan Türkiye, Kıbrıs Barış Müzakereleri esnasında Uluslararası Hukuku ve yasaları savunarak KKTC'nin haklarının adaletli bir şekilde taksim edilmesini savunmaktadır. Türkiye geçmişten günümüze kadar kültürel bağlarla bağlı olduğu ve jeopolitik bakımdan çok önemli gördüğü Kıbrıs'tan şartlar ne olursa olsun vazgeçmeyeceğini dile getirmiştir (Kısacık,2019:57).Bu duruma karşın GKRY, Kıbrıs müzakerelerinde KKTC'nin hukuki kimliğini yok sayarak, Doğu Akdeniz'de ada etrafında günyüzüne çıkarılan doğal gaz rezervinden kazanılacak gelirlerin ortak bir fona aktarılması önerisini reddetmiş ve görüşmeleri kendi çıkarları doğrultusunda yönetmiştir (Korkut vd., 2020:164).

Türkiye, stratejik, ekonomik ve ulusal açıdan büyük boyuttaçıkarların gözetildiği Kıbrıs'ta Doğu Akdeniz'de keşfedilen enerji kaynakları nedeniyle anlaşmazlık ve uyuşmazlık yaşamıştır.Yunanistan,Mısır, İsrail, Lübnan,Suriye gibi

bölgesel aktörler ile ABD, AB, Rusya gibi küresel aktörlerin ve dolaylı olarak Fransa'nın ise askeri üssü ile bölgede yer edinmesi söz konusudur. Özellikle ABD'nin bölgede aktif bir siyaset izlemesinin nedenleri arasında Doğu Akdeniz'in Avrupa güvenliğinin sağlanmasında etkili bir unsur olması bölgeler arasında güç dengesini sağlayacak konumda olması Rusya'ya karşı artan gerilim sebebiyle bölgeyi kendi kontrolünde tutmak istemesi gibi hususlar da sayılabilir (Algür vd.,2020: 15).

Türkiye ve KKTC, GKRY'nin kendi tarafından Adanın deniz yetki alanlarını belirleyen anlaşmalar yapması karşısında itirazını dile getirmekte ayrıca kendi MEB'inde hidrokarbon arama-tarama faaliyetlerinin çok uluslu şirketlere verilmesine de tepki göstermektedir. Bu durumun getirisi olarak Doğu Akdeniz'de birden fazla devletin müdahil olduğu MEB sorunları çözüme kavuşmadığı sürece, KKTC bağımsız bir devlet statüsü kazanmadığı sürece aynı zamanda keşfedilen enerjinin adil dağılımı söz konusu olmadığı sürece Türkiye'nin ulusal güvenliğinin de tehdit altında olabilecektir.

Şekil 3. 10. Kıbrıs Adası Etrafındaki Doğal Gaz Rezerv Sahala

Kaynak: <https://www.stratejikortak.com/doguakdeniz> (Erişim Tarihi: 02.03.2022)

Türkiye, Ada'da Kuzey Kıbrıs'ın haklarını ve menfaatlerini muhafaza etmeye yönelik GKRY'ye karşı politikalar geliştirirken GKRY'nin belirlediği bölgedeki bazı

parsellerin (1,4,5,6 ve 7) Türkiye'nin MEB'ni kapsadığı söylenmektedir. Bu duruma kesin olarak karşı çıkan Türkiye, yapılan anlaşmaları geçersiz saymaktadır KKTC Bakanlar Kurulu 22 Eylül 2011 tarihli kararı ile TPAO'ya Adanın doğusu, kuzeyi ve güneyinde yer alan yedi bölgede arama ruhsatı vermiştir. GKRY tarafından belirlenen 13 parselden (1,4,5,6,7) numaralı bölgelerin Türk MEB'i sahasına girmesinden kaynaklı, Türkiye bu alanların ruhsatlandırmaya verilmesi hususunda itirazı için BM'ye itirazını bildirmiştir. Özellikle Afrodit Sahasındaki 12. Parselde bulunan doğal gaz rezervinin keşfi sonrası enerjinin paylaşımıyla ilgili anlaşmazlıklar yaşanmıştır (Furuncu, 2020: 235).

3.4.5. Lübnan

2009'da Levant Havzası'ndaki enerji kaynaklarının keşfi bölgesel ve yerel aktörlerin ilgisinin yoğunlaşmasına neden olmuştur. Bölgenin kadim ve bir o kadar da farkedilmeyen aktörü olan Lübnan, bölgedeki yaşanan rekabete karşı kayıtsız kalamamaktadır (Yetim, 2020 : 241- 243).

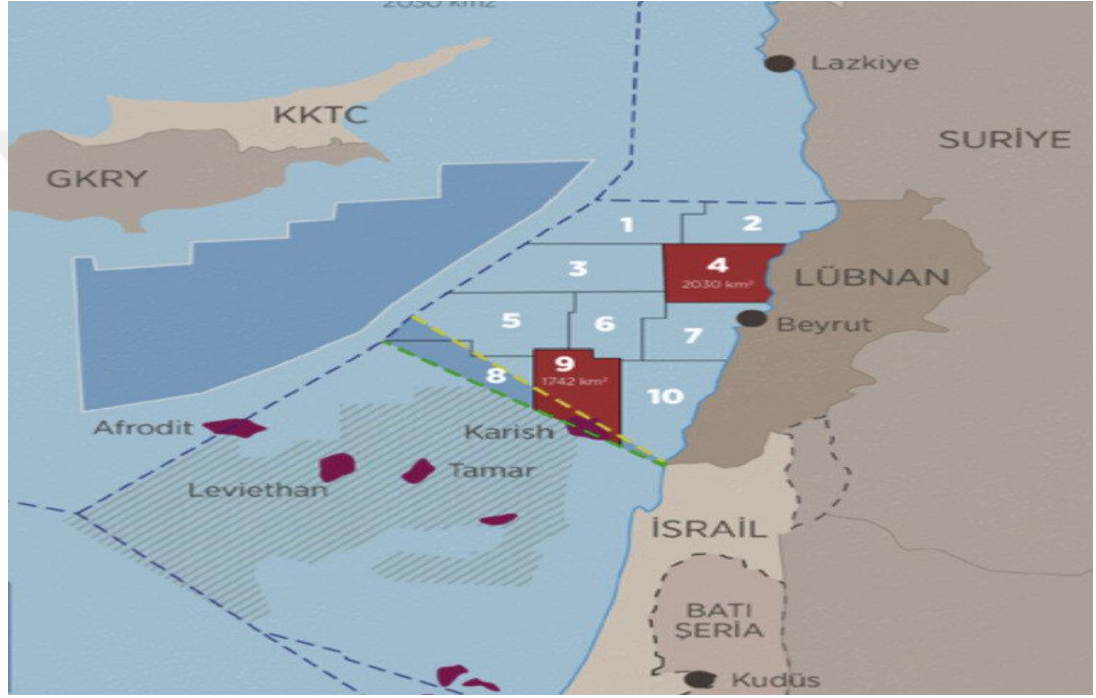
Yapılan araştırmaların son verilerine göre, Levant bölgesi ve Akdeniz Havzası genelinde 6 trilyon m³ dolayında doğal gaz rezervi ve 1,7 milyar ton varil de petrol rezervinin bulunduğu bilinmektedir. Bölgenin kıyıdaş ülkesi olarak yoğun miktarda enerji kaynaklarına sahip olmayan Lübnan, kendi MEB sınırlarını belirlemek için 2007 yılında GKRY ile deniz yetki alanını sınırlandırma anlaşması ve hidrokarbon kaynaklarını bulmak amacıyla sondaj işlemleri için başlatılması amacıyla ilk adımı atmıştır. Fakat bu anlaşmayı veto eden Lübnan Parlementosu, 2010 yılında petrol ve doğal gaz arama faaliyetleri ile ilgili yasayı onaylamış ve yetki alanlarını belirleyen haritayı BM'ye iletmıştır. Böylece kendi sahasını 10 parsele ayırarak sismik arama-sondaj çalışmalarını sürdürmüştür (Yetim, 2020: 242).

Lübnan tüm küresel ve yerel anlaşmazlıklarda bölgede bulunan mevcut gazın uygun ve güvenilir olarak Avrupa'ya transfer edilmesinde önemli bir rol üstlenen ülke konumundadır. Bölgedeki ülkelerden Türkiye, Suriye ve İsrail'in aksine GKRY ve Mısır gibi 1982 BMDHS 'ne müdahil olan bu ve sözleşmenin maddeleri doğrultusunda MEB alanını duyuran Lübnan, kendi sahasında 10 parsellik alan belirlemiş ve İsrail belirlenen bu alanlardan 3 bölümünün (8,9 ve 10) kendi sahasına 860 km 'lik uzunluğundaki alana ait olduğunu iddia etmiştir. Lübnan hükümeti bugün

kendi sahasındaki 4 ve 9 nolu parselleri, Fransız enerji devi TOTAL, İtalyan firması ENİ ve Rus firması NOVATEK şirketlerine ruhsatlandırarak gaz arama ve keşif işlemleri için yetkilendirmiştir Yetim, 2020: 250).

Kesin bir bilgi olmamakla birlikte Lübnan MEB'inde 7000 milyar m³'lük potansiyel gaz rezervi olabileceği tahmin edilmektedir <https://www.yenisafak.com/dunya/doguakdenizdeki-dengeler-icin-kritik-ulke-lubnan-turkiye-kendi-saflari> (Erişim Tarihi: 11.03.2022)

Şekil 3. 11. Lübnan - İsrail Arası Çakışan MEB Alanı

Kaynak: <https://www.yenisafak.com/dunya/> Erişim Tarihi: 12.02.2022)

3.4.6. Libya

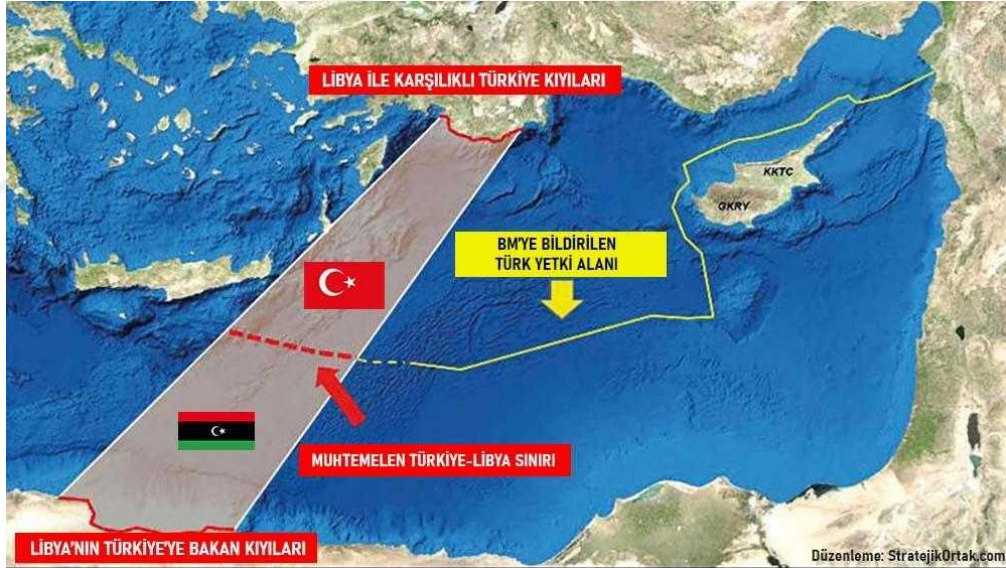
Doğu Akdeniz'de sahip olduğu kritik ve önemli konumuyla Libya, bölgedeki güç mücadelesini değiştirebilecek bir pozisyona sahiptir. Bu özelliğe binaen, 27 Kasım 2019'da Türkiye ile Libya arasında Deniz Yetki Alanlarının Sınırlandırılmasına İlişkin Mutabakatı imzalanmıştır (Polat vd., 2020: 209). Söz konusu anlaşma ile Mısır, İsrail, Yunanistan, İtalya ve Fransa gibi ülkelerin Türkiye'yi dahil etmeyerek bölgedeki mevzu bahis enerji kaynaklarını Avrupa'ya taşıma emellerini boşa çıkarmıştır. Libya'nın iç siyasetindeki durumu 2011 yılında Kaddafi yönetiminin yıkılması sonucu ülkedeki çatışmalar nedeniyle bu iç savaş, bir krize dönüşmüştür. Daha sonra 2014 yılına kadar

süren iç savaş, bölgeye birden fazla küresel aktörün dahil olmasıyla birlikte rekabet ortamının oluşmasına doğru evrilmiştir.

BM'nin meşru olarak gördüğü Libya Ulusal Mutabakat Hükümeti ile yapılan MEB Anlaşması, Yunanistan ve GKRY'nın savundukları tezlerine karşı cevap niteliğindedir. Ankara ve Trablus'un yaptığı bu anlaşma AB ve ABD'nin belirledikleri Akdeniz oyununa bir darbe etkisi göstermiştir. Ayrıca Fransa Cumhurbaşkanı Macron 'un döneminde uygulanan Libya Politikası Hafter güçlerini elinde bulunan bölgelerde kendi şirketleri adına enerji işletim hakkı elde etmiştir.(Yetim, 2020: 245)

Bu duruma karşılık Türk Dışişleri Bakanı Mevlüt Çavuşoğlu Fransa Hükümeti'nin bölgede Hafter güçlerini desteklediğini öne sürmüştür. Fakat Türkiye'nin Libya'ya askeri desteği ve müdahalesi sonrası darbeci Hafter güçlerinin ilerlemesi kısmen durdurulmuştur (Örmeci, 2021: 206)

Şekil 3. 12. Türkiye-Libya Kıta Sahranlığı Mutabakatı Sonrası Türkiye MEB Alanı

Kaynak: <https://www.setav.org/analiz-dogu-akdenizde-deniz-yetki-alanlari-ve-turkiye-libya-mutabakati> (Erişim Tarihi :04.03.2022)

Türkiye'nin 2 Ocak 2020'de Libya'ya asker gönderilmesi konusunda TBMM'ye sunulan teklifinin kabul edilmesinin ardından iç savaşın yarattığı risk nedeniyle milli çıkarların korunması ana hedef haline gelmiştir (Helvacıköylü, 2021: 278). Libya-Türkiye arasında yapılan bu mutabakat BM onaylı aynı zamanda uluslararası anlaşma haricinde ilk kez kara sınırı bulunmayan bir ülkeye asker gönderilmesi açısından farklı bir öneme sahiptir (Örmeci, 2021: 207)

3.4.7. Filistin

Akdeniz Bölgesi'ne kıyısı olan bir diğer ülke Filistin'nin, yıllarca İsrail'in ülkeye yönelik ambargo ve işgalleri sebebiyle temel olarak bir Akdeniz politikasının bulunduğunu söylemek mümkün değildir. Buna karşılık İsrail ile Filistin ikilisi arasında 1999 yılında yapılan anlaşma ile Doğu Akdeniz'de ilk hidrokarbon keşfinin gerçekleştiği Gazze Marine Sahası'nın tasarruf hakkı belirli bir süreliğine Filistin'e verilmiştir. Filistin hükümeti, söz konusu alanı İngiliz şirketi olan British Petroleum (BP)'ye ruhsatlandırmıştır. Bu durum karşısında bölgede ABD'li Noble Şirketi İsraili Delek Şirketi bu ruhsatlandırma işleminin iptal edilmesini talep etmiştir. Daha sonra sahanın belirsizliği nedeniyle net bir karar verilememiştir. Kendi MEB'inde yer alan doğal gazın işletilmesi ile ilgili İsrail'in müdahalesiyle karşılaşan Filistin önemli bir enerji kısıtlamasıyla karşı karşıya kalmıştır (Oruç, 2020: 201).

Enerjide yaşadığı bu kısıtlama nedeniyle Filistin enerji tedarikini dışarıdan sağlamaya başlamıştır. 2000 yılında ise Gazze Marine-B Sahası'nda çıkarılan enerjinin işletilmesi sonrası elde edilecek gelirin Filistin'e aktarılması düşünülürken doğal gaz işletim hakkını alan İsrail şirketi, söz konusu gazı Filistine satmaya başlamıştır. Filistin enerji profiline bakıldığında, fosil yakıt temin etmede tamamında, elektrik enerjisini temin etmede ise %89 oranında İsrail'e bağımlıdır. Filistin, İsrail'in çeşitli engelleme politikaları nedeniyle Doğu Akdeniz'deki enerji kaynaklarından ekonomik olarak istifade edememektedir (Oruç, 2020: 205).

3.4.8. Suriye

Suriye bölgedeki en eski hidrokarbon arama çalışmaları başlatan yerel aktörlerden biridir. 2005 yılında kendi MEB alanının sismik haritasını oluşturarak enerji arama çalışmalarını başlatmıştır. Akdeniz alanlarında doğal gaz arama faaliyetleri için ise 2007 yılında ilk ihalesini açmıştır (Yaycı, 2019: 15). Fakat 2011'de Tunus ve Mısır'da başlayan Arap Baharı ile yaşanan siyasi darbe sonrası Suriye'de hem ekonomik hem de siyasi açıdan yıkımlar meydana gelmiştir. Ülkede devam eden savaş sonrası çok yüksek rakamlarda can kayıplarının yaşanması ve kaos nedeniyle 5,6 milyon Suriyeli vatandaş ülkelerini terk edip komşu devletlere sığınmacı olarak başvurmuştur. Arap Baharı'nın etkisiyle Suriye ekonomisi 2012'de %26,3 oranında daralmıştır. Ekonomideki bu daralma, milli gelirde düşüş meydana getirmiştir.

Ülkenin makroekonomik göstergeleri tamamen değişkenlik göstermiş ve en düşük rakamlarda seyretmiştir. Ülkenin tarım, sanayi gibi sektörlerinde de gerilemeler yaşanmıştır. Ayrıca ülke enerjisi de kayba uğradığı için ekonomik faaliyetler durma noktasına gelmiştir (Karagöl, 2021:314). 2015 yılında Rusya Federasyonu'nun Suriye'ye müdahalesi sonucu Doğu Akdeniz jeopolitiğinde değişiklik meydana gelmiştir. Çünkü Suriye, Rusya için Ortadoğu'ya açılması adına kilit bir rol üstlenmektedir. Buna karşılık Suriye yönetimi ülke çıkarına yönelik Rusya'dan destek alarak petrol ve doğal gaz üretiminde kendi üretimini sağlayacak seviyeye gelmeyi istemekte ve enerji ihracatçısı konumuna gelmeyi planlamaktadır (Yorulmaz vd., 2020: 31).

3.4.9. Yunanistan

AB'ye tam üyeliği ile Akdeniz'deki tavırları tam bir sorun teşkil eden Yunanistan'ın Türkiye ile arasındaki anlaşmazlığın ana etmenlerinden biri kronikleşmiş kıta sahanlığı sorununun nihayete erememiş olmasıdır. Yunanistan Meis, Girit ve Rodos Adaları üzerinden ortay hat belirleme girişiminde bulunmuş, diğer adaları sahiplenmek adına yabancı akademisyenler tarafından hazırlanan ve denizlerin Sevr Antlaşması olarak bilinen “Sevilla Haritası” isimli gayriresmi bir belge AB kurumları tarafından kendisine yönelik desteğin arttırılmasını amaçlamıştır (Örmeci 2021 : 207).

Türkiyeve Yunanistan arasında son zamanda MEB ve kıta sahanlığı mevzularında artan gerilim karşısında Türkiye, Cem Gürdeniz tarafından oluşturulan “Mavi Vatan” doktrinini geliştirmiş ve bu yaklaşım Cumhurbaşkanı Recep Tayyip Erdoğan olmak üzere birçok üst yetkili tarafından onaylanmıştır. Hazırlanan bu doktrin ile Türkiye, ulusal egemenliğine ve Kıbrıs Türkleri'nin bağımsızlığına herhangi bir tehdit ve saldırı girişimi karşısında vatan toprağı olarak belirlenen sınırlarında aynı şekilde karşılık verileceğini belirtmiştir (Örmeci. 2021 : 209).

Türkiye-Yunanistan ikileminde devam edenve 2020 yılını kapsayan kıta sahanlığı ve karasuları belirsizliği, son dönemde tekrar artış eğilimi göstermiştir. Bu gerilimin temelinde Yunanistan GKRY'ninyanında İsrail, Mısır, Filistin; Ürdün Fransa ve İtalya ile beraber yer aldığı EastMed Forumu'nun Doğu Akdeniz'deki mevcut hidrokarbon kaynaklarının boru hatları vasıtasıyla Avrupa piyasasına sunulması için

yaptığı çalışmalar bulunmaktadır. Bu durumdan önce Yunanistan harita çalışmalarını sürdürmesi amacıyla kiraladığı NauticalGeo isimli gemi ile Girit bölgesinde yapacağı faaliyete ilişkin de denizcilere uyarı anlamı taşıyan ve yazılı seyir uyarı sistemi 'Navtex' ilanını gerçekleştirmiştir. (<https://www.yeniduzen.com/bbcdoguakdeniz/turkiyenin-yayimladi-son-navtex> Erişim Tarihi: 25.02.2022). Yunanistan ile Türkiye arasında karşılıklı yapılan Navtex, ülkelerin bölgede kendi askeri ve tüm donanımlarını karşı ülkeye sergileme üzerine dayalı olan Gambot Diplomasisi'nin de yaşanmasına neden olmaktadır (Koçer, 2021: 142).

Şekil 3. 13. Yunanistan'ın Çizdiği Türkiye MEB Sınırı

Kaynak : <https://qha.com.tr/haberler/guncel> ((Erişim Tarihi:03.03.2022))

Yunanistan'ın Mısır ile imzaladığı MEB Anlaşması'nın Türk Kıta sahanlığı ile çakışması nedeniyle Türkiye, söz konusu anlaşmanın iptali için BM'ye itirazda bulunmuştur. Yunanistan ve Mısır arasında 6 Ağustos 2020 tarihinde imzalanan MEB sınırlandırmasını kapsayan anlaşma BMGK'nin onayıyla yayımlandı (Şahin& Günar, 2021: 66)

3.4.10. Türkiye

Doğu Akdeniz'in Türkiye'nin güvenlik politikalarında giderek öneminin artmasının asıl nedeni, bölgenin sahip olduğu jeopolitik ve jeostratejik özelliklerinden kaynaklanmaktadır. Deniz altındaki zengin enerji rezervlerinin sahilدار devletlerin sahasında bulunması, Süveyş Kanalı gibi dünyanın önemli

deniz geçiş yollarından birinin bu bölgede yer edinmesi ayrıca İsrail-Filistin gibi köklü sorunların bu coğrafyada yaşanmış olması hasebiyle Doğu Akdeniz, jeopolitik açıdan oldukça önem arz etmektedir. Doğu Akdeniz sahalarında hidrokarbon kaynaklarınınünyüzüne çıkması ile bölgede en uzun sahil şeridine sahip olanTürkiye, ‘*offshore*’ olarak tabir edilen açık denizlerde arama ve sondaj çalışmalarını arttırarak sürdürmüştür. Ayrıca Türkiye’nin petrol ve doğal gaz kaynaklarına yakınlığı ile birlikte kıta sahanlığında keşfedilen hidrokarbon rezervleri Mavi Vatan Doktrini’ninönemini ortaya koymaktadır. Hidrokarbon keşfinin önemli ve büyük bir kısmı deniz altından elde edilmektedir. Bu duruma binaen 1930’larda Petrol Arama ve İşletme İdaresi Kurulunca arama ve sondaj çalışmaları faaliyeti, resmiyetlik kazanmıştır (Furuncu, 2020 : 232).

Türkiye Petrolleri Anonim Ortaklığı (TPAO)’nın ve bununla birlikte özel sektörün yapmış olduğu doğal gaz ve petrol kuyularının keşfedilme oranı %12 olarak hesaplanmaktadır. Derin deniz sondaj arama faaliyetlerinin ortalama 100 milyon dolar civarında maliyeti bulunmaktadır.Üç aylık bir süreyi kapsayan bu çalışma kara sondajına oranla deniz sondajının zorluğunu da gözler önüne sermektedir (Furuncu, 2020: 235)

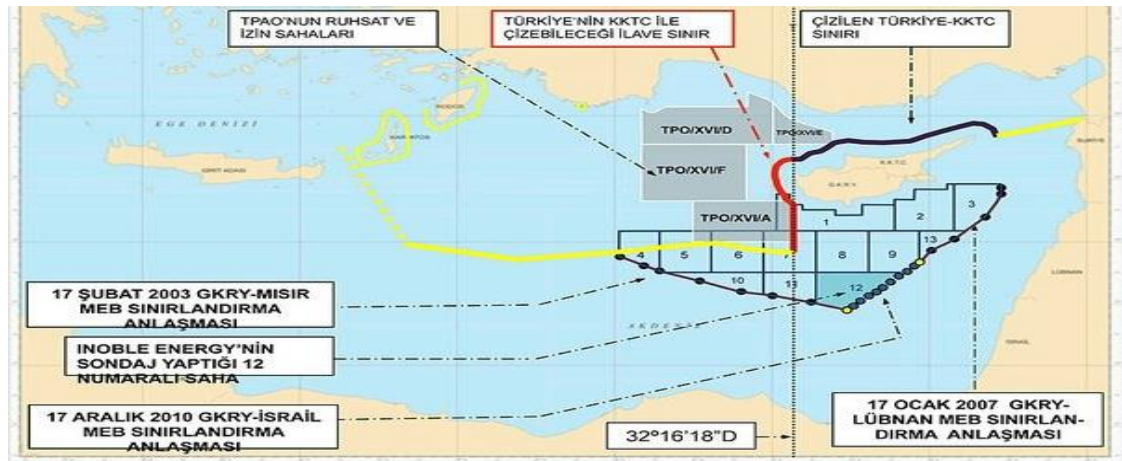
Türkiye’nin Akdeniz’deki ilk sondaj çalışmalarına ilişkin girişimi 1966 yılında başlamış ve günümüze kadar faaliyetleri giderek ağırlık kazanmıştır. Bölgede yaşanan tüm hukuk dışı olaylara rağmen politikalarını yeniden gözden geçirip konumunu güçlendirmeyi hedefleyen Türkiye, arama ve sondaj faaliyetlerini kendi imkanlarıyla bölgede sürdürmeye çalışmaktadır (Özdemir, 2020: 334).

Bugüne kadar Akdeniz sahalarında 13 sondaj kuyusu açılmış olmasına rağmen bu kuyuların herhangi birinde önemli düzeyde hidrokarbon rezervine rastlanmamıştır. Sismik arama ve sondaj faaliyetlerine ağırlık veren Türkiye, kıta sahanlığı ve KKTC’nin mülkiyetindeki sahalarda arama ve sondaj çalışmalarını sürdürmektedir (Kısacık, 2021: 247).Bu alışmalar sonucunda ise Mayıs 2019’da Fatih ve Yavuz adını taşıyan sondaj gemileri ile bölgeye inerek Doğu Akdeniz’de arama çalışmalarını etkin bir şekilde sürdürmektedir(Furuncu, 2020: 240). TPAO’nun Kıbrıs Adası’nın çevresinde bulunan yerlerde sondaj faaliyetlerinde, 3000 metrelik derin sularda özellikle Erdemli Kuzey’de Fatih gemisi ve Karpaz1

kuyusunda ise Yavuz sondaj gemisi arama faaliyetlerini gerçekleştirecektir (Furuncu, 2020: 243).

2003 yılından itibaren Türkiye'nin Doğu Akdeniz'e yönelik diplomasi mücadelesi, kendi MEB'indeki hak ve menfaatlerini koruma politikası üzerine kuruludur. Türkiye'nin Doğu Akdeniz'de MEB sınırını belirlerken bölgedesias olarak Mısır ve Libya ülkelerinin kara sınırlarını benimsemektedir. Türkiye, Doğu Akdeniz'de barışçıl bir politika benimserken diğer taraftan bölgedeki haklarınısavunmadan geri kalmayacağını da belirtmiştir. Bu duruma kanıt olarak, 2020'de Meis Adası'nın güney bölgesi için Navtex ilan etmiştir. Türkiye'nin kıta sahanlığı alanına giren söz konusu bölgede Oruç Reis adlı gemisi ile sismik araştırmaçalışmalarını sürdüreceğini belirtmiştir. TPAO'nun envanterinde bulunan Deepsea ve Metro II gemilerinden sonra yakın özelliklere sahip kardeş gemisi, Deepsea Metro III 2018 yılında TPAO'nun yerli ekipmanlarına katılmıştır. Bu yabancı kökenli gemiler daha sonra sırasıyla Fatih ve Yavuz adını alarak 2019 'da Doğu Akdeniz'de enerji arama faaliyetlerine aktif bir şekilde başlamıştır. Yunanistan bölümünde de değinilen 'Mavi Vatan' Doktrini ile Doğu Akdeniz'insiyasi bütünlüğünün Türkiye ve KKTC olmadan mümkün olmayacağı kanıtlanmıştır (Kılınç, Ercan, 2020:10).

Şekil 3. 14. Doğu Akdeniz'deki Türk Kıta Sahanlığı Sınırları

Kaynak: <https://www.stratejikortak.com/> Erişim Tarihi:28:02.2022)

Türkiye kendi kıta sahanlığını ve KKTC'nin kıta sahanlığını korumak amacıyla bölgedeki tüm dış güçlere karşı sahada etkinliğini sergilemiştir. Bu açıdan bölgede yaptığı stratejik hamlesi 21 Eylül 2011 tarihinde KKTC ile uluslararası hukuk kurallarına uygun olarak gerçekleştirilen deniz yetki alanı sınırlandırma anlaşması

olmuştur.Yapılan bu anlaşma ile KKTC'nin Türkiye'nin yerli petrol şirketi TPAO'ya verdiği ruhsat sonrası bölgede belirlenen parsellerde envanterinde yer alan gemileriyle araştırma ve sondaj yetkisi verilmiştir(Güney,2020:153). Türkiye'nin sahada ikinci stratejik hamlesi ise Geçitkale'yeİnsansız Hava Aracı(İHA) sevk etmesi olmuştur. Türkiye'ye ait olan bu İHA'lar daha sonra KKTC'ye yerleştirilmiştir. Yapılan bu hamle ile İHA ve Silahlı İnsansız Hava Aracı (SİHA)'lar, İsrail'in GKRY'ne verdiği sekiz SİHA'ya karşı bir yanıt niteliğindedir (<https://www.sabah.com.tr/finans> ErişimTarihi:28.02.2022). Türk Kıta Sahaneliği, sınır güvenliğı alanında da korunmaya alınmaktadır. Bu donanımlara ek olarak ise FIR adı verilen hava sahalarında da güvenlik amaçlı korumalar devam etmektedir.Türkiye'nin maliyetinin yüksek olmasından kaynaklı ve dünyada az sayıda ülkenin son teknoloji ile derin denizlerde arama ve sondaj faaliyetlerini yürütebilecek ekipmana sahip olduğı düşünöldüğünde Türkiye sahip olacağı “know how” (kim bilir) tecrübesi oldukça önem teşkil etmektedir (Özdemir, 2020: 335).

3.5. Doğı Akdeniz Enerji Rekabetinde Uluslararası Aktörler

3.5.1. NATO

1949 yılında uluslararası düzende yaşanan askeri tehditlere karşı güvenliğı sağlamak amacıyla kurulmuş küresel bir örgüttür(Kurt,2020:15).FakatSoğuk Savaş'ın ardından NATO, asıl dinamiğini kazanmak için yeni arayışlara girmiştir.Küresel sistemde 1973'te yaşanan petrol krizi ile enerji güvenliğinin farklı bir boyut kazanması ile söz konusu durum NATO'nun kapsamına girmiştir. Bununla birlikte; Boru hatları ve bu hatlara bağı olan rafine hatlarına olası terör saldırıları, boru hatlarının yer aldığı coğrafyalarda meydana gelebilecek iç savaşlar,din-mezhep etnik kökenli çatışmalar ve kaynak ülkelerin sahip olduğı boru hatlarını öne sürerek küresel enerji akışını sabote etmeleri gibi nedenler ön plana çıkmaktadır (Pekşen, 2012: 18). Ayrıca, Rusya Federasyonu'nun 2006 yılında Ukrayna ile yaşadığı enerji krizinedeni ile de NATO, enerji güvenliğıne olan ilgisini arttırmıştır (Doğan, 2016 :2). Ayrıca NATO'nun“chokepoint”olarak isimlendirdiğı düğüm noktalarından en önemlileri DoğıAkdeniz'de yer almaktadır (Koçer, 2021: 132).

Yunanistan Başbakanı Miçotakis'in Ekim 2020'de sarfettiği”*Doğu Akdeniz, NATO'nun da sorunu*” cümlesi, NATO'nun fiili olarak sahada bulunmasının gerekliliğinin kanıtı niteliğindedir. NATO'nun Doğu Akdeniz'deki güvenliği korumak adına yaptığı ilk girişim, 11 Eylül 2001'de ABD'de gerçekleşen terör saldırıları neticesinde bu bölgeden çıkan teröristlerin tespit edilmesi amacıyla Ekim 2001'de Etkin Çaba Harekatı (EÇH)'nı kurarak bölgesel güvenliği kontrol altına almasıdır. 2016 yılında Askeri Komite'nin onayından geçerek EÇH'nin ismi “Deniz Muhafızı Harekatı (DMH) olarak değiştirilmiştir. Bölge ülkelerinin NATO'nun güven ortamını sağlamak istemesine karşın zaman zaman sıcak çatışma içine girmeleri bölgede NATO'nun müdahalesini de zorunlu kılmaktadır. Sonuç olarak bölge ülkeleri arasında ihtilafların yaşanması ve çatışma ortamının oluşması, Doğu Akdeniz'in istikrarını ve güvenliğini tehdit etmektedir (Koçer, 2021: 136-138).

3.5.2. Birleşmiş Milletler(BM)

BM'nin Doğu Akdeniz'deki etkinliği, Uluslararası Deniz Hukuku ve Kıbrıs Sorunu çerçevesinde şekillenmektedir(Kurt,2020:31).BM doğası gereği,Doğu Akdeniz'de meydana gelen ülkelerin anlaşmazlığa düştüğü durumlar karşısında ılımlı yaklaşarak bölgedeki sahildevletlerin sorunlarına yönelik olarak Deniz Hukuku Sözleşmesi gereği bölgesel sorunları çözümlemesi aynı zamanda devletlerin bu doğrultuda hareket etmelerini beklemektedir. 1958 yılında Paris'te gerçekleşen II. Cenevre Deniz Hukuku Sözleşmesi'ne kıta sahanlığı, açık denizler ve son olarak açık denizlerde canlı ve cansız varlıkları arama, doğal kaynakları keşfetme gibi faaliyetlerin yapılmasına yönelik düzenlemeleri içeren 4 sözleşme de kabul edilmiştir. Doğu Akdeniz'de hareketli politika yürüten kıyı ülkeleri, MEB ilanlarını duyurmak amacıyla BM'ye nota vererek sınırları konusunda onay beklemektedir. Esasen MEB kavramı ilk olarak 1945 yılında Truman Bildirisi ile ABD'nin ve sonra Latin Amerika ülkelerinin denizel alanlarda bulunan doğal kaynaklardan yararlanma ilkesine uygun olarak ortaya çıkmış, 1982 yılında ise BMDHS ile Uluslararası Hukuk literatürüne girmiştir (Alper, 2020: 14).

Kıta sahanlığının yerine dünya geneli MEB kavramı kullanılmaktadır (Yaycı, 2020: 145).Kıta sahanlığı ilanına gerek duyulmaz iken, MEB ilan gerektirmektedir. Devletlerin karşılıklı kıyıları bulunması halinde duyurulması gereken MEB

sınırlandırmaları ilgili düzenleme de sözleşmede yer almıştır. Sonraki dönem içerisinde Doğu Akdeniz'deki kıyıdaş ülkeler tarafından söz konusu enerjikaynaklarından yararlanmak adına MEB ilan edilmeye ve deniz yetki alanları oluşturulmaya başlanmıştır. Yargı kararlarına öne çıkan husus coğrafyanın üstünlüğü prensibidir (Acer, 2020: 399).

Deniz yetki alanları sınırlandırması, uluslararası hukuk bakımından her zaman güncelliğini ve önemini koruyan bir konudur. Özellikle sahildevletlerin kıyıların karşılıklı veya bitişik olduğu ya da sınırlandırmaya ilişkin alanda adaların bulunduğu durumlarda deniz alanlarının sınırlandırılması hem bölgedeki sahildevletlerin egemenliği açısından hem de uluslararası barış ve güvenliğin sağlanması bakımından üzerinde önemle durulması gereken bir kavramdır. Günümüzde devletler arasında bulunand Deniz alanı sınırlandırması uyuşmazlıklarının büyük bir bölümünü MEB ve kıta sahanlığında oluşan deniz yetki alanı sınırlandırmasına yönelik hususlar oluşturmaktadır. Söz konusu deniz alanlarının sınırlandırılmasına ilişkin 1982 BMDHS'nin 74. ve 83. Maddeleri şu hükümleri içermektedir: "Sahilleri bitişik veya karşı karşıya bulunan devletler arasında kıta sahanlığının sınırlandırılması, hakkaniyete uygun bir çözüme kavuşması amacıyla, Uluslararası Adalet Divanı Statüsünün ve Uluslar arası Deniz Hukuku Mahkemesi (ITLOS)'nin belirlediği şekilde, uluslararası hukuka ve hakkaniyete uygun olarak anlaşma ile yapılacaktır". Uluslararası Adalet Divanı (UAD)'nın Kıta sahanlığı üzerinde kıyı devletlerin haklarının herhangi bir duyuruya gerek kalmadan fiilen "*ipso facto*" ve kıta sahanlığındaki başlangıçtan "*ab initio*" itibaren, kendiliğinden başladığını onaylamıştır (Pazarcı, 2011: 284).

3.5.3. Amerika Birleşik Devletleri (ABD)

ABD'nin Akdeniz'e yönelik ilk fikir ve düşünceleri yaklaşık ikiyüzküsür yıl önce yeşermeye başlamıştır. Eski ABD Dışişleri Bakanı John Jay'nin Akdenizle ilgili açıklaması şu şekildedir: "*Akdeniz geçmişin okyanusudur. Atlantik günümüzün okyanusudur. Pasifik, geleceğin okyanusur.*" Tarihsel açıdan Akdeniz; Avrupa, Ortadoğu, Afrika ile Asya bölgelerinin önemli kesişim noktalarından biri haline gelmiştir (Akarçay, 2021: 216).

Doğu Akdeniz, öncelik olarak bölgesel güçlerin çıkar çatışmasının yaşandığı bir alan iken daha sonra küresel aktörlerin dahil olmasıyla güç mücadelesinin yanında

ekonomik mücadelenin de yaşandığı bir arena haline gelmiştir. Soğuk Savaş'ın son zamanlarında 1980'li yıllarda ABD, kendi gücünü küresel boyuta ulaştırma hedefiyle Başkan Reegondöneminde, Sovyetler Birliği'ni politik, ekonomik, jeopolitik ve kültürel alanlarda etkilemeye başlamıştır (Özçelik, 2020: 286). Küresel rekabette güç sahibi ülkeler arasında öncelikli olan ABD, Doğu Akdeniz'i son dönemde hidrokarbon enerji rezervlerinin keşfedilmesiyle kendi enerji gereksinimine uygun olarak stratejik bir bölge olarak görmektedir. Bu olgunun getirisi olarak ABD, Doğu Akdeniz politikasını son zamanda yaşanan gelişmelerden kaynaklı yeniden gözden geçirme gereği duymaktadır. Doğu Akdeniz, ABD'nin kendi stratejik politikasını oluşturan etmenlerin merkezidir. Bu etmenlerde öncelik olarak, Rusya'nın bölgede aktif bir rol üstlenmesi ve Türkiye'nin Doğu Akdeniz'deki kararlı ve emin duruşu karşısında nüfuz alanının daralmasıdır.

ABD'nin Doğu Akdeniz'de yer alan 6. Filosu ile büyük ve önemli donanma gücüne sahip olduğunu göstermiştir. ABD yönetimi hiç kuşkusuz Yunanistan, GKRY, İsrail, Mısır ve İtalya gibi ülkelerle işbirliğine giderek bölgedeki çıkarlarını garanti altına almayı hedeflemektedir (Al- Zawawy, 2020: 289).

3.5.4. Avrupa Birliği (AB)

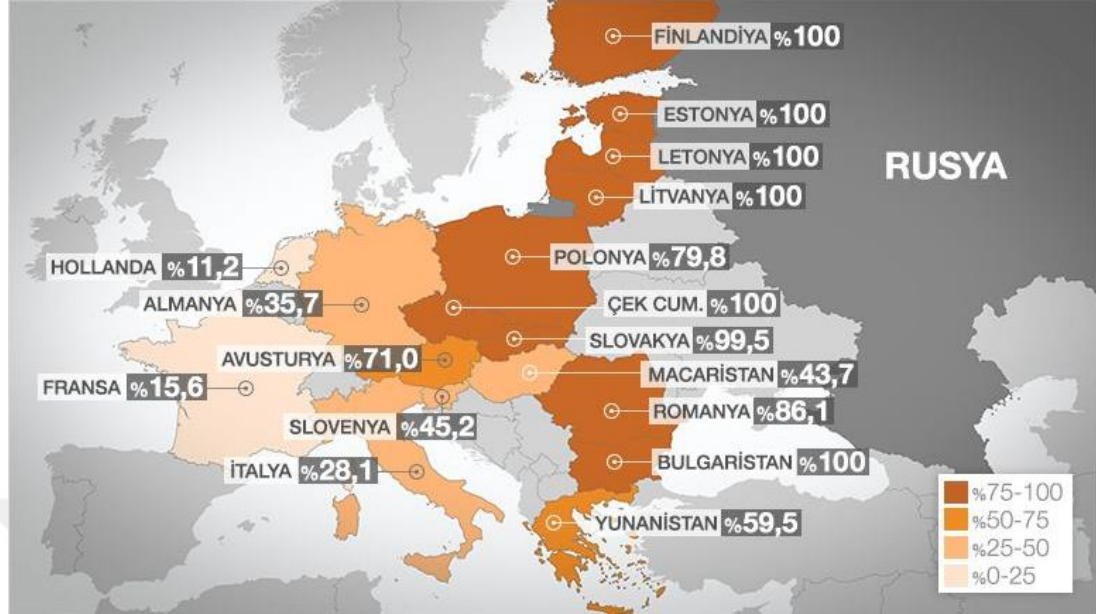
Son zamanda gerçekleşen hidrokarbon keşifleriyle birlikte yarı kapalı Havza özelliği bulunan Akdeniz, Doğu ve Batı olarak iki ana Havza'ya ayrılmaktadır. Doğu Akdeniz Havzası ile Batı Akdeniz Havzası'nı ayıran hat, Tunus'taki Born Burnu ile Sicilya Adası'nın batıya uzanan ucu olan Lilibeo Burnu arasında çizilen hattır (Ülger, 2020: 259). Bu tanımdan yola çıkarak Doğu Akdeniz ülkeleri, Tunus, Libya, Lübnan, Mısır, Ürdün, Türkiye, Filistin, İsrail, Suriye ve Yunanistan'dan oluşmaktadır. Günümüzde uluslararası siyasetin ve kuruluşların dikkatini çeken ve ilgi duyulan bir alan haline gelen Doğu Akdeniz, sosyokültürel, jeoekonomik gibi güncel alanlarda da ön planda yer almaktadır (Batı, 2021: 145).

Birçok kıyı ülkesinin bulunduğu Akdeniz Havzası, yeni işbirliği hareketleri ve gruplaşmalara da sahne olmaktadır. Bölgede özellikle 2010'da meydana gelen Arap Baharı sonrası, siyasi nedenli sorunlar yeniden baş göstermiş ve yeni siyasi ihtilaflara da zemin hazırlamıştır.

AB'nin Akdeniz Politikası ile ilgili bağıntısı 1970'li yıllara kadar uzanmaktadır. Havzada bulunan ülkelerden Yunanistan, Malta ve GKRY gibi ülkelerle olan ilişki söz konusu ülkelerin AB tam üyeliklerine dayanmaktadır. 1972 yılından önce "Global Akdeniz Politikası" ile Akdeniz'deki kıyıdaş ülkelerle siyasi ve politik alanda ilişkileri revize edilerek belli bir düzene oturtulmuştur. İzlenen politikaların amacı, Akdeniz ülkelerine karşı birlikte hareket etmek, üye devletlerin birbiriyle uyumlu olmayan ticari ilişkilerinin oluşturduğu karmaşıklığı sonlandırmaktır. AB'nin kendine özgü (suigeneris) kurumlarıyla dünyada ender "ulusüstü" bir yapı olma özelliği bulunmaktadır (Batı,2021:144). 21.yüzyıldaekonomik ve siyasi alanda küresel gücü ayrıcalığına sahip olan örgütlerin başındadır. Bu çerçevede Doğu Akdeniz'de Türkiye ile doğal gaz arama çalışmaları alanında son dönemde yaşanan gerginliklerden dolayı AB, İsrail, GKRY, Mısır, Lübnan ve ABD; Ankara'yı denklemin dışına iterek meselenin başka ve önemli bir boyutu olan AB'nin Akdenizli üye ülkelerinin de içerisinde bulunan 'PESCO' adlı güvenlik birimini oluşturmuştur (Kısacık & Erenel, 2019: 12).

AB şu hususta Doğu Akdeniz ülkelerine önem vermektedir: ilk olarak Avrupa petrolünün önemli bir kısmı bölgedeki ülkelerden sağlanmaktadır. Yani söz konusu ülkelerin, Avrupalılar için önemli bir kaynak ülke olma özelliği bulunmaktadır. Öteki taraftan AB'nin Cezayir, Nijerya, Rusya Federasyonu, Norveç, Libya gibi ülkelere de enerjiden dolayı oluşan bağımlılığını azaltmak adına Doğu Akdeniz ülkelerinin güzel biralternatif oluşturduğu görülmektedir (Baran, 2017: 15).

Şekil 3. 15. AB Ülkelerinin Rusya'ya Olan Doğal Gaz Bağımlılık Oranları

Kaynak:<http://www.aljazeera.com.tr/haber/> Erişim Tarihi:26.02.2022)

AB, bölgedeki GKRY'nin tam üyeliğinin bulunması hasebiyle Akdeniz'deki konumunu güçlendirmiştir. AB'nin temel endişesi, LevantHavzası'nda bulunan doğalgaz kaynağını güvenilir ve uygun bir şekilde enerjiye büyük oranda ithalat bağımlılığı bulunan Avrupa'ya transfer edilmesini sağlamaktır (Ülger, 2020: 260). Enerji ihtiyacının yaklaşık %40'ını Rusya'dan temin eden AB için, Rus doğal gazına olan bağımlılığını azaltma ve enerji tedariki çeşitlendirme konusunda Doğu Akdeniz gazının güzel bir alternatif oluşturduğu görülmektedir (Kurt& Duman, 2020: 169).

3.5.5. Rusya Federasyonu

Rus dış politikasının şekillenmesindeçeşitli stratejik araçlarındikkate alındığı bilinen bir olgudur (Üren, 2021: 10). Söz konusu araçlara göre Rusya'nın ilgisinin ve dış politikasının hangi alanlara kayabileceği ve yoğunlaşacağı alanları tahmin etmek mümkündür. Rusya küresel güç olma hedefini ve geçmişten bu yana sıcak denizlere inme emellerini öncelikli olarak hayata geçirmek amacıyla Doğu Akdeniz'de varlığını sürdürmek istemektedir. Rusya'nın Doğu Akdeniz'de var olma politikasının arka planında NATO'nun bölgedeki etkinliğini azaltma motivasyonu da yer almaktadır (Atlas&İstikbal, 2020: 185). Belirlenen bu hedefler çerçevesinde Rusya'nınAkdeniz'e olan ilgisi, uzun bir geçmişe dayanmaktadır. Rusya'nın, Doğu Akdeniz ile ilgili temel

hedeflerini gerçekleştirmek gayesiyle dış politika hedeflerinin siyasi, enerji ve güvenlik olmak üzere üç ayağı (boyutu) bulunmaktadır. Söz konusu boyutlar, Rusya'nın Doğu Akdeniz ile ilgili politika hedeflerinin gerçekleştirilmesi üzerine kuruludur (Üren, 2021:10-11).

Siyasi boyutu olarak Doğu Akdeniz'de Rusya'nın küresel bir güce sahip olmasıyla bölgede enerji denkleminin kurucu bir aktörü olduğunu başta ABD ve AB olmak üzere diğer tüm küresel güçlere karşı kabul ettirmeyi hedeflemektedir. Rusya'nın bu aşamada Ortadoğu ve Doğu Akdeniz hedefleri esas (içerik) olarak örtüşmektedir. Ortadoğu hedefi, Washington hükümetinin bölgedeki etkinlik seviyesine Moskova yönetimini de yükseltip aynı güce sahip olduğunu göstererek etkinliğini perçinlemektir. Rusya'nın söz konusu bu hedefi Doğu Akdeniz coğrafyası için de geçerlilik taşımaktadır. Yalnızca tek fark Doğu Akdeniz'de ABD gücüyle birlikte NATO ve AB gibi küresel aktörler ile birlikte rekabet ve mücadele edecek olmasıdır. Enerji boyutunda Doğu Akdeniz'de varlığını sürdürmesinin asıl hedefi Avrupa'ya iletilecek bölgedeki gaz arzını engellemek adına farklı alternatifler oluşturmaktır (Üren, 2021: 11).

Doğu Akdeniz Rusya için eşsiz limanlar, hava üsleri, doğal gaz arama çalışma alanı, deniz altı iletişim ağları ve haberleşme açısından önem teşkil etmektedir (Atlas, 2020: 183). Bu nedenle Orta Asya ve Kafkasya'da keşfedilen doğal gazın Avrupa piyasasına iletilmesinde hak sahibi olmaya çalışırken; aynı zamanda Doğu Akdeniz'de keşfedilen hidrokarbon kaynaklarının pazarlanmasında da aktif rol oynamak istemektedir. Rus enerji firması Rosneft, bölgede 2010 yılının sonundan itibaren yer almaya başlamıştır.

Güvenlik boyutu bakımından NATO üyesi olan Türkiye ve Yunanistan arasındaki siyasi görüş ayrılıkları ve GKRY ile KKTC konusundaki uzlaşmazlıkları bölgede Rusya'nın kendi politikasını uygulamasında önemli avantajlar yaratmaktadır. Soğuk Savaş'ın bitimiyle belirli anlaşmalar sona erdikten sonra ortaya çıkan tablo şimdiki Rusya'nın sınırlarını muhafaza etme konusunda Sovyet Rusya'sı ile mukaayese edildiğinde daha hassas bir yapıda olduğu anlaşılmaktadır. Doğu Akdeniz'i Rusya için önemli kılan sebepler arasında Suriye'nin Tartus limanındaki askeri üssünü korumak istemesi, Suriye'deki Esad rejiminin devrilmesi halinde mevcut üssünü kaybetme ihtimali, Rusya'yı kendi politikalarını uygulama noktasında daha temkinli davranmaya

itmektedir (Atlas & İstikbal, 2020:195). Ayrıca, Rusya'nın Ortadoğu'ya yönelik hedeflerinin temelinde ise dünya petrol rezervinin %62'si ve doğal gazın ise %40'ının bu bölgeden çıkarılması yer almaktadır (Aksoy, 2020: 304).

3.5.6. Çin Halk Cumhuriyeti

Çin'in Doğu Akdeniz politikasına bakıldığında Doğu Akdeniz bölgesinin 21. yüzyılın en büyük ekonomik projesi olma özelliğine sahip Kuşak ve Yol Girişimi (KYG)*¹'nin ekonomik potansiyeli göz önüne alındığında bölge ülkeleri ile Çin arasındaki işbirliği daha fazla ön plana çıkmaktadır (Atlas & İstikbal, 2020: 186). Bölgedeki küresel güçlerden biri olan ve son elli yıllık zaman dilimi içerisinde ekonomik olarak önemli reformlar gerçekleştiren Çin, yükselen refahı ile birlikte yatırımlarını birden fazla ülkede gerçekleştirerek sürdürmektedir. Yerel ekonomisinde artan üretimle birlikte enerji gereksiniminin istikrar kazanması ile ciddi anlamda bir enerji ithalatçısı konumuna gelmiştir. Rusya'nın Doğu Akdeniz'de askeri alanında daha çok yer edinmesine karşın, Çinekonomi ve finans alanında daha çok ön plânda yer almaktadır (Atlas, 2020: 205).

Doğu Akdeniz'de sahada aktif rol almayan Çin ekonomisi, diplomatik kanallarla problemlerinin çözümüne odaklanmış özellikle Mısır'da 2013 yılında gerçekleşen rejim karşıtı darbe sonrası ülkeye yaptığı yüksek düzeyde yatırım sonrası mevcut konumunu korumayı amaçlamıştır. 2017'de Çin ile Doğu Akdeniz ülkeleri arasında gerçekleşen ticaret dışı ticaret hacmi artmış, ekonomisi 31 milyar dolarlık fazla vermiştir (Atlas & İstikbal, 2020: 207).

Çin Doğu Akdeniz'de diplomatik hamlelerle ABD, AB ve Rusya gibi uluslararası aktörlerin içinde bulunduğu bir çıkar savaşının içinde bulunmaktadır. Bölgedeki yatırımları giderek azalan AB ve ABD'nin aksine Çin'in bölgede enerji gibi bir çok sektörde işbirliği ve yatırımlarını arttırdığı görülmektedir. Fakat 2019'un Aralık ayında küresel çapta ekonomik, sosyokültürel alanlara negatif yansımaları olan Çin Wuhan merkezli ölümcül virüs (COVID 19)'un neden olduğu pandemi nedeniyle Çin yatırımlarına karşı küresel ekonomide

(*) Asya ve Avrupa arasındaki eski İpek Yolu'nu yeniden canlandıracak olan Çin merkezli ekonomik kalkınma projesi.

olumsuz bir tavır alınmış ve Çin ürünlerinin ihracının sekteye uğrama ihtimali ortaya çıkmıştır (Atlas & İstikbal: 2020: 206).

Tablo 3. 3. Doğu Akdeniz’deki Çin Yatırımları (2005-2019)

Ülke	Miktar(Milyar Dolar)	Pay (%)
Mısır	25,06	44,4
Türkiye	14,99	26,5
İsrail	12,19	21,6
Suriye	4,06	7,19

Kaynak: AEI,2020:5

3.6. Sonuç

Doğu Akdeniz’de yer alan hidrokarbon kaynaklarının jeopolitik önemi ve bölgenin önemli bir ticaret merkezi olması hasebiyle enerji mücadelesinde bölgesel ve küresel aktörlerin bölgeye müdahil olmasının en önemli nedenleri arasındadır. Bu nedenle tarih boyunca imparatorluklar ve devletlerin bölgede hakimiyet kurma hedefleri söz konusu olmuştur. Son dönemde ise doğal kaynakların keşfi ile önemini artıran Doğu Akdeniz’de yaşanan mücadelenin kızıştığı görülmektedir. Türkiye bölgedeki kıyıdaş ülkelere göre kıyı uzunluğu olarak önemli bir avantaj yakalamaktadır. Doğu Akdeniz meselesinin önem arz eden farklı bir boyutu açığa çıkarılan doğal gazın dış piyasaya ulaştırılması sorunudur. Bu transferin boru hatları ve bölgedeki sorunlar nedeniyle sıvılaştırılmış doğal gaz (LNG) şeklinde sağlanması gibi ihtimaller üzerinde durulmaktadır. Bölgedeki coğrafi pozisyonu nedeniyle Türkiye karar alıcılar açısından vazgeçilmez bir güzergah konumundadır. Söz konusu bu boru hattı projeleri ile Türkiye enerjideki bağımlılığını dolaylı yoldan azaltabilecek aynı zamanda enerji ithalatında da önemli bir düşüş meydana gelebilecektir. Bölgede uzun yıllardır çözülmesi muhtemel Kıbrıs sorunu karşısında da Türkiye’nin KKTC’nin hak ve menfaatlerinin savunulmasına yönelik tavır sergilemesi de iç ve dış aktörlerin Türkiye’ye olan bakış açılarında da farklılık meydana getirmektedir. Genel olarak Ankara’nın Doğu Akdeniz’deki tüm dışlama ve yok sayılma politikalarına karşı sahada diplomatik kanallarla bölgedeki haklarını şartlar ne olursa olsun korumaktan vazgeçmeyeceğini açıkça beyan ettiği görülmektedir.

SONUÇ

Bu çalışmada Doğu Akdeniz’de keşfedilen hidrokarbon kaynaklarının Türkiye’nin enerji güvenliğindeki yeri ve önemi analiz edilmiştir. Türkiye’nin enerji politikalarında giderek artan bir öneme haiz olan Doğu Akdeniz; enerji, ekonomi, politika ve hukuk odaklı olarak çok boyutlu bir şekilde incelenmiştir. Dolayısıyla bu çalışma hazırlanırken “Doğu Akdeniz’de keşfedilen hidrokarbon kaynakların Türkiye’nin enerji güvenliğinde orta ve uzun vadede ne gibi etkiler meydana getirecektir, muhtemel sonuçları nasıl olacaktır, Kıbrıs sorunu mevcut durumu nasıl etkileyecektir” gibi soru ve sorular üzerinde yoğunlaşmıştır. Bu bağlamda ilk olarak güvenlik, enerji ve enerji güvenliğinin teorik kavram tanımları yapılmış daha sonra Türkiye’nin enerji güvenliğine yönelik politikaları ve enerji teminini sağlarken yararlandığı kaynaklara yer verilmiştir. Son olarak ise Doğu Akdeniz’de enerji ve politika odaklı yaşanan gelişmelerin Türkiye’nin enerji güvenliğine olan etkilerine değinilmiştir.

Enerjinin yüzyıllardır ısınma, barınma ve ev aletleri kullanımı gibi tüm yaşamsal faaliyetlerdeki fonksiyonu nedeniyle devletler, enerjinin bulunduğu bölgeler üzerine yoğunlaşıp enerjiyi en kısa sürede ve makul yollarla tedarik etme kaygısı içerisine girmektedirler. Enerji kullanımının artmasıyla birlikte enerji kısıtlılığı yaşayan ülkelerin yeni ve farklı stratejiler geliştirmeye çalıştıkları görülmektedir. Enerji kaynaklarında karşılaştırmalı üstünlüğe sahip olan net ihracatçı ülkeler ile enerji yoksunluğu çeken net ithalatçı ülkeler arasında enerji alışverişine dayalı işbirliği yeni stratejilerin gelişmesini de zemin hazırlamaktadır. Böylece enerji kaynaklarını çeşitlendirerek, enerji arz güvenliğini artırmak, güvenli ve makul ücretlerle enerji teminini sağlamak tüm taraflar açısından hedeflenen bir durumdur.

Enerji diplomasisi ise kömür kullanımı sonucu hava gazı emisyonunun artması nedeniyle 1859 yılında ilk olarak ABD’de petrol kuyularının keşfi sonrası enerjinin 21.yüzyılda kullanım alanlarının artması ile birlikte çeşitli politikalar geliştirilmiş ve enerji rekabetinin hızlandığı dönemde politikalarda çeşitlilik yaşanmıştır. Türkiye’nin enerji politikalarının temelinde, yoğun olarak artan enerji ihtiyacına karşılık kaynak teminini sağlamaya çalışması yer almaktadır.

Milli menfaatlerin ve enerji güvenliğinin söz konusu olduğu Doğu Akdeniz’de bölgesel ve küresel aktörlere karşı Türkiye tarafından ciddi bir diplomatik ve politik mücadele verildiği görülmektedir. Bölgenin siyasi, ekonomik olarak istikrarlı ve güçlü aktörü olan Türkiye (Telci, Yorulmaz, 2020:12), özellikle son dönemde Doğu Akdeniz’le ilgili politikalarına ağırlık vermiştir. Türkiye, esas olarak bölgede enerji bağlamında önceki yıllarda zorluk yaşarken yerli gemileri ve artan kapasitesi ile sismik arama ve sondaj faaliyetlerini yoğun bir şekilde yürütmektedir. Bu nedenle Türkiye, Doğu Akdeniz’de ilk olarak uluslararası hukukun onayı dahilinde egemenliği kapsamına giren denizel alanlarda petrol ve doğal gaz arama faaliyetlerini ilerletmekte, diğer taraftan bölgede yer alan İsrail, Yunanistan, GKRY gibi sorun teşkil eden bölgesel aktörlere karşı her türlü mücadeleyi vermektedir.

Doğu Akdeniz’de ilk olarak Mısır’ın Zohr Adası’nda keşfedilen doğal gaz rezervleri ile bölgenin küresel kamuoyu gündeminde yer almaya başlamasının ardından, 2009 yılında yapılan sismik araştırmalar sonucunda bölgede çıkarılabilir miktarda hidrokarbon (petrol-doğal gaz) kaynakları rezervine rastlanılmıştır. Bu tarihten itibaren Doğu Akdeniz, özellikle Tamar ve Leviathan bölgelerinde keşfedilen doğal gaz yatakları nedeniyle bölgesel ve küresel anlamda enerji rekabetini meydana getirmiştir. Bu durumun bir getirisi olarak siyasialanda da diplomatik ilişkilerin kurulması zorunluluk haline gelmiştir.

Enerji kaynaklarının keşfi bölgedeki dinamikleri değiştirmiş ve enerji denkleminde yeni kurguların yaşanmasına da sebep olmuştur. Türkiye’nin en eski ve çözüme kavuşamamış sorunu olan Kıbrıs Sorununun tam olarak çözümlenemediği görülmektedir. Fakat Türkiye güçlü bağların olduğu ve ulusal güvenliğinin söz konusu olduğu Kıbrıs’ın egemenlik haklarını ve Kıbrıs Türklerinin menfaatlerini de muhafaza etmekten geri durmayacağını somut bir şekilde göstermiştir. Bölgenin kadim sorunlarından İsrail- Filistin meselesi ve Yunanistan ile yaşanan kıta sahanlığı sorunları karşısında bölgede krizler de yaşanmıştır. Doğu Akdeniz’in sadece bölgedeki yerel aktörlerin kadrajında olan çıkar çatışma alanı olmadığı ortadadır. Bu duruma ilaveten bölgedeki dengelerin Rusya, ABD, AB ve üstelik Çin’in hamlelerine göre şekillendiği de görülmektedir. Özellikle Rusya’nın Doğu Akdeniz politikası, Ortadoğu politikasının yansımasıdır. Bu sebeple bölgede meydana gelen Suriye’deki iç karışıklığa doğrudan müdahil olmaktadır. Türkiye’nin bölgede iç karışıklık Arap Baharı ile kaos ve

iç savaşa sürüklenen Suriye ve diğer Ortadoğu ülkeleri karşısında politikada değişen dengelerin, Türk dış politikasının asıl dinamiklerinde de değişiklik meydana getirmiş ve Türkiye'nin siyasi gücünün bölgede zayıflamasına neden olmuştur. Bu durumu tetikleyen nedenler arasında bölgede Yunanistan'ın kıta sahanlığı ile ilgili Ege ve Doğu Akdeniz'deki tek taraflı iddalarına karşı küresel aktörler tarafından desteklenmesi gösterilebilir (Helvacıköylü vd., 2021:264-265).

Türkiye, Soğuk Savaş yıllarından bu yana NATO'nun en önemli müttefikleri arasındadır. Bu nedenle bölgedeki çalkantılar karşısında zaman zaman güvenlik noktasında destek beklemektedir. Türkiye'nin ulusal güvenliğini doğrudan ilgilendiren Kıta sahanlığı ve Münhasır Ekonomik Bölge(MEB) kavramları Birleşmiş Milletler Deniz Hukuku Sözleşmesi (BMDHS) maddeleri hükmünce düzenlenmiştir. Söz konusu 76. ve 85. maddelere göre kıyıları karşılıklı olan sahildevletleri hakkaniyete uygun olarak ortay hat belirlemeleri gerekmektedir.Bu açıdan Türkiye 1982 BMDHS'ye taraf olmamasına rağmen Doğu Akdeniz'de haklarının ihlal edildiği noktada itirazlarını sözleşme maddeleri doğrultusunda gerçekleştirmiştir. GKRY'nin bölgeyi uluslararası enerji şirketlerini ruhsatlandırması ve Yunanistan'ın MEB konusunda hakkaniyete uymayarak ikili anlaşmalar yapması Türkiye'nin ulusal bütünlüğünü etkileyen hareketler olarak görülmektedir.Fakat tüm bu hukuk dışı hadiseler karşısında Türkiye, hak ve çıkarlarını savunmaktan çekinmemiştir.

Türkiye enerji iletiminde transit ülke avantajını bölgede çıkarılacak enerji rezervlerine göre AB ülkeleri başta olmak üzere enerji fakirliği yaşayan küresel piyasalara karşı kullanabilecektir. Türkiye uzun vadede enerjide önde gelen bir ticaret merkezi haline gelebilecek böylelikle ekonomik göstergelerde olumlu sonuçlar ortaya çıkabilecektir.Bölgedeki enerjinin dış piyasalara ulaştırılması hususunda Türkiye, her açıdan ihtimallere dahil edilmelidir. Doğu Akdeniz'de enerjiyi transfer etme emelleri üzerine kurulu ittifaklar, politikalar oluşturan AB gibi küresel aktörler işletme maliyetlerini minimuma indirme noktasında Türkiye'nin de enerji denkleminde olması gerektiğini anlamışlardır.Tasarlanan boru hattı projelerinin maliyetinin yüksek oluşu ve yapım süresinin uzun zaman alması Türkiye'yi enerji transferinde en uygun ve en ideal güzergah konumuna getirmiştir. Son olarak Doğu Akdeniz'de açığa çıkarılmayı bekleyen önemli boyutlardaki enerji rezervleri, bölgeyi yerel aktörler ile birlikte küresel aktörlerin de yer aldığı bir mücadele alanı haline getirmiştir. Bu enerji denkleminde

Türkiye,önemli yerel aktörlerden biri olarak Doğu Akdeniz’de enerji güvenliğini askeri, hukuki ve siyasi alanlarda güvence altına almak adına somut adımlar atmaktadır. Bölgede tekrar oluşabilecek tehdit ve risklere karşı enerji güvenliğini, ulusal güvenlik önceliklerini de dikkate alarak gerçekleştirmeyi hedeflemeye çalıştığı söylenebilir.

KAYNAKÇA

- Akkoyun, T. (2020). Türkiye'nin Günümüz Doğu Akdeniz Politikaları. *Journal of Humanities and Toursim Resarch*, 10 (2), 414-431.
- Alodalı, M. F. B. & Usta, S. (2017). Enerji Diplomasisi ve Türkiye .*Karamanoğlu Mehmetbey Üniversitesi Sosyal Ve Ekonomik Araştırmalar Dergisi* , 19 (33) , 163-168 .
- Altınar, B.(2014). Birleşmiş Milletler: Amacı, Gelişimi,Etkinliği, Uluslararası Güvenliğe Katkısı ve Geleceği.*Avrasya Sosyal ve Ekonomi AraştırmalarDergisi*,1(1), 1-9.
- Altınyuva, B. F. (2021). *Çok Boyutlu Bir Kavram Olarak Enerji Güvenliği: Türkiye’de Enerji Güvenliği Alanındaki Politika Yapıcı Aktörlerin Rolü*.(Yayımlanmamış Yüksek Lisans Tezi). İstanbul: İstanbul Maltepe Üniversitesi/Lisansüstü Eğitim Enstitüsü.
- Altunok,V.(2021). *Türkiye’nin Doğu Akdeniz’deki Enerji StretejieriBağlamında Kıbrıs Adası’nın Jeopolitiğinin Önemi*,(Yayımlanmamış Yüksek Lisans Tezi).Nevşehir: Nevşehir Kapadokya Üniversitesi/Lisansüstü Eğitim Öğretim ve Araştırma Enstitüsü.
- Anlar, A. (2017). Farklı Bakış Açıları ile Enerji Güvenliği Üretici, Tüketici ve Transit Ülkeler: Türkiye Örneği, *Uluslararası İktisadi ve İdari İncelemeler Dergisi*,19,59-88.
- Arı, T.,Caşın, H.M. (2021).*Doğu Akdeniz Uluslararası Güç Mücadelesinin YeniArenası*. İstanbul: İdeal Kültür Yayıncılık.
- Armaoğlu, F. (1996). Amerikan Belgelerinde Kıbrıs Sorunu, 1958-1959.*BelletenDergisi*,60 (229), 745-782.
- Aslan, T., Güneş, M. (2018). Enerji Bağımlılığı Açısından Avrupa Birliği, Türkiye, Rusya Üçgeni ve Doğu Akdeniz Alanı.*İnternationalJournual of HumanitiesandEducation*, 4, 15-42.
- Ataman, M., Duran, B. ve İnata, K.(2020).*Doğu Akdeniz ve Türkiye’ninHakları*. Ankara: SETA Yayıncılık.
- Ayata, A. (2017).Küreselleşme Bağlamında Güvenlik Politikalarının Değişimi ve Türkiye.*Akademik Bakış Uluslararası Hakemli Sosyal Bilimler Dergisi*,63, 471-484.
- Ayaz, E.(2020). Doğu Akdeniz Deniz Yetki Alanları Sorunu: Türkiye’nin Politikası ve AB’nin Yaklaşımı. *Avrasya Enstitüleri Dergisi*, 26(18), 37-38.
- Aydın, A. Ve Duzcu, M. (Eds). (2020).*Doğu Akdeniz’de Yeni Güç Mücadelesi: Enerji Güvenlik ve Diplomasi*,(2.Baskı).İstanbul:Çizgi Kitabevi.
- Aydın, F. (2021). Bir Bölge İki Ülke Doğu Akdeniz Jeopolitiğinde Çin ve Türkiye, *Türkiye Politik Çalışmalar Dergisi*, 1(1),23-31.
- Baran, D. D. (2017). Avrupa Birliği Akdeniz Politikalarının Tarihsel Gelişimi.*EuroPolitika Dergisi*. 11, 177-188.

- Berkul, A. (2019). *Analyzing The Impact Of Climate Change on Energy Security Policy of Russia in The Arctic Region*. (Unpublished Master's Thesis). Ankara: Ankara Hacettepe University/Department of International Relations.
- Berkul, A. (2020). Uluslararası Güvenlik Sorunları Bağlamında Enerji Güvenliği Kavramının Bir Analizi, Karaaslan H & Demirel M. (Eds), *Güncel Uluslararası Güvenlik Sorunları* içinde (311-346). Ankara Nobel Yayınları.
- Biresellioğlu, M. E. (2012). "NATO'nun Değişen Enerji Güvenliği Algısı: Türkiye'nin Olası Konumu." *Uluslararası İlişkiler Dergisi*, 9 (34).
- Buzan, B. (2014). *An Introduction to the English School of International Relations*. (Çev. Adem Ali İren)
- Can, O. (2021). Avrupa Birliği'nin Doğu Akdeniz Jeoekonomi Politikaları Ekseninde Türkiye-Libya İlişkileri. *EURO Politika Dergisi*, (11), 64-81.
- Çağlıyan, A. (2004). Küresel Enerji Dolaşımına Göre Türkiye'nin Konumu ve Enerji Diplomasisi. *Fırat Üniversitesi Sosyal Bilimler Dergisi*, 11, 75-394.
- Çalık O. F. (2017): Doğu Akdeniz'de Güç Mücadelesi ve Kıbrıs Sorunu. *Tarih ve Gelecek Dergisi*. 3, 178-180.
- Çelik, C. (2021). *Doğu Akdeniz'de Yeni Enerji Jeopolitik: Türkiye'nin Bölgeyi Jeostratejik ve jeopolitik Değiştirme Potansiyeli*. (Yayımlanmamış Yüksek Lisans Tezi). Gaziantep: Gaziantep Hasan Kalyoncu Üniversitesi/ Lisansüstü Eğitim Enstitüsü.
- Çelikipala, M. (2014). Enerji Güvenliği: NATO'nun Yeni Tehdit Algısı. *Uluslararası İlişkiler Akademik Dergisi*, 10(40), 75-99.
- Çelikipala, M. (2015). Rekabet ve İşbirliği İkileminde Yönünü Arayan Türk-Rus İlişkileri. *Bilgi Dergisi*, 72, 117-144.
- Çelikipala, M. Ve Rüma, İ. (2019). Suriye Sahnesinde Etkin Rus ve Türk Dış Politikası. *Uluslararası İlişkiler Dergisi*, 16(62), 65-84.
- Çolak, İ., Bayındır, R. ve Demirtaş, M. (2010). Türkiye'nin Enerji Geleceği. *TÜBAV Bilim Dergisi*, 1(2), 36-44.
- Demir, İ. (2020). Türk Deniz Yetki Alanlarının Belirlenmesinin Hukuki Dayanakları Üzerine. *Adalet Dergisi*, 65, 27-50.
- Didar Kılıç, S. (2021). Mavi Vatanın Güney Cephesi 'Doğu Akdeniz', Cem Gürdeniz, Ankara, Pankuş Yayınları, 2020, 192 Sayfa, ISBN: 978-605-06308-2-4. *Avrasya İncelemeleri Dergisi*, 10 (2), 349-353.
- Doğan, Erbaş, G. (2016). NATO'nun Gelişen Enerji Güvenliği Rolü, *Ortadoğu Etütleri Dergisi*, 7(2), 34-47.
- Dura, C. (1996). Türkiye ve Avrupa Birliği İlişkileri. *Erciyes Üniversitesi İktisadi ve İdari Bilimler Fakültesi Dergisi*, 12, 1-23.
- Dündar, T. (2019). Levant Düğümü: Doğu Akdeniz'de Enerji Güvenliği. *Mesleki ve Sosyal Bilimler Dergisi*, 4(1), 39-47.
- Ediger, V. Devlen, B. & McDonald, D. (2012). Levant'ta Büyük Oyun: Doğu Akdeniz'in Enerji Jeopolitiği, *Uluslararası İlişkiler Akademik Dergi*, 9(33), 73-92.

- Erbaş, G. (2016). NATO'nun Gelişen Enerji Güvenliği Rolü. *Ortadoğu Etütleri Dergisi*, 7(2), 34-47.
- Ercan, A. ve Tezcan, R. (2021). Rusya'nın Suriye Politikasının Geçmişten Günümüze Etkileri. *Kocaeli Üniversitesi Sosyal Bilimler Dergisi*, 2(42), 67-89.
- Erdemir, E. (2019). Avrupa Birliği'nin Enerji Güvenliği'nde Doğu Akdeniz: Hidrokarbon Kaynaklarının Kıbrıs Sorununun Çözümüne Etkisi, *Stratejik Araştırmalar Dergisi*, 2(3), 15-28.
- Ergün, S. ve Polat, M. (2012). Nükleer Enerji ve Türkiye'ye Yansımaları. *İnönü Üniversitesi Uluslararası Sosyal Bilimler Dergisi*, 1(2), 35-58.
- Eriş, Ö. Ü. (2019). Doğu Akdeniz Enerji Denkleminde Türkiye'nin Yeri. *Dergi Park*, 21.
- Erkal, Y. H. (2018). Enerji Güvenliğine Yönelik Tehditler ve Enerji Güvenliği Politikalarındaki Değişim. *Ahi Evran Üniversitesi İktisadi ve İdari Bilimler Dergisi*, 2(2), 63-78.
- Gündüz, A. (2009). *Milletlerarası Hukuk*. (5. Baskı). İstanbul: Beta Yayıncılık.
- Güner, S. Ve Albostan, A. (2007). Türkiye'nin Enerji Politikası. *Bahçeşehir Üniversitesi Dergisi*, 5, 1-5.
- Harunoğulları, M. (2017). Ortadoğu Jeopolitiği ve Küresel Güçlerin Enerji Mücadelesi. *Humanitas Uluslararası Sosyal Bilimler Dergisi*, 5(9), 121-137.
- Hatipoğlu, E. (2019). Enerji Güvenliği. *Güvenlik Yazıları Serisi Dergisi*, 44, 5-17.
- Hava, H. T. (2020). Doğu Akdeniz'deki Doğal Gaz Rezervlerinin Ekonomik ve Güvenlik Boyutuyla Türkiye Açısından Değerlendirilmesi. *Güvenlik Stratejileri Dergisi*, 16(35), 675-706.
- Helvacıköylü, G. ve Kısacık, S. (2020). Doğu Akdeniz'deki Enerji Temelli Askeri Güvenlik Gelişmelerinin Doğu Akdenizli Komşuları ve Küresel Güçlerle Olan İlişkilerine Yansımaları. *UPA Stratejik Affairs*, 1(1), 85-145.
- İnanç, U. (1978). Türkiye'nin Enerji Sorunu ve Nükleer Enerji. *Jeoloji Mühendisliği Dergisi*, 2(3), 510.
- İncekara, Ç. Ö. (2019). Türkiye ve AB'nin Enerji Hedefleri. *Journal of Turkish Operations Management*, 3(2), 298-313.
- İren, A. A. (2015). Barry BUZAN, An Introduction to the English School of International Relations. *Uluslararası İlişkiler Dergisi*, 12 (47), 139-143.
- İstikbal, D. ve Boyraz, H. M. (2019). Doğu Akdeniz Enerji Kaynaklarına Ekonomi-Politik Bir Yaklaşım. *Kıbrıs Araştırmaları ve İncelemeleri Dergisi*, 3(5), 69-86.
- Kansu, N. (2019). Doğu Akdeniz'deki Hidrokarbon Keşifleri Bağlamında İsrail-Lübnan Deniz Yetki Alanı Uyuşmazlığının Ekonomi-Politiği. *Karadeniz Teknik Üniversitesi Dergisi*, 3(5), 15-28. <https://www.academia.edu> (Erişim Tarihi 02.06.2021)
- Kansu, N. Z. (2020). Doğu Akdeniz Türkiye-Libya Deniz Yetki Sınırlandırma Anlaşması. *Kara Harp Okulu Bilim Dergisi*, 30(1), 51-83.

- Kansu, Z.(2019).**Doğu Akdeniz Hidrokarbon Keşifleri Bağlamında İsrail-Lübnan Deniz Yetki Alanı Uyuşmazlığının Ekonomi Politikası**. (Yayımlanmamış Yüksek Lisans Tezi). Trabzon: Trabzon Karadeniz Teknik Üniversitesi/Sosyal Bilimler Enstitüsü.
- Kapluhan, E. (2018).Enerji Açısından Bir İnceleme: Biyokütle Enerjisinin Dünyadaki ve Türkiye’deki Kullanım Alanı. **Marmara Üniversitesi Coğrafya Dergisi**,30, 97-125.
- Karaaslan, H. (2020). Uluslararası Güvenliğe Bir Tehdit Olarak Başarısız Devletler, Karaaslan, H.& Demirel, M.(Eds.).(2020).**Güncel Uluslararası Güvenlik Sorunları**. içinde (167-196). Ankara: Nobel Akademik Yayıncılık.
- Karaaslan, N.(2021). Tahran’nın Doğu Akdeniz Koridoru.**EURO Politika Dergisi**, 11, 28-55.
- Karbuç, S. (2019). **Doğu Akdeniz’de Ne Kadar Doğal Gaz Var? (Bilkent Enerji Notları :12)**. Bilkent Enerji Politikaları Araştırma Merkezi/ Bilkent İstanbul.
- Kavaz, İ. (2020). Enerji Kaynakları ve Transfer Rotaları Bağlamında Doğu Akdeniz.**Anadolu Strateji Dergisi**, 2(2),1-14.
- Kavaz, İ.(2017). Türkiye’nin Milli Enerji ve Maden Politikası.**SETA Yayınları Dergisi**,203, 2-25.
- Kavcıoğlu, S. (2019).Yenilenebilir Enerji ve Türkiye.**Finansal Araştırmalar Dergisi**, 11(21), 209-227.
- Kaya, İ. (2012). Enerji Politikalarına Bir Bakış: Türkiye Örneği. **Türkiye Barolar Birliği Dergisi**,6, 25-38.
- Kedikli, U.VeÇalağan, Ö.(2017). Enerji Alanında Bir Rekabet Sahası Olarak Doğu Akdeniz’in Önemi. **Sosyal Bilimler Metinleri Dergisi**, 2017(1),120-138.
- Kender, R.,Çetingil, E. ve Yazıcıoğlu, E.(2012).**Deniz Tcareti Hukuku**,(13. Baskı).İstanbul: On İki Levha Yayıncılık.
- Kılınç Pala, P. B. (2016). Enerji Güvenliği Bağlamında Avrupa Birliği Enerji Politikaları.**Dumlupınar Üniversitesi Dergisi**. 2, 163-168.
- Kılınç, M. C. ve Ercan, M. (2020). Bölgesel ve Küresel Aktörlerin Ortadoğu Merkezli Doğu Akdeniz Politikaları “Kıbrıs Çatışmaları ve Libya Mutabakatı”.**Anadolu Strateji Dergisi**, 2(2),15-28.
- Kınacıoğlu, M. (2015). Eski Şarap Yeni Şişe? Bölgedeki Son Gelişmeler Işığında AB Dış Politikasında Akdeniz Havzası ve Ortadoğu. **Hacettepe Üniversitesi İktisadi ve İdari Bilimler Fakültesi**,33(1), 137-156.
- Kısacık, S. Ve Erenel, F. (2019). Doğu Akdeniz Güvenlik Algılamaları Bağlamında, Kalıcı Yapılandırılmış İşbirliği Savunma Anlaşması (The Permanent Structured Cooperation- PESCO) ve Enerji Güvenliği Meselelerinin Avrupa Birliği-Türkiye İlişkilerine Olası Yansımalarını Anlamak. **Türkiye Siyaset Bilimi Dergisi**, 2 (1), 51-76.
- Kıtır, V. (2016). Türkiye’nin Enerji Üretim Kapasitesi ve Yenilenebilir Enerji Kaynakları. **Hacettepe Üniversitesi Dergisi**, 8(11), 21-35.

- Konca, H.(2018). *Enerjide Dışa Bağımlılık Çerçevesinde Türkiye’de Nükleer Enerjinin Analizi*.(Yayımlanmamış Yüksek Lisans Tezi). Kırklareli: Kırklareli üniversitesi/Sosyal Bilimler Enstitüsü.
- Kontorün, U.(2010).Bölgesel Enerji Politikaları ve Türkiye.*Bilge Strateji Dergisi*, 2(3), 87-114.
- Koral, R. (2011). Birleşmiş Milletler Cenevre Konferansı ve 21 Nisan 1961 Tarihli Sözleşmesi.*Journal of Istanbul University Law Faculty*, 30 (3-4), 745-783.
- Korhan, H.(2010). *Enerji Güvenliği ve Türkiye*. (Yayımlanmamış Doktora Tezi). İstanbul: İstanbul Üniversitesi/Sosyal Bilimler Entitüsü.
- Kozanhan, M. K. (2022).Enerji Politikaları ve Güvenlik Bağlamında Doğu Akdeniz.*Anadolu Stratejileri Yayınları*,3(2), 55-75.
- Kökyay, F. (2021). Enerji Güvenliği Ekseninde Doğu Akdeniz Gaz Forumu. *Ekonomi Politika ve Finans Araştırmaları Dergisi*, 6(1), 216-239. DOI: 10.30784/epfad.852634
- Kurt, M. (2021).*Doğu Akdeniz Enerji Denkleminde Türkiye ve Yunanistan Enerji Politikalarının Benzerlikler ve Farklılıklar Yönünden Karşılaştırılması*. (Yayımlanmamış Yüksek Lisans Tezi). İstanbul: İstanbul Marmara Üniversitesi/ Sosyal Bilimler Enstitüsü.
- Mammadli, M. (2020). *Doğu Akdeniz’de Enerji Kaynaklarının Bölgesel Güvenliğe Etkileri*. (Yayımlanmamış Yüksek Lisans Tezi).Kahramanmaraş: Kahramanmaraş Sütçü İmam Üniversitesi/Sosyal Bilimler Enstitüsü.
- Mehmet, E. ve Dağcı, K. (2016). Enerji Politikaları ve Enerji Güvenliği Perspektifinden Avrupa Birliği’nin Orta Asya Politikaları.*Uluslararası Stratejik AraştırmalarKurumu Dergisi*, 21-35.
- Murat Sağır, Ö. (2021). *Hazar Havzası Enerji Kaynakları ve Türkiye’nin Geçiş Terminali Olma Hedefi*. (YayımlanmamışYüksek Lisans Tezi). Erzincan: Erzincan Binali Yıldırım Üniversitesi/Sosyal Bilimler Enstitüsü.
- Orhun, F.(2017). Doğu Akdeniz’de Güç Mücadelesi ve Kıbrıs Sorunu. *StratejikAraştırma Dergisi*,3(2), 178-182.
- Osmanoğlu, O. (2018). Nükleer Santraller ve Ülkemizde Kurulacak Nükleer Santrale İlişkin Bilgiler.*Nükleer Enerji Proje Uygulama Dairesi Başkanlığı Dergisi*,3,1-50.
- Ozan, E.(2020). Doğu Akdeniz’de ABD-Rusya Rekabeti ve Türkiye’nin Enerji Güvenliği. *Uluslararası Kriz ve Mücadele Alanı Dergisi*,4(1), 159-188.
- Öney, S.(2019). Doğu Akdeniz’in Asıl Krizi İklim Değişikliği. *EURO Politika Dergisi*, 3(2),26-30.
- Örk Özel, S. ve Ekiz, F. M. (2020). Yenilenebilir Enerji Tüketimi ve Karbondioksit Emisyonunun Ekonomik Büyüme Üzerine Etkileri: Türkiye Örneği.*Çankırı Karatekin Üniversitesi İktisadi ve İdari Bilimler Fakültesi Dergisi*, 11(2),625-647.

- Örmeci, O. (2021).Fransa'nın Doğu Akdeniz Politikasını ve Türkiye ile Yaşanan Güncel Gerginlikleri Anlamak. *UPA Strategic Affairs*,2(1),96-118.
- Özberk, B. (2018). Türkiye'nin Hem Jeopolitik Konumundan Ötörü Transit Ülke Olarak Hem de Doğal Gaz İhtiyacını Dış Kanaklardan Sağlayan Bir Ülke Olarak Dünya Enerji Piyasasındaki Yeri.*Hacettepe Üniversitesi Dergisi*,2, 12-25.
- Özen,B.(2017).*Enerji'nin Analizi*.(Yayımlanmamış Yüksek Lisans Tezi). Kırklareli: Kırklareli Üniversitesi/ Sosyal Bilimler Entitüsü.
- Özersoy, K. (2004). Annan Planı ve Federal Yasalar Çerçevesinde Doğu Akdeniz Yetki Alanları. *Ankara Üniversitesi SBF Dergisi*, 59(3),1-23.
- Öztekin,M. K.(2020). Doğu Akdeniz’de Değişen Enerji Jeopolitiği ve Türkiye.*Güvenlik Stratejileri Dergisi*, 16(33),82-115.
- Pamir, N. (2017).*Enerjinin İktidarı*.(4.Baskı).İstanbul: Hayy Kitap Yayınevi
- Pazarcı, H. (2011). *Uluslararası Hukuk*.(10.Baskı). Ankara:Turhan Kitabevi
- Peker, H.S. ve Arslanoğlu, H. (2018). Sanayi 4.0'ın Enerji Güvenliği'ne Olası Etkileri.*Güvenlik Çalışmaları Dergisi*,20(2), 121-133.
- Peker, H.S.,Öztür, K. ve Şensoy, Y. O. (2019). Doğu Akdeniz’de Deniz Yetki Alanları ve Enerji Kaynakları Çerçevesinde Türkiye’nin Enerji Güvenliği.*Güvenlik Birimleri Dergisi*.8(1),85-106.
- Pekşen, D. H. (2012). NATO’nun Dönüşümünün Sınırları: Bir Uygulama Vakası Olarak Enerji Güvenliği. *Güvenlik Stratejileri Dergisi*, (23).elf
- Saçı, C. (2020). Doğu Akdeniz Enerji Rekabeti ve Türkiye.*Uluslararası Çalışmalar Dergisi*,4(2),135-153.
- Sağsen, İ.VeBerkul, A. (2021). Uluslararası Deniz Hukuku Konferansları Çerçevesinde Türkiye’nin Hukuki Görüşleri: Doğu Akdeniz Örneği. *Kafkas Üniversitesi İİBF Dergisi*,12(24),1138-1164.
- Sarıca, İ. (2001). Türkiye’de Bölgesel Gelişme Politikaları ve Projeleri.*Akdeniz İİBF Dergisi*,1(1), 154-204.
- Savrun, E. (2018). Doğu Akdeniz ve Ege Adaları Enerji Koridoru Üzerinden Megali İdea ve Yeni Soğuk Savaş Senaryoları.*Uluslararası Beşeri İlimler ve Eğitim Dergisi*,4(7), 141-160.
- Selen, H. (2015). Doğu Akdeniz ile Karadeniz’in Siyasi Coğrafyasına Dair. *Ankara Üniversitesi SBF Dergisi*,2(3),19-47.
- Serbest, M. B. (2018). II. Dünya Savaşı’nda Kıbrıs Doğu Akdeniz’de Siyaset ve Çatışma. *Ahi Evran Üniversitesi İktisadi ve İdari Bilimler Fakültesi Dergisi*, 2(2),127-136.
- Şahin, D. (2021). Doğu Akdeniz’de Rus Ruleti. *EURO Politika Dergisi*, 8,1-15.
- Şahin, G.(2019). Ortadoğu ve Doğu Akdeniz’in Önemi; Tehditler , Riskler , Fırsatlar ve Türkiye. *Güvenlik Stratejileri Dergisi*,15(29),199-230.
- Şahin, İ.(2020).Türkiye-Kuzey Kıbrıs Türk Cumhuriyeti Kıta Sahaneliği Anlaşması.*Adalet Dergisi*, 65,51-70.

- Şençelebi, C. (2015). Avrupa Birliği ve Akdeniz Arap Baharı Öncesi ve Sonrası. *Ankara Avrupa Çalışmaları Dergisi*, 14(1),141-154.
- Tekin,F.B.(2019).*Doğu Akdeniz’de Münhasır Ekonomik Bölge Uyuşmazlığı*.(Yayımlanmamış Yüksek Lisans Tezi).İstanbul:İstanbul Marmara Üniversitesi/Sosyal Bilimler Enstitüsü.
- Telci, N. İ & Yorulmaz, R.(2020). *Küresel Siyasette Doğu Akdeniz*. (1.Baskı). Ankara: Ortadoğu Yayıncılık.
- Telli, A. (2017). Jeopolitik ve Jeoekonomik Perspektiften LNG-Boru Hatları Rekabetinin Avrupa Enerji Güvenliği’ne Etkileri. *Balkan Sosyal Bilimler Dergisi*, 8,48-73.
- Tonguç, İ.(2022).*Siyaset, Enerji, Güç Denkleminde Kıbrıs ve Doğu Akdeniz*.(1.Baskı). Ankara: MG V Yayınları.
- Tonguç,İ.(2020).*Doğu Akdeniz’de Enerji Politikalarının Kıbrıs Üzerinden Türkiye’ye Etkileri*. (Yayımlanmamış Yüksek Lisans Tezi).İstanbul: İstanbul Ufuk Üniversitesi/Sosyal Bilimler Enstitüsü.
- Toynbee, A. J. (1967). Filistin Meselesi (C. Kutay Çev.). *İslam Medeniyeti Dergisi*, 1 (4), 17-19.
- Tuna, F.(2020).Türk Dış Politikasında Realist Yaklaşım:Türkiye’nin Doğu Akdeniz ve Libya Politikası. *Sosyal Bilimler Araştırmaları Dergisi*, 2(1),74-87.
- Türkeş, İ.(2021). Doğu Akdeniz’de Uyuşmaz Teşkil Eden Deniz Yetki Alanlarında Gerçekleştirilen Hidrokarbon ve Doğal Gaz Çalışmalarının Kıbrıs Sorununa Yansıması ile Soruna Getirdiği Yeni Dinamikler.*EURO Politika Dergisi*, 11,86-107.
- Ulvi, G. ve AK, K. (2018). Kıbrıs Sorunu ve Deniz Hukuku Bağlamında Doğu Akdeniz’de Yapılması Gerekenler. *Kıbrıs Araştırmaları Dergisi*, 1(2),95-107.
- Uslu, Y. D. (2016). Türkiye’de Yeşil Enerji. *Kastamonu Üniversitesi İktisadi ve İdari Bilimler Fakültesi*, 12 (2), 384-392.
- Uysal. C. (2001). Türkiye- Avrupa Birliği İlişkilerinin Tarihsel Süreci ve Son Gelişmeler, *Akdeniz İİBF Dergisi*,1(1), 140-153.
- Ünal Eriş, Ö. (2019). Doğu Akdeniz Enerji Denkleminde Türkiye’nin Yeri .*EURO Politika Dergisi* , 3 (2), 17-21.
- Ünver, A.(2019). Doğu Akdeniz’de ABD, AB ve Türkiye İlişkileri Nereye?..*EURO Politika Dergisi*, 3(2),13-16.
- Üren, M. (2021). Küresel Güç Olma Hedefi Bağlamında Rusya’nın Doğu Akdeniz Politikası.*Fırat Üniversitesi Sosyal Bilimler Dergisi*, 31(2),851-874.
- Yavuzaslan, K. (2009). *Türkiye’nin Enerji Politikaları ve Nükleer Enerji İhtiyacı*. (Yayımlanmamış Yüksek Lisans Tezi).İstanbul: İstanbul Üniversitesi/Sosyal Bilimler Enstitüsü.
- Yaycı, C. (2011). Doğu Akdeniz’de Deniz Yetki Alanlarının Sınırlandırılmasında Libya’nın Rolü ve Etkisi.*Güvenlik Stratejileri Dergisi*, 7(14), 1-25.

- Yaycı, C. (2012). Doğu Akdeniz’de Deniz Yetki Alanlarının Paylaşılması Sorunu ve Türkiye.**Bilge Stratejileri Dergisi**, 4(6), 1-70.
- Yaycı, C. (2020). **Doğu Akdeniz’in Paylaşım Mücadelesi ve Türkiye**. (1.Basım). İstanbul: Kırmızı Kedi Yayınevi.
- Yeltin, H. ve Işık, K. (2017). Rekabetten İşbirliğine Giden Süreçte Türkiye-Rusya İlişkilerinde Bir Test: Suriye Krizi.**Uluslararası Politik Araştırmalar Dergisi**, 3(3), 1-17
- Yergin, D.(1991). **Petrol Para ve Güç Çatışmasının Epik Öyküsü**.(Çev.Kamuran Tuncay). İstanbul: Türkiye İş Bankası Kültür Yayınları.
- Yıldız, M.(2014).Türkiye’nin Doğu Akdeniz’i Güvenlikleştirilmesi. **Akademi Dergisi**, (3), 1-15
- Yılmaz, E. (2020). Doğu Akdeniz’deki Gelişmeler Doğrultusunda Türk Dış Politikası,**Karadeniz Uluslararası Bilimsel Dergi**,48,27-48.
- Yılmaz, M. (2012). Türkiye’nin Enerji Potansiyeli ve Yenilenebilir Enerji Kaynaklarının Elektrik Enerjisi Üretimi. **Ankara Üniversitesi Çevre Bilimleri Dergisi**,4(2), 33-54.
- Yılmaz, M. ve Yaşa, G. (2021). Doğu Akdeniz’de Bulunan Doğal Gaz Rezervlerinin Enerji Politikalarına ve Rekabete Etkisi. **Fırat Üniversitesi Sosyal Bilimler Dergisi**, 32 (1), 1-17.DOI: 10.18069/firatsbed. <https://dergipark.org.tr/> (Erişim tarihi:26.06.2021).
- Yolcu, M.(2020). **Türkiye’nin Enerji Politikası ve Doğu Akdeniz**. (Yayımlanmamış Yüksek Lisans Tezi).Konya: Konya Necmettin Erbakan Üniversitesi/Sosyal Bilimler Enstitüsü.

Elektronik Kaynaklar

- <https://www.iea.org/topics/energy-security/> Erişim Tarihi: (07.07.2021)
- <https://fikirturu.com/jeo-strateji/dogu-akdenizde-oyun-nasil-degisiyor/>Erişim Tarihi(04/04/2022)
- <https://www.stratejikortak.com/2020/06/dogu-akdeniz-dogalmaz/>(ErişimTarihi:05.02.2022)
- <https://www.mfa.gov.tr/data/dispolitika> Erişim Tarihi: (04.07.2021)
- https://www.mfa.gov.tr/turkiye_nin-enerji-stratejisi/(erişim tarihi:27.07.2021).
- <https://www.botas.gov.tr/dunyadaki-petrorezervleri> (ErişimTarihi:11.11.2021)
- <http://enerjiportali/enerji-santrali/>(erişim tarihi:06.06.2021)
- <https://enerji.gov.tr/bilgi-merkezi-enerji-jeotermal/>(erişim tarihi:06.06.2021)
- <https://www.botas.gov> (Erişim Tarihi:18.09.21)
- <https://insamer.com/trDoğuAkdenizFilistin/> (erişim tarihi:15.11.2021)
- <tps://www.aa.com.tr/tr/dunya/5-soruda-dogu-akdenizde-neler-oluyor?>(Erişim Tarihi:20.03.2022)

<https://www.stratejikortak.com/>(Erişim Tarihi:25.11.2021)

<https://insamer.com/tr/dog:/> ErişimTarihi:15.03.2022)

[www.aa.com.tr/analiz/yeni-bir-kriz-ve-mucadele-alani-dogu-akdeniz u-akdeniz-enerji-rekabeti](http://www.aa.com.tr/analiz/yeni-bir-kriz-ve-mucadele-alani-dogu-akdeniz-u-akdeniz-enerji-rekabeti)(Erişim Tarihi:24.11.2021).

<https://www.stratejikortak.com/> (Erişim Tarihi:24.11.2021)

<https://www.aa.com.tr/analiz/yeni-bir-kriz-ve-mucadele-alani-dogu-akdeniz> (Erişim tarihi 05.12.2021)

[stratejikortak](https://stratejikortak.com/) (Erişim tarihi:01.12.2021)

<https://www.insamer.com/tr/>(Erişim tarihi:8.12.2021)

<https://www.enerjiportali.com/> (Erişim Tarihi :20.08.2021)

[https://www.enerjiatlasi.com/Elektirk enerjisi](https://www.enerjiatlasi.com/Elektirk_enerjisi)(Erişim Tarihi: 24:08.202

[https://www.tpao.tr/ Petrol Rezervleri](https://www.tpao.tr/Petrol_Rezervleri)(Erişim Tarihi:25.08.2021)

[https://sozluk.gov.tr/Guvenlik nedir ?](https://sozluk.gov.tr/Guvenlik_nedir_?)(Erişim Tarihi: 20.06.2021)

<https://www.msb.gov.tr/> Erişim Tarihi:12.03.2022)

<https://www.aa.com.tr/analiz/turkiye-nin-dogu-akdeniz-diplomasisi>(Erişim Tarihi:24.12.2021)

<https://www.rubasam.com/dogu-akdeniz-ve-turkiye> (Erişim Tarihi:27.02.2022)

<https://orsam.org.tr/tr/dogu-akdenizde-yeni-denklemler>(Erişim Tarihi 22.12.2021)

<https://www.star.com.tr/ekonomi> (Erişim Tarihi:23.12.2021)

<https://www.botas.gov.tr/Sayfa/tamamlanan-onemli-projelerimiz>(ErişimTarihi: 28.06.2021).

<https://www.yeniduzen.com/bbc-dogu-akdeniz>(Erişim Tarihi:23.02.2022)

<https://www.nato.int/nato>(Erişim Tarihi:25.02.2022)

<https://www.aa.com.tr/analiz/turkiye-nin-dogu-akdeniz-diplomasisi>(Erişim Tarihi:24.02.2022)

[https://www.sde.org.tr/konu/ ekonomi-](https://www.sde.org.tr/konu/ekonomi-)(Erişim Tarihi:21.03.2022)

<https://www.marinedealnews.com/turkiyenin-dogu-akdenizdeki-kita-sahanligi>.(Erişim Tarihi:24.11.2021).

<https://secureservercdn.net>(Erişim Tarihi:26.02.2022)

<https://www.usgs.gov/search?keywords=energy>(Erişim Tarihi:27.02.2022)

[https://tr.euronews.com/Akdeniz Genel Gorunumu](https://tr.euronews.com/Akdeniz_Genel_Gorunumu) (Erişim Tarihi:28.02.2022)

[https://www-aei-org.Enerji Guvenligi](https://www-aei-org.Enerji_Guvenligi)(Erişim Tarihi:01.03.2022)

<https://energyegypt.net> Mısır Doğal Gaz Rezervleri (Erişim Tarihi:03.03.2022)

<https://turkey.un.org/tr%20birle%C5%9Fmi%C5%9F%20milletler>(Erişim Tarihi:15.03.2022)

ÖZGEÇMİŞ

Kişisel Bilgiler

Soyadı, Adı : ERDOĞAN, Elif
Uyruğu : T.C
Doğum Tarihi ve Yeri :
Telefon :
Faks :
E-mail :

Derece

Eğitim Birimi

Mezuniyet Tarihi

Yüksek

Uluslararası Politik Ekonomi

2022

Lisans

İktisat

2012

İş Deneyimi

Yıl

Yer

Görev

2014-2015

Gençlik ve Spor Bakanlığı

Yurt Yönetim Memuru

Yabancı Dil

İngilizce

Yayınlar

Hobiler

Kitap Okumak, Seyahat, Spor

VAN YÜZÜNCÜ YIL ÜNİVERSİTESİ
SOSYAL BİLİMLER ENSTİTÜSÜ

LİSANSÜSTÜ TEZ ORJİNALLİK RAPORU

12/04/2019

Tez Başlığı / Konusu:

“Doğu Akdeniz’de Keşfedilen Hidrokarbon Kaynaklarının Türkiye’nin Enerji Güvenliğindeki Yeri ve Önemi”

Yukarıda başlığı/konusu belirlenen tez çalışmamın Kapak sayfası, Giriş, Ana bölümler ve Sonuç bölümlerinden oluşan toplam **87** sayfalık kısmına ilişkin, 10/01/2022 tarihinde şahsım/tez danışmanım tarafından **TURNİTİN** intihal tespit programından aşağıda belirtilen filtreleme uygulanarak alınmış olan orijinallik raporuna göre, tezimin benzerlik oranı **% 10** (yüzde on) dir.

Uygulanan Filtreler Aşağıda Verilmiştir:

- Kabul ve onay sayfası hariç,
- Teşekkür hariç,
- İçindekiler hariç,
- Simge ve kısaltmalar hariç,
- Gereç ve yöntemler hariç,
- Kaynakça hariç,
- Alıntılar hariç,
- Tezden çıkan yayınlar hariç,
- 7 kelimeden daha az örtüşme içeren metin kısımları hariç (Limit match size to 7 words)

Van Yüzüncü Yıl Üniversitesi Lisansüstü Tez Orijinallik Raporu Alınması ve Kullanılmasına İlişkin Yönergeyi İnceledim ve bu yönergede belirtilen azami benzerlik oranlarına göre tez çalışmamın herhangi bir intihal içermediğini; aksinin tespit edileceği muhtemel durumda doğabilecek her türlü hukuki sorumluluğu kabul ettiğimi ve yukarıda vermiş olduğum bilgilerin doğru olduğunu beyan ederim.

Gereğini bilgilerinize arz ederim.

12/04/2022

Elif ERDOĞAN

Adı Soyadı : Elif ERDOĞAN
Öğrenci No : 18620022037
Anabilim Dalı : Uluslararası Politik Ekonomi
Programı : Tezli Yüksek Lisans
Statüsü : Y. Lisans ■ Doktora □

DANIŞMAN
Dr. Öğrt. Üyesi Hakan KARAASLAN

12/04/2022

ENSTİTÜ ONAYI
Prof. Dr. Bekir KOÇLAR
U Y G U N D U R
12/04/2022